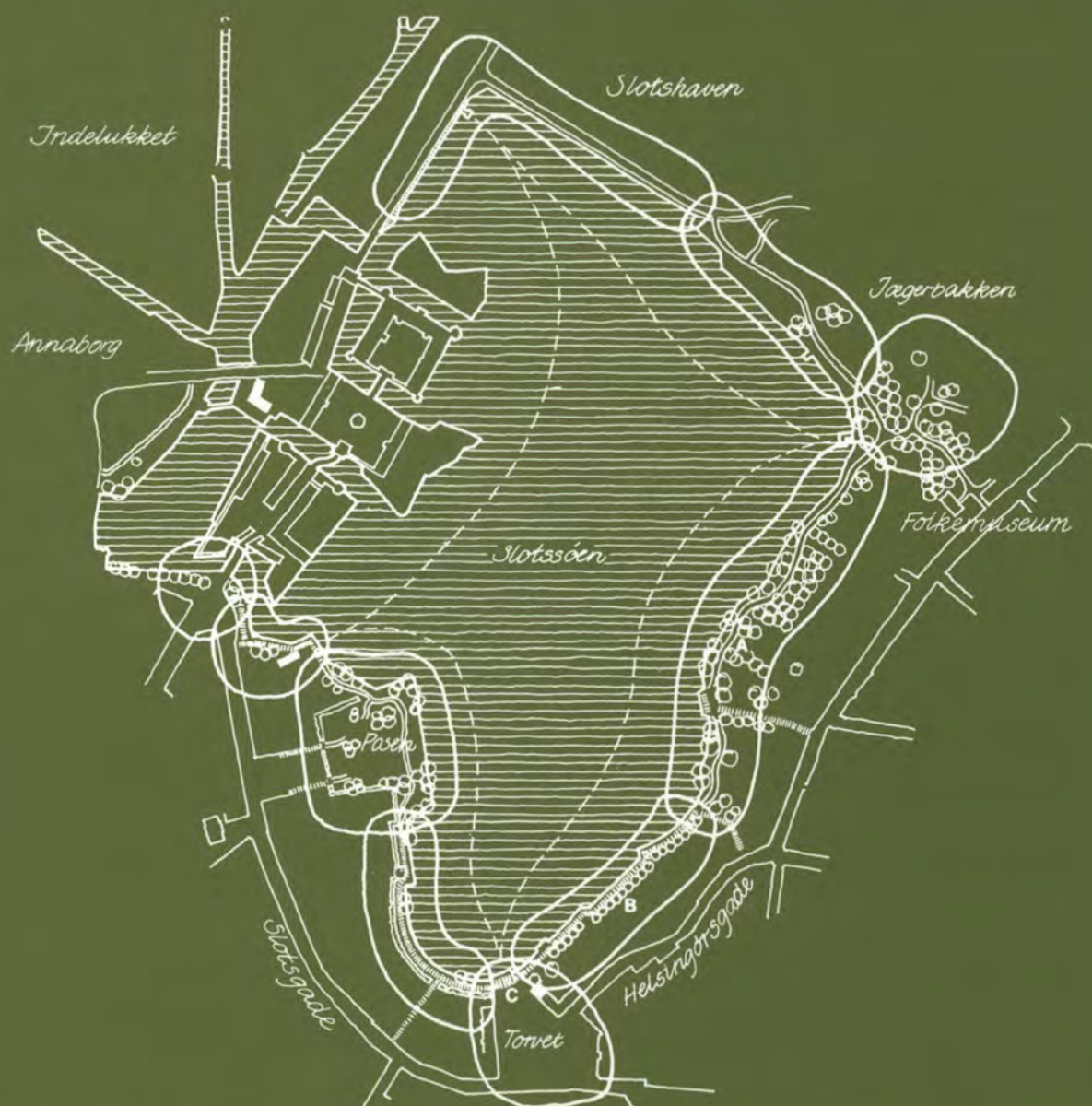

Dansk Byplanlaboratorium,
Byplanhistorisk Note 58

Udvidet særtryk fra
"Hillerød 1945-2006"

Byplanhistorie og byudvikling i Hillerød 1945-2006

Af Vibeke Dalgas

Hillerød 1954. Hele byområdet. Luftfoto taget af US Air Force. I dagene mellem den 6. og 29. maj fløj amerikanske B17 fly over hele Danmark og fotograferede hele landet på nær Læsø, Anholt og Christiansø. Det blev til i alt 42.700 billeder fordelt på 272 flyruter. Fotoprojektet blev kaldt Basic Cover 54 eller BC54. Flyver Taktisk Kommando fik en analog kopi allerede i 1954, men først mange år senere blev materialet deklassificeret og kunne bruges af bl.a. Kort- og Matrikelstyrelsen. I 2006 blev materialet digitaliseret af COWI og det er så den digitale udgave vi har benyttet.

Dansk Byplanlaboratorium,
Byplanhistorisk Note 58

Udvidet særtryk fra
"Hillerød 1945-2006"

Byplanhistorie og byudvikling i Hillerød 1945-2006

Af Vibeke Dalgas

Forord

Byplanhistorisk Udvalg har bl.a. til formål at fremme kendskabet til byplanhistorie, byplanlægning og byudvikling i den moderne by. Udvalget arrangerer seminarer og udgiver noter med byplanfaglige og historiske emner.

I 2005 afholdt udvalget et seminar om: "Hvordan skriver vi historie for den moderne by 1950-2000?" i samarbejde med "Dansk Komité for Byhistorie" og "Dansk Center for Byhistorie", Århus. Denne note, som har fået nummer 58, er blevet til som en direkte opfølgning fra dette seminar, idet den behandler byplanhistorie og byudvikling i en enkelt by, Hillerød, for perioden 1945-2006.

Noteteksten er et særtryk af nogle afsnit fra en ny byhistorie: "Hillerød 1945-2006", men med en del supplerende illustrationer. Udvalget har besluttet at udgive særtrykket i noteform, da det skønnes at have almen interesse både for lokale læsere og for byplanlæggere og historikere. Ikke mindst, da det er første gang i en dansk byhistorie, at den moderne byplanhistorie indgår med et selvstændigt indledende kapitel.

Men det er kun en begyndelse. Der er næppe tvivl om, at fremtidens byhistorikere må tage stilling til, på hvilken måde byplanhistorien kan integreres i byhistorien og herved bidrage til en belysning af baggrunden for byudviklingen.

Note 58 er skrevet af arkitekt, professor em. Vibeke Dalgas, der selv har haft tilknytning til Hillerød gennem mange år, først som ansat arkitekt og senere som byplankonsulent. Samtidig skal nævnes, at noten udkommer samme år, som Byplanhistorisk Udvalg fejrer sit 25-års jubilæum (2007). Det var Vibeke Dalgas, der i 1982 tog initiativet til udvalgets nedsættelse, og hun har derfor også selv 25-års jubilæum som medlem af udvalget, hvis formand hun var i en årække.

Inge Alstrup

Indholdsfortegnelse

Indledning	6
Syv generationer af dispositions- og kommuneplaner	9
Byplanlægning – et nyt fænomen	9
Athen-erklæringen	9
Lovene som bestemte	11
Kommunale og regionale strukturreformer	14
Regionplanlægning i hovedstadsområdet	15
De kommunale dispositions- og kommuneplaner	18
 1. Dispositionsplan for Hillerød Købstad og Frederiksborg Slotssogns Kommune 1950.	21
Det typiske og det specielle	21
Topografi og landskab	23
Slot og slotshave	25
Trafikforholdene	25
Byens erhvervskarakter og fremtidsmuligheder	25
Dispositionsplanens hovedtræk	25
Hillerød og Fingerplanen	27
Centerplan 1963	29
Den første kommunesammenlægning, 1966	31
Dispositionsplan for Østbyen	31
Møntporten, et nåleøje	31
Storkommune 1970	33
 2. Hillerød Kommunes dispositionsplan 1973-1988.	35
Regionale forudsætninger	35
Byens form og landskabet	37
Boliger	37
Erhverv	37
Centerstruktur	37
Trafik	37
Bykernen og grænseområderne 1975	39
Strukturplan for Ullerødbyen	41
 3. Hillerød Kommune. Kommuneplan 1982-1992 (Revideret 1984)	43
Regionale forudsætninger	43
Målsætning og strategier	43

4. Hillerød Kommune. Kommuneplan 1989-2001	45
Regionale forudsætninger	45
Statens gårde	47
Centerstruktur	47
Slotsarkaderne 1990	47
5. Hillerød Kommune. Kommuneplan 1995-2007	51
6. Hillerød Kommune. Kommuneplan 2001	51
7. Hillerød Kommune. Kommuneplan 2005-2017	53
Kommunesammenlægning 2007	53
Sammenfatning	55
En periodisering	55
Hovedstrukturens udvikling	55
Byplanlægningens idéindhold	57
De travle 60-ere	59
Frederiksborgs Slotssogns Kommune	59
Hillerød Kommune	59
Ansøgninger på stribe	63
Øget pres på bykernen	65
Fisketorvet	67
De nye udstykningsplaner	69
Etageboligerne	71
Nye boformer på vej	73
Fra håndværk og industri til moderne virksomhedsformer	75
Centerplanen 1963	77
Det gamle Nyhuse i en ny tid	79
Biler – eller cyklister og fodgængere?	79
Østbyen	83
Den første kommunesammenlægning 1966	85
Hillerød bykerne og grænseområder 1975	85
Byplankonsulent og lærer	87
Noter, kilder og litteratur	89
Biografi	91

Indledning

Byplanhistorisk Note nr. 58 med titlen: "Byplanhistorie og byudvikling i Hillerød 1945-2006" består af et udvidet særtryk fra bogen: "Hillerød 1945-2006", som udkom i december 2006. Den nye byhistorie for Hillerød var blevet til, fordi kommunen ønskede at fortælle om byens og kommunens historie inden den nye kommunalreform, som ville medføre yderligere kommunesammenlægninger, trådte i kraft den 1. januar 2007. Afgrænsningen i tid var også bestemt af, at meget nyt skete i efterkrigstiden samt af, at den store grundige byhistorie: "Hillerødbogen", redigeret af Anders Uhrskov, strakte sig over både fortid, nutid og fremtid med 1950 som tids-horisont. At særtrykket er blevet udvidet skyldes blandt andet, at der slet ikke var plads i den nye bog til alle de illustrationer i form af byplaner og tegninger, som teksten lægger op til. Bogens redaktør Kirsten Baunegaard og billedredaktøren Lisbeth Schacht Hansen mødte simpelthen en så stor interesse og modtog så meget materiale, at bogen blev på over 500 sider mod de beregnede 400! Den oprindelige brødtekst er dog uforandret i særtrykket.

I den nye byhistorie hedder mit kapitel: "Plan og virkelighed". Det dækker udmærket i den forbindelse, men jeg har dog valgt at bruge den oprindelige arbejdstitel i Note 58: "Byplanhistorie og byudvikling i Hillerød 1945-2006". Dette for at markere, at der er tale om et forsøg på at skrive "Byplanhistorie" som en integreret del af "Byhistorien". Ganske vist er jeg ikke historiker, men da jeg selv har arbejdet som byplanlægger i Hillerød i en årrække og senere hen har fulgt byens planlægning og udvikling, har jeg længe overvejet muligheden af i det mindste at bidrage til "Samtidshistorien" ved selv at skrive om min opfattelse af byens byplanmæssige historie set med planlæggerens øjne. På den måde bliver mine iagttagelser et subjektivt, men meget autentisk kildemateriale, som professionelle forskere eventuelt kunne have glæde af senere hen. Desuden var det tydeligt, at der i de mere end 50 år, som bogen skulle dække, var sket en rivende udvikling både med måden at planlægge på og med selve byen. Det gav mulighed for, for første gang i en dansk byhistorie, at skrive om den moderne byplanhistories betydning som forklaringsmodel for vigtige udviklingstræk i byen.

Det var meget imponerende at se, hvordan redaktøren af den nye byhistorie Kirsten Baunegaard i løbet af den korte produktionstid på mindre end et år kunne samle så stort et materiale og få det udgivet til tiden. Men det betød naturligvis også at bogen måtte blive mere beskrivende end analyserende, idet der ikke var tid til mere dybtgående undersøgelser eller egentlig forskning. Det samme gjaldt til en vis grad for min begrænsede andel af teksten. F.eks. ville jeg gerne have skrevet meget mere detaljeret om de enkelte kvarterer i byen, deres tilblivelse og husenes arkitektur m.m. Men det må komme

i en senere omgang. Jeg valgte at begrænse mit indlæg til to afsnit om: "Syv generationer af dispositions- og kommuneplaner", og: "De travle 60-ere". Det sidstnævnte mere personligt og erindringsbetonet.

Som princip for byhistorien i øvrigt havde redaktøren lagt nogle gennemgående hovedlinier: Der skulle lægges vægt på de repræsentative elementer i byen, de skelsættende begivenheder og frem for alt de lange linier, eller det store tidsperspektiv. Disse principper tror jeg var gode til at holde lidt sammen på den store flok af forfattere til antologien, samtidig med, at de gav stor frihed til skrivningen.

I kommunernes kommuneplaner, lokalplaner, statistikker og særlige undersøgelser findes et stort og rigt, men ofte meget forskelligartet tekst- og illustrationsmateriale. I det første af mine to afsnit valgte jeg at beskrive dispositions- og kommuneplanerne, da de lagde kursen for byens udvikling. F.eks. har jeg ladet udtegne en ny kortserie for at gøre planerne mere sammenlignelige over tid og for at vise forskellen på: "Plan og virkelighed" på nogle vigtige tidspunkter. Men det er kun et første lille skridt. Der findes masser af andre "røde tråde" og interessante illustrationsmuligheder i det store kommunale materiale. Det er mit håb, at fremtidens byhistorikere vil bruge mit indlæg i den videre diskussion af, hvordan den professionelle by- og byplanhistorie kan samordnes og berige hinanden.

Til slut vil jeg allerførst rette en særlig tak til redaktør Kirsten Baunegaard, fordi jeg fik lov til at lave eksperimentet med byplanhistorien i hendes store bog mens jeg endnu kunne huske og skrive. Det var et længe næret ønske og en stor glæde. Også en særlig tak til professor Sven Illeris, som nøje har fulgt arbejdet undervejs og bidraget med værdifulde kommentarer, faktaoplysninger m.v. Redaktionen af de nyud tegnede kort har arkitekt Lis Langvad stået for med sin fine streg og gode farvesans. Selve computerudtegningen er udført af teknisk assistent Susanne Thormann med stor rutine. Endelig en varm tak til Lisbet Schacht Hansen og Hillerød Grafisk for samarbejdet om "Note 58". Sidst og ikke mindst en tak til min mand professor em. Hans Andersson, som med sædvanlig tålmodighed har fulgt mit arbejde og hjulpet med renskrivning m.m., når tiden blev knap. Endelig en tak til sponsorer og fonde, herunder KAB Fonden, som velvilligt har bidraget til udgivelsen af dette særtryk.

At teksten nu har fået lov af Byplanhistorisk Udvalg til at udkomme som en udvidet Byplanhistorisk Note nr. 58 er yderligere en stor glæde for mig. Det betyder blandt andet, at den er lettere at distribuere og forhåbentlig kan nå ud til den faglige målgruppe af byplanlæggere og historikere samt til eventuelle lokale læsere.

*Hillerøds bykerne og slotsområdet
1954. Udsnit af luftfoto taget af
US Air Force og digitaliseret af
COWI.*

Syv generationer af dispositions- og kommuneplaner

Byplanlægning – et nyt fænomen

Hillerødbogen fra 1948 er opdelt i tre afsnit: fortid, nutid og fremtid. Det sidste afsnit afsluttes af daværende borgmester Carl E. Raaschou med en flammetale om Hillerøds udvikling og alle de opgaver, som skulle løses i de kommende år. Talen afsluttes med et citat af Charles Dickens: "Tid og strøm venter ikke på nogen." Med dette mente han, at byen stod over for en ny og uundgåelig udvikling, som man måtte forberede sig på, mens tid var. Men det skulle være gennemtænkt, så ikke tilfældighedernes spil tog overhånd.

Hans bekymringer for den ustyrlige udvikling står i nogen modsætning til teksten i den øvrige del af fremtidskapitlet, hvor de to forfattere, arkitekt og senere professor Peter Bredsdorff og stadsingeniør A. Mygind Sørensen, fortrøstningsfuldt skriver om, hvordan Hillerøds vækst kunne tilrettelægges efter helt moderne principper for byplanlægning og byudvikling. Planlægningens muligheder var netop at tage hul på nogle af de problemer, som borgmesteren havde formuleret: Nu kunne man både planlægge for "tiden" og kanalisere "strømmen" i ønskelig retning. Altså – hvis politikerne ville!

At planlægge var et ganske nyt fænomen i efterkrigstiden. Ifølge byplanloven fra 1938 skulle alle byer med mere end ét tusinde indbyggere udarbejde en plan for byens fremtidige disponering, en "dispositionsplan", som det senere kom til at hedde, der indeholdt de vigtigste arealudlæg og funktioner m.m. Man skulle prøve på at gøre sig nogle tanker om, hvordan byen skulle udvikle sig, og på hvilken måde den kunne udformes. Byernes planlægning var blevet noget forsinket af krigen, men i årene efter krigens afslutning gik det stærkt. Byerne voksede, og behovet for en bedre tilrettelæggelse og styring af væksten voksede i takt hermed.

Athen-erklæringen

Filosofien bag det nye fænomen "byplanlægning" stammede direkte fra et handlingsprogram, Athen-erklæringen, der blev udformet på en berømt konference i 1933 af en international gruppe arkitekter og fagfolk (CIAM). Man konstaterede en lang række accelererende og alvorlige problemer i datidens storbyer, der var stærkt påvirket af industrialismens udvikling, bilernes fremmarch m.v. Samtidig var der i den vestlige verden en omfattende økonomisk krise med sociale problemer og arbejdsløshed til følge.

Den eneste måde at imødegå byernes problemer på, var ved at tage fat på disse – ét for ét – og bringe en bedre orden og balance i byer-

nes komplekse og sammensatte struktur. Boligerne skulle placeres på velegnede arealer, og der skulle være mulighed for grønne områder til idræt og fritid. Industrierne skulle placeres på særskilte arealer, og trafikken måtte differentieres mere hensigtsmæssigt. Også kravene til bebyggelsens "tredje dimension", den arkitektoniske udformning, indgik i programmerklæringen. Et vigtigt og meget politisk punkt var desuden, at de fælles interesser i byerne måtte gå forud for de private og individuelle interesser, om det var nødvendigt!

Altså et program, som havde et stort socialt og arkitektonisk engagement og en politisk vilje til at give det fælles bysamfund mere indflydelse. I dag er Athen-erklæringen stadig interessant og aktuel læsning. Ikke så mærkeligt, da det stort set er den samme måde at tænke om byerne på, som ligger bag nutidens lovgivning og byplanlægning. Også selv om der naturligvis er sket en omfattende udvikling af samfundsforhold, levevilkår, teknik m.v., siden de første dispositionsplaner blev lagt på tegnebordet.

Foruden at Athen-erklæringen fastslog nødvendigheden af en ny ordning af byerne gennem den lovgivning og byplanlægning, som snart bredte sig til store dele af verdenssamfundet, medførte den også noget helt andet i form af et radikalt brud med byernes traditionelle vækstprincipper. Der havde været forskellige former for byplanlægning tidligere, men det mest almindelige var en ganske pragmatisk vækst hus for hus og gade for gade. Det betød, at der opstod en kontinuerlig og sammenhængende rumlig struktur eller en tæt urban bebyggelse, som vi alle kender fra vore ældre byområder eller fra alle de dejlige byer, som vi har elsket og beundret på vore udlandsrejser.

Det nye vækstprincip, hvor byen blev opdelt i arealer med hver sin funktion, stemte udmærket overens med tidens strømninger. Funktionalismen var toneangivende for byggeriet. Der skulle være lys og luft mellem husene og sundt at bo i byerne. Men det, der skete, var formentlig meget mere radikalt, end nogen kunne forestille sig dengang i begyndelsen af 1930'erne. Efter et halvt århundredes byplanlægning kan vi se, at byens billede og arkitektoniske landskab ændrede sig afgørende, og at det blev meget mere vanskeligt at forholde sig til, hvordan man så skulle indrette og udforme byerne.

Utallige er de forsøg, som er gjort for at løse spørgsmålet om den moderne bys form og indhold. Der er bestemt ikke noget enkelt svar herpå, selv om vi naturligvis er blevet dygtigere og mere erfarne, samtidig med at "byplanredskaber" og lovgivningen har udviklet sig. Man kunne fristes til at sige, at vi stort set ikke har bestilt andet siden da end at finde frem til en ny formulering af bybegrebet, og at vi stadig arbejder på sagen i takt med en rivende udvikling af teknik og samfundsforhold og hermed også af byplanlægningens aktuelle forudsætninger.

En tredje vigtig nydannelse som følge af byplanlægningen, ud over den areale planlægning og bylandskabets forandring, var noget helt uhørt i historien, nemlig, at byernes dispositionsplaner skulle udarbejdes og beslattes af lokale myndigheder og politikere i demokratisk valgte råd og forsamlinger. Herved blev netop en samlet afvejning af alle de forskellige interesser i byerne samt en politisk diskussion gjort mulig. Disse principper har i høj grad sat deres aftryk på adskillige generationer af planer og samtidig lagt et kolossalt stort ansvar direkte over på politikernes skuldre for at sikre kvaliteten i byernes udvikling.

I det halve århundrede, som er gået siden byplanlægningen holdt sit indtog, er der naturligvis kommet en række nye love og bestemmelser, ligesom planlægningen har bredt sig fra kun at omfatte byerne til hele kommuner, amter, regioner, staten og vigtige dele eller enkeltsektorer i samfundet. Et stort og kompliceret hierarki med sammenhænge opad og nedad gennem niveauerne er opstået. Flere overordnede strukturreformer har fundet sted, som f.eks. kommunesammenlægninger og reduktion af amternes antal.

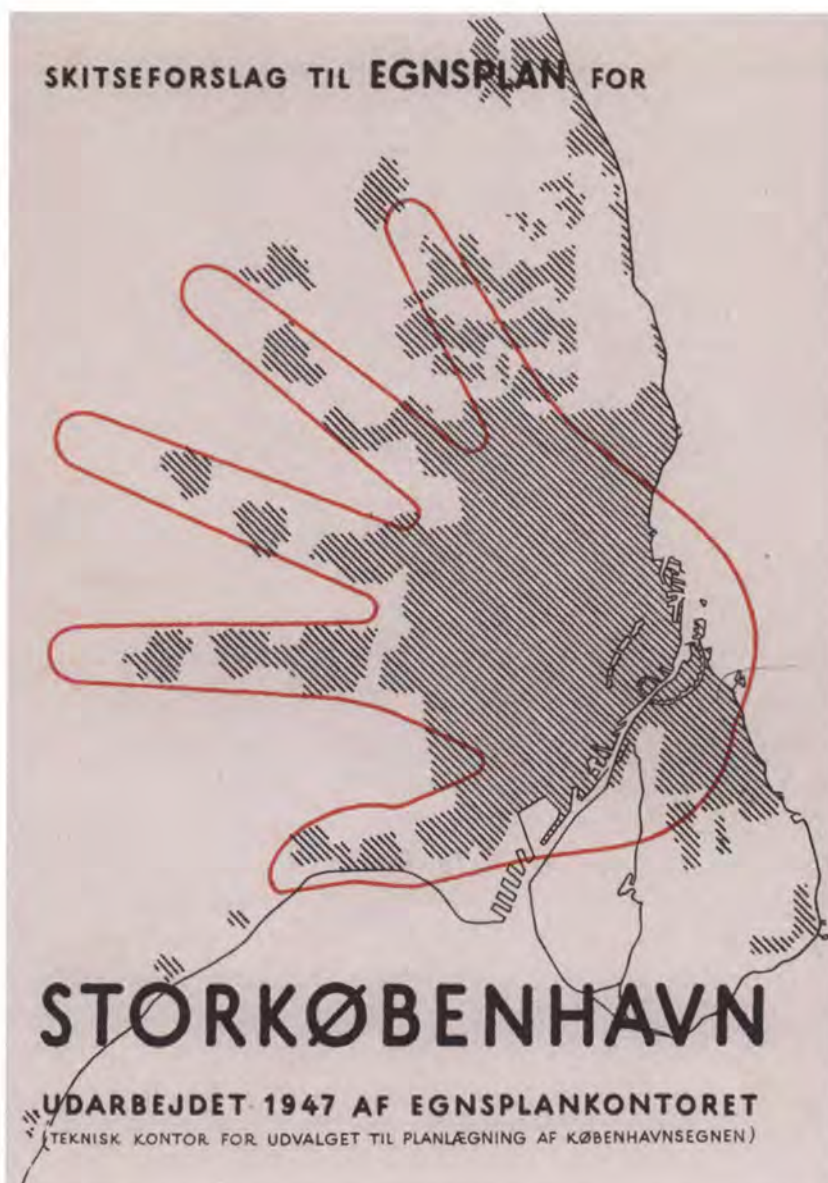
Det første forslag til en dispositionsplan for Hillerød Købstad og Frederiksborg Slotssogns Kommune var udarbejdet af professor Peter Bredsdorff i årene 1947-1950. Han havde været byplankonsulent for de to kommuner siden begyndelsen af 1940'erne og var for øvrigt selv født og opvokset i byen, som han kendte som sin egen bukselomme.

Den næste dispositionsplan blev til efter kommunesammenlægningen i 1970 og omfattede hele storkommunen. Siden da er der udarbejdet fem kommuneplaner ifølge kommuneplanloven, hvoraf den sidste endda gælder et godt stykke ud i fremtiden fra 2005-2017! Disse syv generationer af dispositions- og kommuneplaner danner grundstammen i den efterfølgende beskrivelse af Hillerøds byplanhistorie og byudvikling gennem sidste halvdel af 1900-tallet. Ikke som en trofast beskrivelse, men mere som en analyse og tolkning af planernes mål, strategier og konkrete indhold. Meget blev gennemført, men af og til gik det ikke helt, som politikerne forventede. På den anden side afspejler planlægningen i allerhøjeste grad de visioner og tanker om byens liv, form og fremtid, som var aktuelle på planlægningstidspunktet. Planerne kan derfor ses som en væsentlig kilde til forståelse af byens moderne historie og udvikling.

Lovene som bestemte

Den første byplanlov kom egentlig i 1925, men den var alt for stram og besværlig. Med byplanloven af 1938 blev der løst op for disse problemer, f.eks. med nogle meget enklere erstatningsbestemmelser, når man skulle erhverve areal til fælles formål m.m. Desuden blev der en mere fornuftig adskillelse af den overordnede dispositionsplanlægning og detaljeplanlægningen i form af byplanvedtægter.

Forsiden til Skitseforslag til en Egnspan for Storkøbenhavn, udarbejdet i 1947. Planen, der fik tilnavnet "Fingerplanen" på grund af sine byfingre og grønne "kiler" mellem disse, har vist sig at være både holdbar og fleksibel. Mange andre byer har haft den som forbillede for deres planlægning. I 2006 kom "Fingerplanen" med i den meget omtalte danske kulturkanon.

Problemet var dengang både at finde et overordnet princip for den fremtidige vækst og at sikre byplanlægningen af fingerplanens "indmad".

Dispositionsplanen blev en slags arbejdsprogram for byernes udvikling, som måtte justeres med jævne mellemrum, efterhånden som forudsætningerne ændrede sig.

I begyndelsen regnede man med, at planerne skulle kunne holde i 10-12 år, men senere hen måtte de justeres oftere, gerne efter nyvalg hvert fjerde år, eller hvis der kom nye retningslinjer. Disse kortere og kortere tidshorisonter forhindrede dog ikke, at man med de overordnede forhold kunne have et meget længere perspektiv i sine visioner for fremtiden. Det er Hillerøds mange dispositions- og kommuneplaner et godt eksempel på. Her har nogle vigtige landskabelige hovedtræk overlevet i mere end 50 år fra plan til plan. Så der er ingen undskyldning for politikerne for ikke at tænke langsigtet!

Den detaljerede planlægning derimod skulle fastlægge de konkrete bebyggelsesforhold vha. de førnævnte byplanvedtægter, der tinglystes på de enkelte ejendomme og herved blev juridisk bindende. Byplanvedtægterne udviklede sig til at blive et nyttigt planlægningsredskab, selv om det tog nogen tid, inden de slog igennem. I 1950 havde Hillerød Kommune 2 byplanvedtægter og 53 i 1975, hvor byplanvedtægterne afløstes af de tilsvarende lokalplaner i medfør af Lov om kommuneplanlægning. Den nyeste lokalplan har i dag nr. 344.

Før byplanvedtægterne blev almindelige, måtte man anvende privatretslige servitutter, hvis man f.eks. ville have indflydelse på særlige byplanmæssige forhold i et nyt område. Men det afhang selvfølgelig af grundejer og bygherre, hvad man kunne få igennem. Side om side med byplanloven fungerede også byggelovgivningen og herunder bygningsvedtægterne. Disse kunne have bestemmelser om bl.a. anvendelse, bygningstæthed, bygningshøjder o.l., der både havde betydning for byggeriet og for de byplanmæssige relationer til omgivelserne. Først med den senere bygge- og byplanlovgivning blev der skabt større klarhed mellem placeringen af bygge- og byplanbestemmelser. Hillerød havde flere sådanne bygningsvedtægter, indtil disse blev afskaffet.

Straks efter krigen tog de fleste købstæder og større byområder fat på at udarbejde deres dispositionsplaner. Det viste sig meget hurtigt, især omkring de større byer, at man var nødt til at snakke med nabokommunerne og koordinere planbestræbelserne. Desuden var der et voksende behov for at dæmme op for uønsket byudvikling og for tilfældig bebyggelse i det åbne land eller på uhensigtsmæssige steder. Det medførte beslutning om byreguleringsloven allerede i 1949. Nu kunne kommunerne på tværs af kommunegrænserne udarbejde fælles byudviklingsplaner, der efterhånden viste sig at være en særdeles brugbar og fornuftig bestemmelse, der har reddet mange smukke åbne landskaber fra trist urbanisering. At planlægge for "ikke-by" havde og har stadig en udmærket præventiv virkning!

I 1960 kom den meget vigtige nye byggelov, der skabte mere ensartede regler i hele landet og som støttede byplanlægningen. Det samme gjorde saneringsloven af 1939, der blev afløst af saneringsloven af 1959 (der blev kaldt "verdens bedste"!), og denne igen erstattet af saneringsloven af 1969.

Den helt store planlovreform kom først i slutningen af de travle 1960'ere i form af et stort lovkompleks opdelt i tre etaper. Først en række love i 1969, der moderniserede planlægningen for det åbne land. Dernæst den længe ventede lov om lands- og regionplanlægning i 1973. Endelig i 1975 den for kommunerne så betydningsfulde lov om kommuneplanlægning, som afløste den gamle byplanlov fra 1938. Formålet med reformen var bl.a., at der skulle planlægges på alle relevante niveauer i samfundet, og at planerne skulle koordineres og passe fornuftigt sammen. Staten skulle give sine direktiver om landsplanlægning m.v. Amterne skulle udarbejde regionplaner, som staten skulle godkende og kommunerne deres kommuneplaner. Disse måtte dog ikke være i modstrid med regionplanerne. Nye lokalplaner afløste de hidtige byplanvedtægter i kommunerne.

Men efterhånden som samfundsudviklingen og konjunkturerne ændrede sig, ændredes også forudsætningerne for reformernes meget store planlægningsindsats. Resultatet blev, at der i begyndelsen af 1990'erne blev vedtaget en ny og enklere byplanlov, der samlede lovene om region- og kommuneplanlægning i én lov. Kort derefter blev Planstyrelsen, der siden 1975 havde været fødselshjælper og vagthund for byplanlægningen, overraskende nedlagt, og byplanlægningen placeret under andre styrelser.

Det var virkelig nye tider og nye tanker, der bl.a. rejste spørgsmålet om, hvem der nu skulle tage sig af de faglige diskussioner om byernes planlægning, planlægningens indhold og kvalitet samt kontakten til amter og kommuner? Et andet lidt bekymrende spørgsmål var, om man nu ville dæmpe planlægningsindsatsen og slække på den vigtige balance mellem hensyn til fællesskabet og individuelle interesser? Indholdsmæssigt er der dog ikke den store forskel set i relation til det tidligere lovkompleks. Måden at tænke på om by og land og planlægningens muligheder er uændrede. I begyndelsen af 2000-tallet fik planloven en ny bestemmelse om "strategi for kommuneplanlægningen". Men det var nu heller ikke særligt nyt.

Kommunale og regionale strukturreformer

Allerede i 1947 var der forhandlinger om, at Frederiksborg Slots-sogns Kommune og Hillerød Købstadskommune skulle lægges sammen. Man gik endda så vidt, at der blev holdt en afstemning herom i de to kommuner. Men Frederiksborg Slotssogns Kommune sagde nej. Det ville blive for dyrt for skatteborgerne! Men situationen var ikke holdbar. Der opstod problemer med bl.a. hele byens udviklingsmuligheder, skoler og skoleopland, tekniske forsyninger m.v.,

da kommunegrænsen gik tværs gennem bymidten lige vest for Frederiksborg Slot. Dog havde de to kommuner som tidligere nævnt fra sidst i 1940'erne en fælles byplankonsulent og en fælles dispositionsplan under udarbejdelse.

Den første kommunesammenlægning blev derfor gennemført allerede i 1966, hvor de to kommuner samt Nr. Herlev Kommune blev lagt sammen kort forinden den store landsdækkende kommunalreform i 1970. Men allerede inden da havde Hillerød Kommune i 1962 fået overdraget et stykke af Karlebo Overdrev for at kunne påbegynde en udbygning af Østbyen. I 1970 blev Hillerød en stor-kommune dannet af i alt seks kommuner (eller sogne). I hele landet reduceredes kommunernes antal fra 1388 til 275 kommuner og de 25 amter til 14 amtskommuner. En gevaldig rationalisering! I 1970 mente man, at en kommune på mindst 5-10.000 indbyggere skulle kunne klare de opgaver, som samfundet pålagde dem at løse. Men det ændrede sig hurtigt.

Ved den anden store reform, som venter os i 2007, regner man med, at indbyggerantallet helst skal være på mindst 20.000 personer. Antallet af kommuner i landet reduceres yderligere til 98. Amterne afskaffes helt og bliver erstattet af fem regioner uden egen beskatningsret og med begrænsede funktioner. I planlægningssystemet afskaffes regionplanerne, dog med en særordning for hovedstadsområdet, der kommer til at ligge på tværs af Hovedstadsregionen og Sjællandsregionen. Hovedstadsregionens hovedby bliver i øvrigt Hillerød med administration i Frederiksborg Amts nuværende amtsgård i Østbyen.

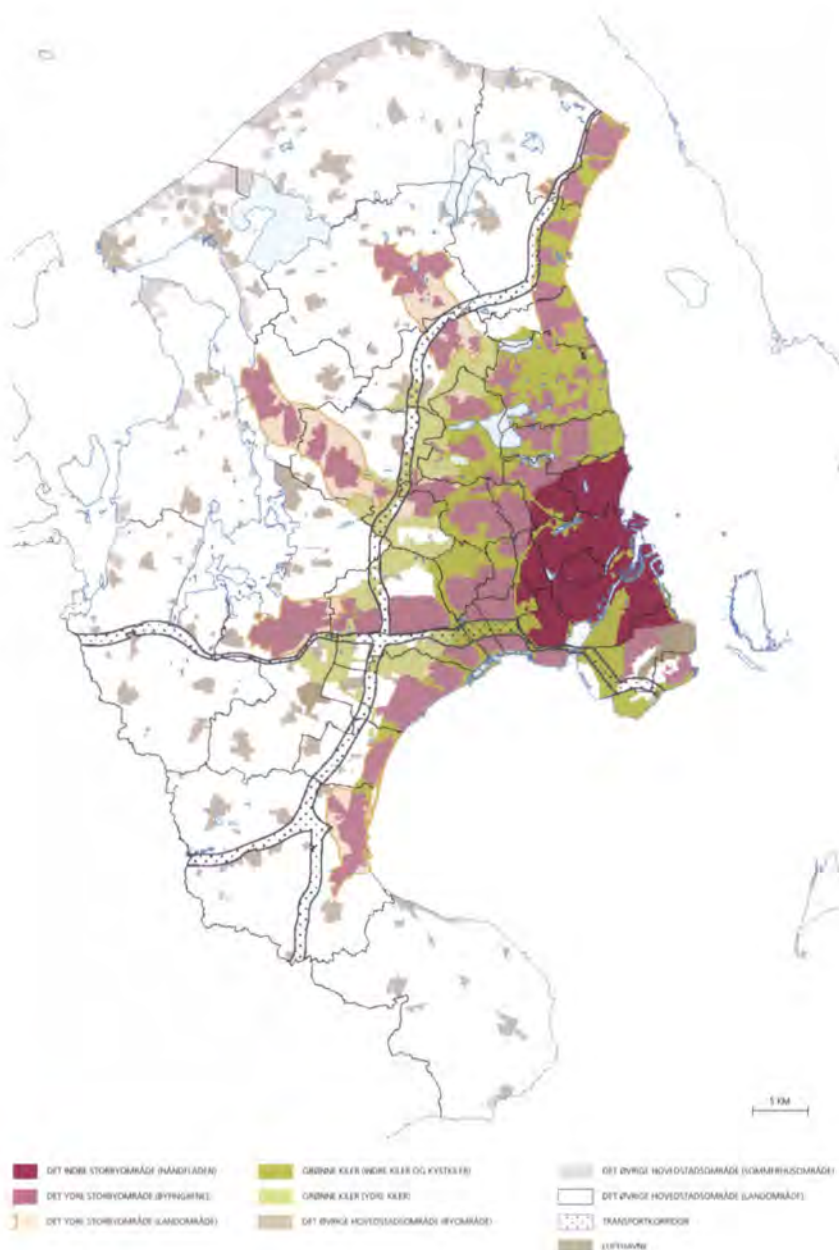
Hillerød får herved en central position midt i et stort opland og nu med ti kommuner i sit område. En yderligere rationalisering og stor-drift, som – trods alle moderne hjælpemidler – også stiller spørgsmål til fremtiden, f.eks. om, hvordan borgene vil opfatte deres tilhørsforhold til byen og omvendt om, hvordan betydningen af de lokale byområder vil se ud i politikernes øjne?

Regionplanlægning i hovedstadsområdet

Hillerøds byplanhistorie og byudvikling i sidste halvdel af 1900-tallet havde naturligvis en nøje sammenhæng med hovedstadsområdets planlægning og udvikling. Det samme gjaldt de øvrige byer i købstadsringen omkring København: Helsingør, Frederikssund, Roskilde og Køge. Det er dog først regionplanerne efter 1980'erne, der havde arealudlæg m.v., som direkte berørte Hillerøds planlægning. Ellers var det mest den kollektive trafik, motorvejsnettet, den regionale centerstruktur og købstædernes rolle og funktion i bysystemet, som interesserede hovedstadsregionens byplanlæggere.

Den første egnsplan, som det hed dengang, blev udarbejdet i 1947 og blev kaldt Skitseforslag til Egsplan for Storkøbenhavn. Den blev også populært kaldt Fingerplanen, fordi byens form kunne sammen-

Efter udgivelsen af bogen "Hillerød 1945-2006" har endnu en regionplan for Hovedstadsområdet set dagens lys. Da den regionale og kommunale struktur blev ændret totalt ved årsskiftet 2006/07 har planen form af et landsplandirektiv fra Miljøministeriet, og Skov- og Naturstyrelsen har stået for udarbejdelsen. Til ære for den gamle fingerplan fra 1947 bliver den nye plan kaldt "Fingerplan 2007". Den ligner også de øvrige planer, blot er byfingrene blevet lidt længere og tykkere. Desuden er der nu vist syv fingre. Hillerød har stadig til opgave at være regioncenter i Nordsjælland og reservationen af en transportkorridor, en stor diagonal trafikforbindelse syd for Hillerød, ses stadig.

Den 1. august 2007 trådte Fingerplan 2007 - Landsplandirektiv for hovedstadsområdets planlægning i kraft.

Planen udgør det overordnede grundlag for kommunernes planlægning af byudvikling, byomdannelse, grønne kiler, trafikplanlægning mv. i hovedstadsområdet.

lignes med en handske for højre hånd med tommelfingeren vendt nedad mod Køge og de andre fingre mod de øvrige købstæder og herunder Hillerød. Dog var der endnu ikke behov for at inddrage købstadsringen. Modellen med byfingrene var blevet til efter studier af engelske og tyske byers planlægning, men blev særligt tilpasset Københavns forudsætninger. Byvæksten skulle naturligt fortsætte der, hvor tilvæksten allerede var i gang langs de vigtigste kollektive trafiklinjer ud til købstæderne omkring København.

Mellem byfingrene var det en stor fordel, at der blev åbent land eller grønne kiler med mulighed for etablering af naturområder og arealer til fritid og idræt m.m. Planen var udarbejdet under et udvalg nedsat af Dansk Byplanlaboratorium med arkitekt Peter Bredsdorff som drivende kraft og engageret byplanlægger. Planen fik aldrig nogen officiel status, men blev gennemført indirekte via en byudviklingsplan i medfør af byudviklingsloven af 1949. Dog blev det en meget beundret og efterlignet plan, der var så robust og forudseende, at den har dannet grundstammen i alle efterfølgende egns- og regionplaner for hovedstadsområdet. Det er tankevækkende i dag at se, hvor meget det betyder, at en byplan har en inspirerende og kraftfuld arkitektonisk idé for byvæksten. I sådanne tilfælde er det netop det lange tidsperspektiv, som er berettiget. Det skal ikke forglemmes i denne sammenhæng at nævne, at Fingerplanen kom med i den meget omdiskuterede Kulturkanon fra 2006!

Allerede i 1950'erne stod det klart, at Fingerplanens forudsætninger m.h.t. erhvervs- og befolkningsudvikling samt trafikal vækst ikke slog til. Planen blev derfor udbygget og justeret nogle gange under megen debat. Først med Principsskitse til Egnspan fra 1960 udarbejdet af Byplannævnet (under Boligministeriet), dernæst med to alternative langtidsskitser for væksten, som et udvalg nedsat under Boligministeriet barslede med i 1961. Slagsmålet om, hvilke "fingre" der skulle have mest vækst, endte med en fælles 1. etapeplan som skulle gælde til 1970. Den indebar en større udbygning af Roskilde- og Køgefingrene end af de øvrige. Desuden indebar den en placering af to regionale centre ved Lyngby og Hundige. Denne version af planen blev den gældende regionplan for 1960'erne.

I 1968 dannede tre amter og to centralkommuner i hovedstadsområdet et egnsplanråd. Et nyt hold af byplanlæggere udarbejdede i 1971 en ny regionplan, der i 1972 videreførtes i en strukturplan. Denne baserede sig på en meget større vækst end hidtil, og nu kom hovedstadsområdet virkelig til Hillerød! Alle byfingrene blev forlænget til købstadsringen, og et nyt tværgående bånd, A-zonen, med en trafikkorridor gennem regionale centre i Hammersholt, Måløv, Høje-Taastrup og Køge blev lagt som en ring omkring København. Også en udbygning af Vestamager blev foreslået i denne omgang. Strukturforslaget endte med at blive til Regionplan 1973 med visse ændringer.

I 1974 afløste Hovedstadsrådet Egnspanrådet og skulle nu ifølge den nye regionplanlov forestå regionplanlægningen i hovedstadsområdet. De nedkom i 1978 med regionplanens 1. etape 1977-1992. Det viste sig snart, at de store vækstforudsætninger havde været alt for optimistiske, og planen blev reduceret på flere punkter. Bl.a. blev de regionale centre i Hammersholt, Måløv og Høje-Taastrup opgivet, og den stort anlagte A-zone ændret til en mere beskeden størrelse.

I 1986 startede Hovedstadsrådet på en frisk med en ny regionplan og nåede, lige inden de blev nedlagt i 1989, at udsende Regionplan 1989. Den blev godkendt. Planen indeholdt byfingrene til købstadsringen, og man lagde vægt på stationsnær tilvækst, dog med enkelte undtagelser, bl.a. Statens Gårde, som i 1989 blev overdraget til Hillerød.

I 1990'erne blev der ikke ændret meget på regionplanerne, og det var de tre amter og to centralkommuner ledet af staten, som stod for regionplanlægningen.

I 2000 førtes regionplankompetencen tilbage til HUR (et nyt Hovedstadens Udviklingsråd), der udarbejdede og fik godkendt Regionplan 2001, der stort set fulgte planen fra 1989. Interessant for Hillerød er dog, at planen antyder et nyt stort erhvervs- og boligområde med en ny S-togs-station mellem Allerød og Hillerød, uden dog nærmere at præcisere dets beliggenhed.

Ifølge den nye kommunalreform 2007 er det bestemt, at HUR nedlægges i 2006. HUR har dog nået at få udarbejdet og godkendt Regionplan 2005, som ikke rummer de store ændringer. Det står endnu uklart, hvordan samordningen af den regionale planlægning vil blive organiseret efter kommunalreformen, men Fingerplanens grundidé holder nok nogle år endnu!

De kommunale dispositions- og kommuneplaner

Som tidligere nævnt er der ikke så stor forskel på en dispositionsplan og en kommuneplan, når det gælder filosofien bag planerne. Dybest set er det en teori om, hvad en by er, og hvad den bør indeholde for at blive til by. En slags opskrift kan man sige. Og det må byplanlæggerne naturligt nok gøre sig nogle tanker om, når de tager stilling til en eksisterende bys fremtid eller skal planlægge en helt ny by.

De første dispositionsplaner, der blev udarbejdet for byerne, var ganske enkle og ofte lidt kryptiske med en sammenblanding af nyt og gammelt, overordnet og detaljeret. Men det nye arbejdsredskab udviklede sig hurtigt, og erfaringerne blev brugt fra plan til plan og fra by til by. Det var en stor forbedring, da kommuneplanloven kom og bragte lidt bedre orden i planlægningens arbejdsmetoder. Man skulle f.eks. gøre rede for planens forudsætninger, så de blev tydelige. Planen skulle gælde for hele kommunens område, og den blev opdelt i

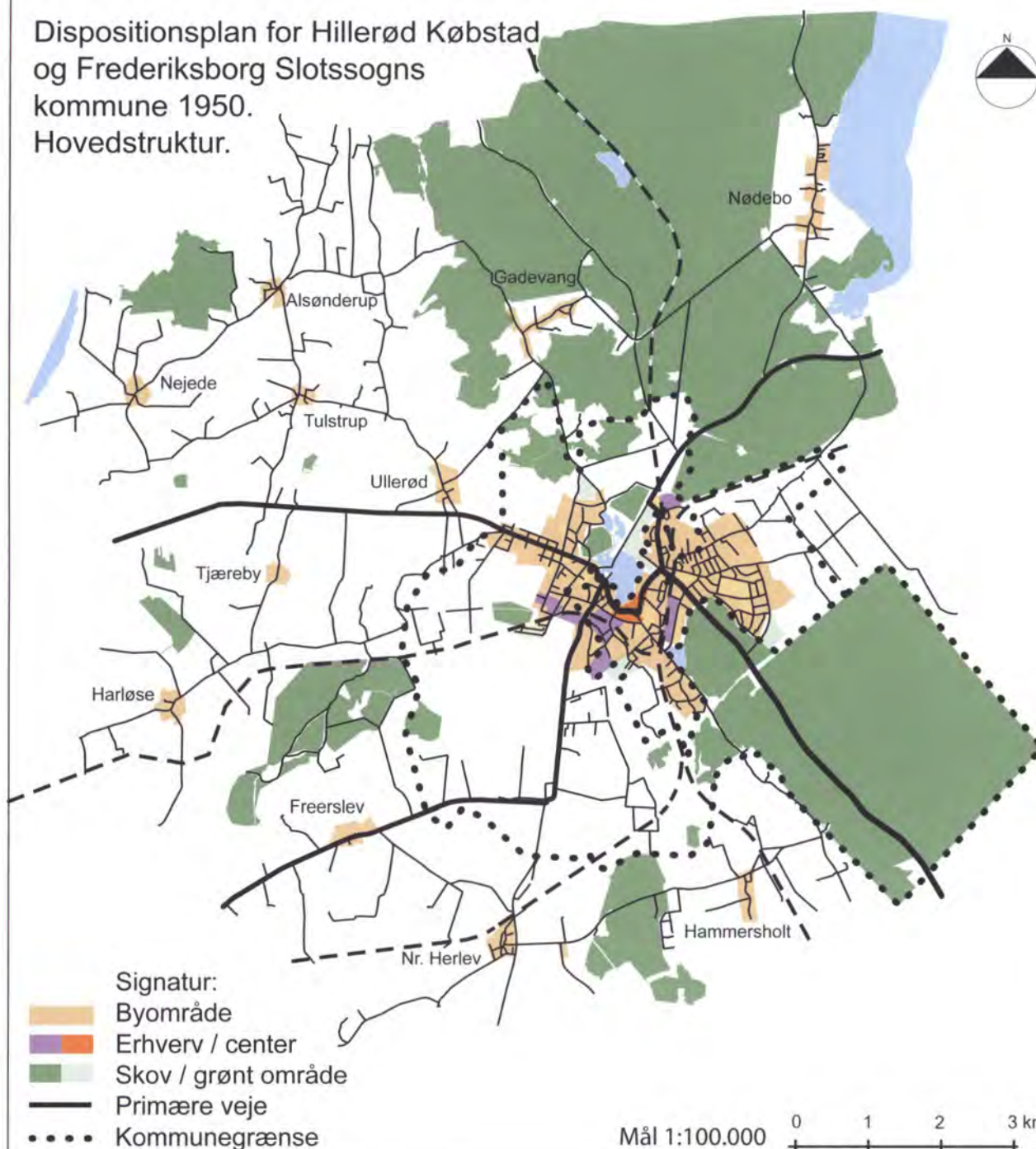
hovedstruktur og rammer for lokalplanlægningen, hvilket gjorde det meget lettere at fortælle om planens intentioner. Desuden skulle man have meget bedre fat i de borgere, som blev berørt af planlægningen gennem betydeligt forbedrede rammer og procedurer for dette samarbejde.

De enkelte emner, som skal behandles i byens planlægning, kan være mere eller mindre opdelte, men de kan alle henføres til fire emnegrupper eller hovedsektorer. Tilsammen statuerer disse det bybegreb, som ligger bag byplanlægningen. Det, man skal huske, er, at en by altid har fysisk form, funktioner i rum og på arealer, mennesker med sociale og psykologiske behov samt en administrativ struktur og en økonomi. Glemmer man at tænke på nogle af disse forhold i sin byplan, kan man risikere, at der bliver konflikter, eller at der i værste fald slet ikke kommer nogen brugbar by ud af anstrengelserne. Planens kvalitet afhænger derfor af, hvor godt alle disse emner, hensyn og interesser bliver afvejet og sammenfattet i et planforslag, som politikerne kan tage stilling til. Beslutningen af en plan kan ofte være en vanskelig sag for politikerne, for de skal både afveje, prioritere og se på økonomien! Derfor fokuserer planerne lidt forskelligt fra tid til anden – også i Hillerød. (Et godt råd til politikerne – belært af erfaringerne – er, at lægges der op til konflikt mellem hovedsektorerne, så bliver der problemer!).

I den følgende gennemgang af de syv dispositions- og kommuneplaner er der lagt vægt på, at læseren kan følge udviklingen fra plan til plan i store træk. For hver plan beskrives idéer, mål og strategier samt de vigtigste hovedstrukturer, såsom byens udformning, de vigtigste arealudlæg og bolig-, erhvervs- og centerforhold m.m. Hvis der i planperioden har været udarbejdet vigtige delplaner, som f. eks. Østbyplanen, der kom til mellem de to første dispositionsplaner, får disse også en beskrivelse.

Desuden er med moderne computerteknik udtegnet nogle nye kort som en fortsættelse af de fine håndtegnede kort i Hillerødbogen fra 1948. Kortene viser lidt forenklet fire dispositions- og kommuneplaner med passende mellemrum samt tre statussituationer undervejs i de mere end 50 år. Så kan man sammenligne planerne, deres hovedstrukturer og arealudlæg indbyrdes, samt – hvad der ikke er mindre interessant – se, hvordan det gik med forventningerne i de enkelte planer ifølge statuskortene. Ud over disse kort er også vist de tre situationer, hvor Hillerød Kommune ændrer størrelse i 1966, 1970 og 2007 (håndtegnet).

Dispositionsplan for Hillerød Købstad
og Frederiksborg Slotssogns
kommune 1950.
Hovedstruktur.

1. Dispositionsplan for Hillerød Købstad og Frederiksborg Slotssogns Kommune 1950

I Hillerødbogen fra 1948 omtales bebyggelsens hidtidige udvikling skridt for skridt som en af forudsætningerne for fremtidens byplanlægning. Den første dispositionsplan fra de to kommuner var under udarbejdelse, men ikke helt færdig. Dog står det klart, at nogle af de vigtigste hovedidéer, som har påvirket Hillerød siden da, allerede var tænkt og formuleret her. Dispositionsplanen skulle også ud over en zoneplan indeholde et forslag til nye anvendelses- og byggebestemmelser i de to kommuners bygningsvedtægt og reglement. Planen blev som tidligere nævnt udarbejdet af arkitekt Peter Bredsdorff og forelå i marts 1950 i en duplikeret udgave. Den første del af planrapporten er dog finere trykt og svarer i store træk til dele af teksten i Hillerødbogen. Det fremgår ikke om eller hvornår, den er blevet vedtaget af byråd og sogneråd. Men det kan jo have haft sine vanskeligheder ovenpå de store uoverensstemmelser om sammenlægning gennem lang tid og senest i 1947. Desuden var f.eks. de store trafikproblemer, som senere hen har plaget Hillerød, allerede et varmt emne i bylandskussionen. Dog har de to kommuner taget dispositionsplanens hovedindhold til sig, da de stort set har fulgt deres intentioner om byens udvikling.

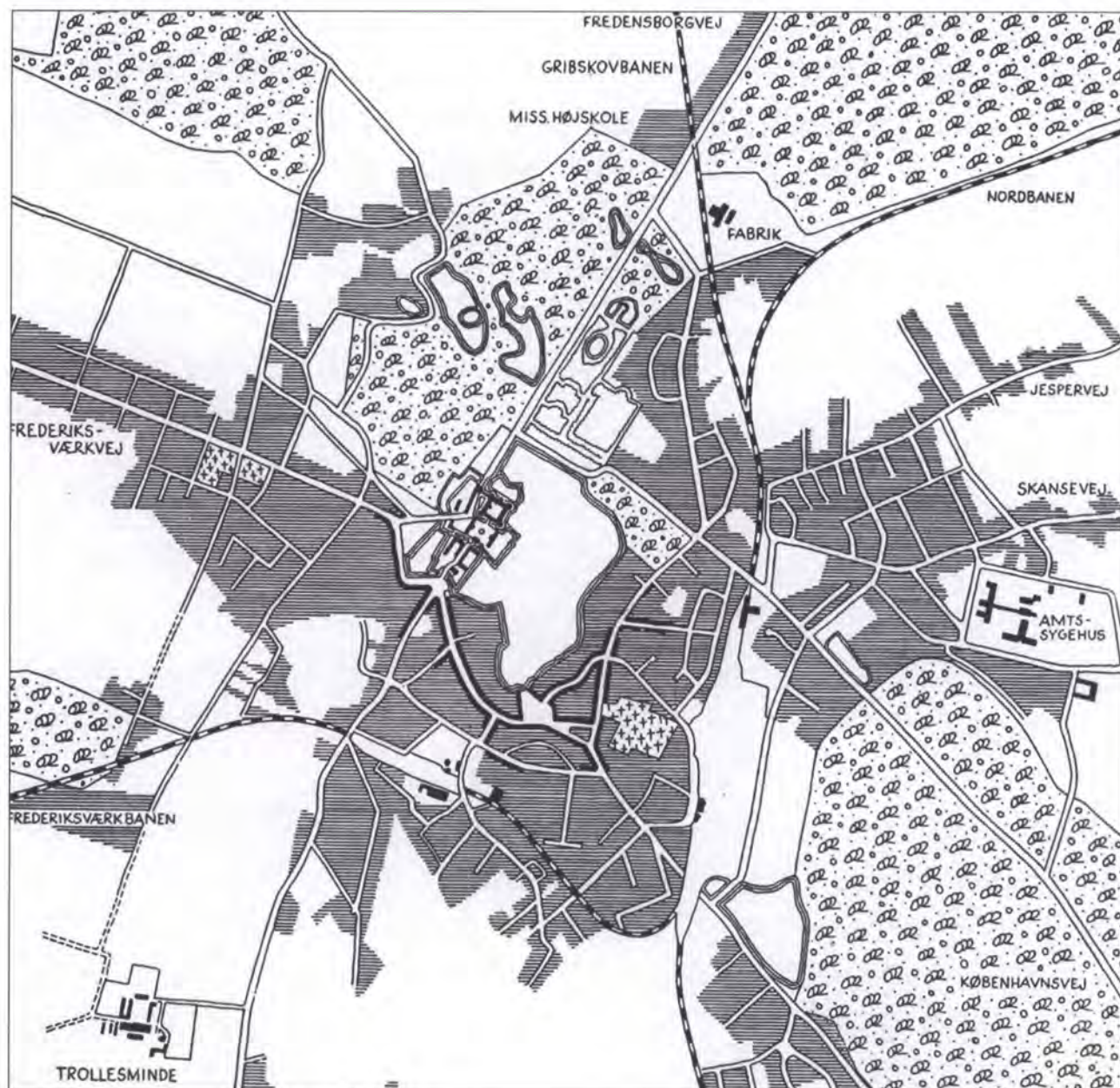
1950

Alle tal, på nær indbyggertal nuværende kommune, gælder for Købstad og Slotssogn

Indbyggertal:	15.667
Indbyggertal (nuv. kommunestruktur):	19.812
Antal boliger:	4.846
Aldersfordeling:	0-14 årige: 24,0 %
	15-24 årige: 14,3 %
	25-34 årige: 15,3 %
	35-64 årige: 35,7 %
	65- årige: 10,7 %

Det typiske og det specielle

I det historiske afsnit skelner Peter Bredsdorff mellem det typiske og det specielle. Det typiske er de udviklingstræk, som er karakteristiske for byerne i al almindelighed, mens det specielle er de særlige udviklingstræk eller det særpræg, som skaber en bys egen identitet. Begge dele skal med i dispositionsplanens forudsætninger, men i dette tilfælde har det specielle fået en særlig betoning. Fem vigtige karakteristika fremhæves: terræn, bebyggelse og byform, slot og slotshave, trafikforholdene og erhvervenes karakter og fremtidsmuligheder.

Hillerøds udstrækning ca. 1940
(Hillerødbogen, 1948).

Terrænkort over Nordøstsjælland
med 30 m – og 60 m-kurver samt
hovedvandskel (Dispositionsplan
for Hillerød købstad og Frede-
riksborg Slotssogns kommuner.
1950).

Topografi og landskab

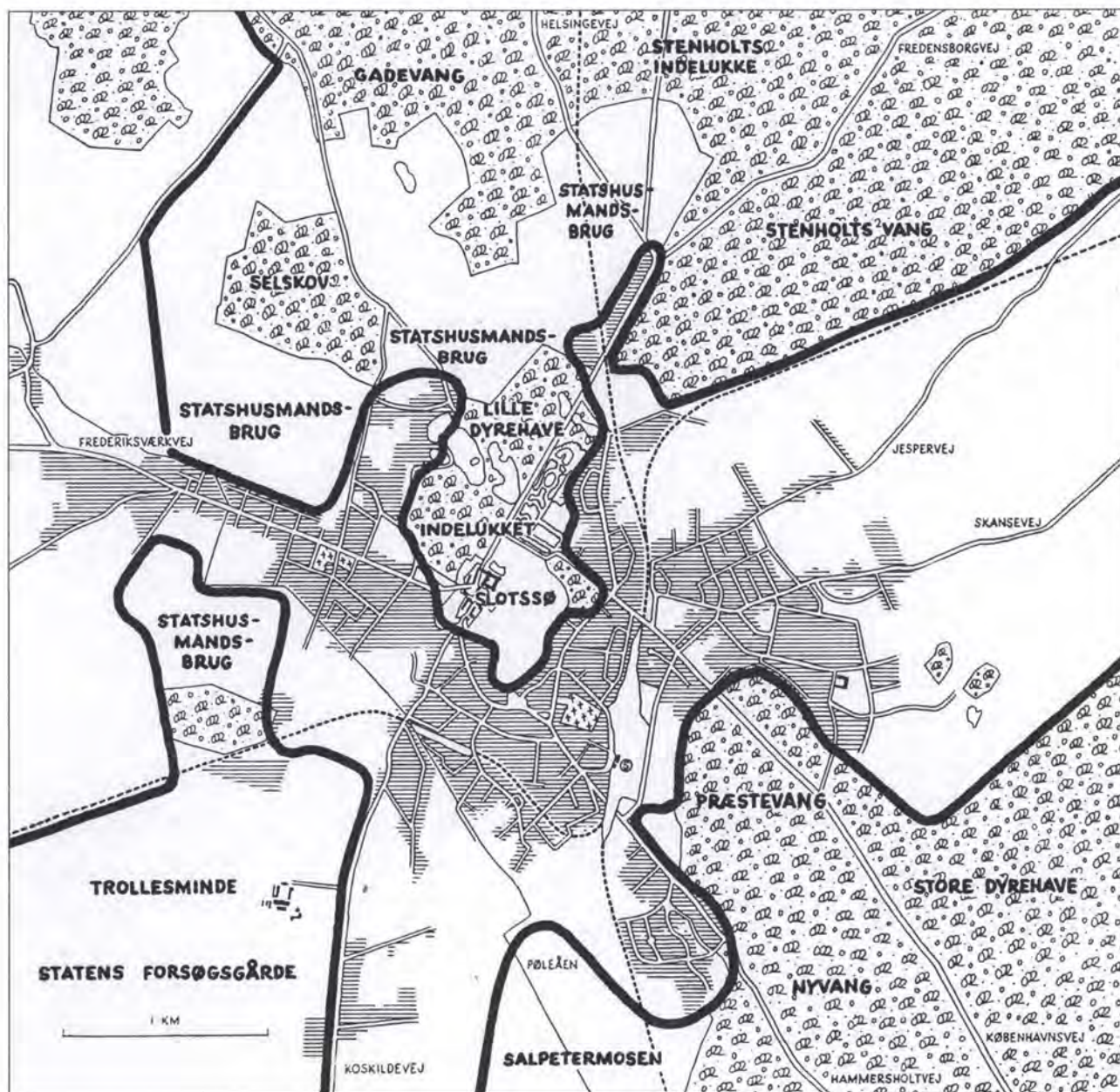
Det, som gør Hillerøds beliggenhed så interessant, er, at byen både indgår i et stort nordsjællandsk landskab og samtidig danner sit eget interne univers omkring slot og slotssø med de store skove strålende ud herfra. I dispositionsplanens afsnit om de særlige terrænforhold findes en lille fint tegnet vignet, der viser det store morænelandskab i den nordøstre del af Nordsjælland. Ved siden af denne er der en udmærket beskrivelse: "Hillerød ligger – groft betragtet – på en sydvestskråning, hvor terrænet fra højderyggen midt op igennem Nordøstsjælland falder imod Pøle Åen. Pøle Åen er det centrale vandløb i landsdelens lavtliggende, nordvestlige sektor, som bl.a. rummer Arresø. Den centrale højderyg, som danner grænsen for Pøle Åens opland, går gennem Store Dyrehave op til Skansebakken, videre over Fredensborgvejen (ved baneoverskæringen) og herfra mod nord op igennem Gribskov. Fra Skansebakken går en anden højderyg mod nordøst, i retning af Helsingør. I sektoren nord for denne har vi Esrom sø og Gurte sø med deres udløb nordpå til Øresund. Syd for højderyggen Hillerød-Helsingør falder terrænet mod Nivå og Nivåbugten. Fra Skansebakken anskueliggøres denne opdeling af landskabet ved storslåede udsigter midt ud igennem de tre sektorer: mod Arresø, mod Kullen og mod Hven."¹

At de store skove er bevaret gennem tiderne skyldes fortrinsvis, at jorden var ret dårlig, og at der har været interesse for at udnytte jagtmulighederne. I dag har skovene primært en rolle som natur- og fritidsområder, selv om der fortsat foregår nogen skovdrift. Desuden er de naturligvis beskyttet af fredskovforordningen af 1805.

Et andet vigtigt træk, som nævnes, handler om bebyggelse og byform. F.eks. fremhæves det gamle bycenters langstrakte og krumme form omkring den sydlige del af Slotssøen. Bebyggelsen i centrum er blevet fornyet flere gange, så de fleste ældre huse er væk. Men fornyelsen har fundet sted med respekt for bebyggelsens skala og butiksgadernes forløb.

Endvidere står der om byens nyere bebyggelse, at den som helhed er foregået meget spredt. En fin lille tegning viser her, hvordan flere små byområder har udviklet sig, hvor det var geografisk muligt i forhold til skovene. En anden lille tegning illustrerer yderligere, hvilke vanskeligheder byvæksten stødte på i form af statshusmandsbrug og statsgårde m.m.

I Hillerødbogen fra 1948 står der en meget klar udtalelse fra byplanlæggerens side om, at tiden for længst var inde til at placere byvæksten imellem de mange "udløbere" i stedet for bare at lade byen vokse ud langs de gamle veje. Det ville også give problemer med afstande til centrum, lokalisering af offentlig service, kloakforhold m.m. På samme side agiterer Peter Bredsdorff for, at det er meget bedre at lade byen vokse ud mellem skovkilerne end i en stor cirku-

Skove, statshusmandsbrug, store gårde etc. omkring Hillerød (Hillerødbogen, 1948).

Tv: Skitse af de geografisk adskilte byenheder.

Th: Skitse af de ubebyggelige "kiler", der skyder sig ind på byen med enge, skove, statsgårde og statshusmandsbrug, samt de frie "kanaler", som bebyggelsen tvinges ud i. (Dispositionsplan for Hillerød købstad og Frederiksborg Slotssogns kommuner. 1950).

lær byform (hvis der ikke var skov). Han skriver: "En sammenhængende Bebyggelse af saa stor Udstrækning vilde naturligt være højst uheldig. Tværtimod skal man være taknemmelig for de Skovkiler etc., der hindrer den kompakte Udvikling. Det giver Byen en intim Kontakt med Skovene og det aabne Land, og gør det let for Byens Beboere at komme ud i det grønne."²

På den måde blev idéen om de tre vækstretninger for byen mod hhv. øst, vest og syd og de grønne kiler det store bærende tema i dispositionsplanen. Et så indlysende og stærkt landskabeligt hovedgreb, at de efterfølgende seks dispositions- og kommuneplaner ufortøvet har taget dette til sig og videreudviklet idéen på bedste måde.

Slot og Slotshave

Slottet og Slotshaven, skriver Peter Bredsdorff, udgør et sammenhængende anlæg, som i arkitektonisk henseende er enestående i Danmark og i Europa i øvrigt. Med Slotssøen og parken omkring sig danner slotsområdet en sammenhængende helhed og Hillerøds absolutte centrum. Slotsområdet har derfor, ud over sin historiske og havekunstneriske betydning, en særlig byplanmæssig betydning, som i allerhøjeste grad bør respekteres i byens planlægning.

Trafikforholdene

Når trafikken nævnes specielt, skyldes det de allerede da store problemer. Det slås fast, at Hillerød var en gennemkørselsby for et større opland, og at det var meget besværlig at komme gennem byen. Det havde også vist sig, at de fleste biler ikke havde noget ærinde i byen, men bare skulle igennem. Desuden var gadenettet i centrum helt uegnet til at klare den gennemkørende trafik. F.eks. var der ikke niveaufri skæringer de steder, hvor de vigtigste veje krydsede banen. I vejnettet var Møntporten ved slottets side et særligt nåleøje. Flere projekter havde været fremme, og man arbejdede på sagen. Men det store behov var nye omkørselsveje, der kunne aflaste byen for de vigtigste gennemkørende trafikstrømme. Et spørgsmål, der kom til at optage byplanlæggere og politikere gennem flere årtier.

Byens erhvervskarakter og fremtidsmuligheder

Fra at være slotsby var Hillerød nu blevet en handelsby, der betjente et ganske stort opland omkring sig. Byen får en særlig karakteristik: "Hillerød har udviklet sig til et typisk oplandscentrum, der samtidig specielt har udviklet sig til gennemfartssted for turister samt skoleby og udflugts- og udflytterby for København, til dels med planetbykarakter."³

Dispositionsplanens hovedtræk

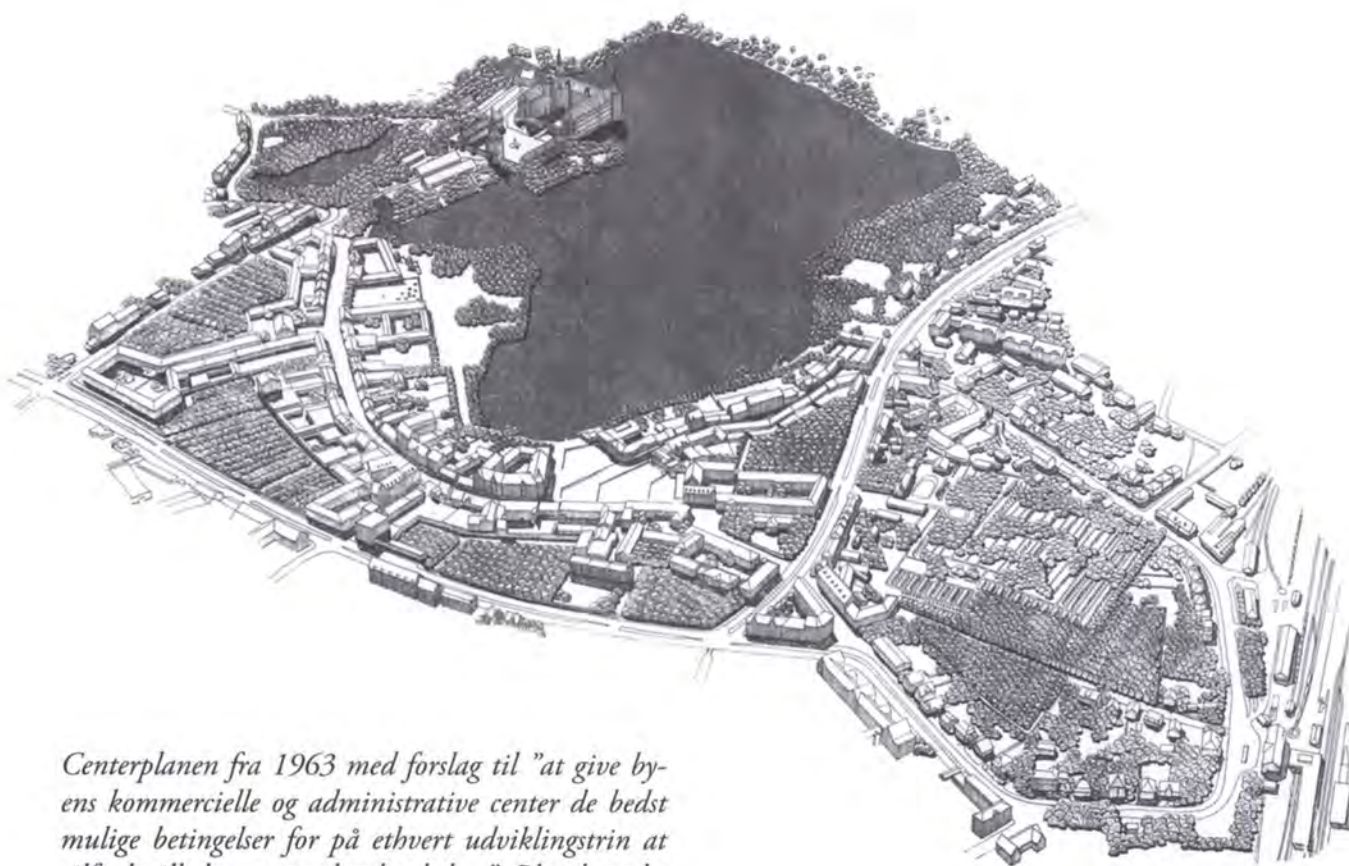
Dispositionsplanen bygger direkte på de fem nævnte grundlæggende analyser af Hillerøds specielle kvaliteter, problemer og muligheder. Byens vækstretninger mellem de tre grønne kiler: St. Dyrehave, slotsområdet og Gribskov og Statens Gårde ligger fast. Sammen-

Centerplanens 3. etape (Centerplan 1963)

En mulig 4. etape af centerplanen. Cirkulationsgade mellem bykerne og slotssø. Et alternativ hertil kunne være en meget kraftig udbygning af den sydlige og østlige cirkulationsgade Centerplan 1963).

Centerplanen fra 1963 med forslag til "at give byens kommercielle og administrative center de bedst mulige betingelser for på ethvert udviklingstrin at tilfredsstille byens og oplandets behov". Blandt andet var der mulighed for at skaffe 5.000 p-pladser (med tilhørende træplantninger!) i den gamle bykerne, mente planlæggerne. (Arne Gaardmand, Byplanlægning 1938-1992).

hængen mellem slotsområdet og det krumme bycenter respekteres, og der lægges nye boligområder ud til både villa- og etagebebyggelse mellem byens udløbere med den begrænsning, som datidens kloakeringsmuligheder naturligt gav. Der foreslås to nye store vejanlæg: en omkørselsvej til aflastning af Møntportvejen lige vest om Slotsparken samt Milnersvejs forlængelse. Ellers er trafikafsnittet én stor diskussionsklub! Problemet var, at de nødvendige omkørselsveje burde placeres meget længere uden for byen og i nøje sammenhæng med den regionale trafikplanlægning. Men dette samarbejde var først i sin vorden. Dog havde Frederiksborg Amts Vejvæsen allerede en skitse til Isterødvejen på trapperne. Denne skulle give adgang til Helsingømrådet m.v. fra Helsingør-Motorvejen uden om Hillerød.

En interessant del af planen var, at man stadig satsede på industritilvækst, selv om det slås fast, at Hillerød er og skal være oplandscentrum, og at byen desuden har gode muligheder som turist- og skoleby i fremtiden. Der var fortsat store tunge virksomheder i byen, bl.a. Nordstens fabrik og slagteriet. Ved Frederiksværksbanens flytning⁴ blev der frigivet arealer, der kunne bruges til udvidelse af de bestående virksomheder. Der udlægges desuden nye erhvervsarealer ved Milnersvejs forlængelse og i Slotssognskommunen nær Tirsdagsskoven. Tilsammen mere end en fordobling af det eksisterende areal.

Udlæggene til offentlige formål gælder fortrinsvis de igangværende eller planlagte skoler samt arealer til idræt syd for Milnersvej på de lave områder her. Som videre udbygningsmulighed peger dispositionsplanen allerede på Selsvang-området i Slotssognet som et meget velegnet, smukt og højt beliggende område, der kunne kloakeres direkte til den afskærende ledning langs Pøle Å mod syd. Mod øst lå der muligheder for Hillerød Købstadskommune, men her var et skel i terrænet ved Skansebakken, hvorfra hele landskabet falder mod øst. For at bygge ud her, måtte der anvendes moderne teknik i form af "pumpestationer", og det var dyrt. I 1950 var Hillerød og Frederiksborg Slotssogns Kommuner indbyggertal godt 15.000. Dispositionsplanen kunne rumme en tilvækst på nogle få tusinde indbyggere.

Hillerød og Fingerplanen

Under arbejdet med at skrive om Hillerøds byplanhistorie er en interessant tanke eller hypotese dukket op. Nemlig, at Hillerødplanens grønne kiler kan have bidraget til idéen om den berømte Fingerplans åbne landskabskiler eller grønne kiler mellem byfingrene? Det er i hvert tilfælde påfaldende, at det er samme byplanlægger, som har stået bag begge planer, og at disse er blevet udformet og beskrevet på samme tid, formentlig i 1946-1947. De to planer har også, selv om der er stor forskel på byernes størrelse, et iøjnefaldende slægtskab i arbejdsmetode, argumentation og skrivestil.

I Fingerplanen eller Skitseforslag til Egnplan for Storkøbenhavn, som den rigtigt hedder, findes bl.a. følgende tekst om de grønne

Kommunestruktur pr 1.4.1966 i Frederiksborg Amt.

- KOMMUNEGRÆNSE
- - - KOMMUNEGRÆNSE TIL 1966
- AMTSGRÆNSE

*HILLERØD, FRÆDERIKSBORG SLOTSSOGN OG NØRRE HERLEV

kiler: "Imellem disse fremtidige Udløbere af Byen vil der fremkomme Kiler af aabne Arealer, som strækker sig helt ind til den nuværende Bebyggelse. Først og fremmest vil disse Kiler sikre Adgangen til aabent Land fra den størst mulige Del af Byomraadet. Samtidig vil de tjene som en Arealreserve for Friluftrekreation".⁵

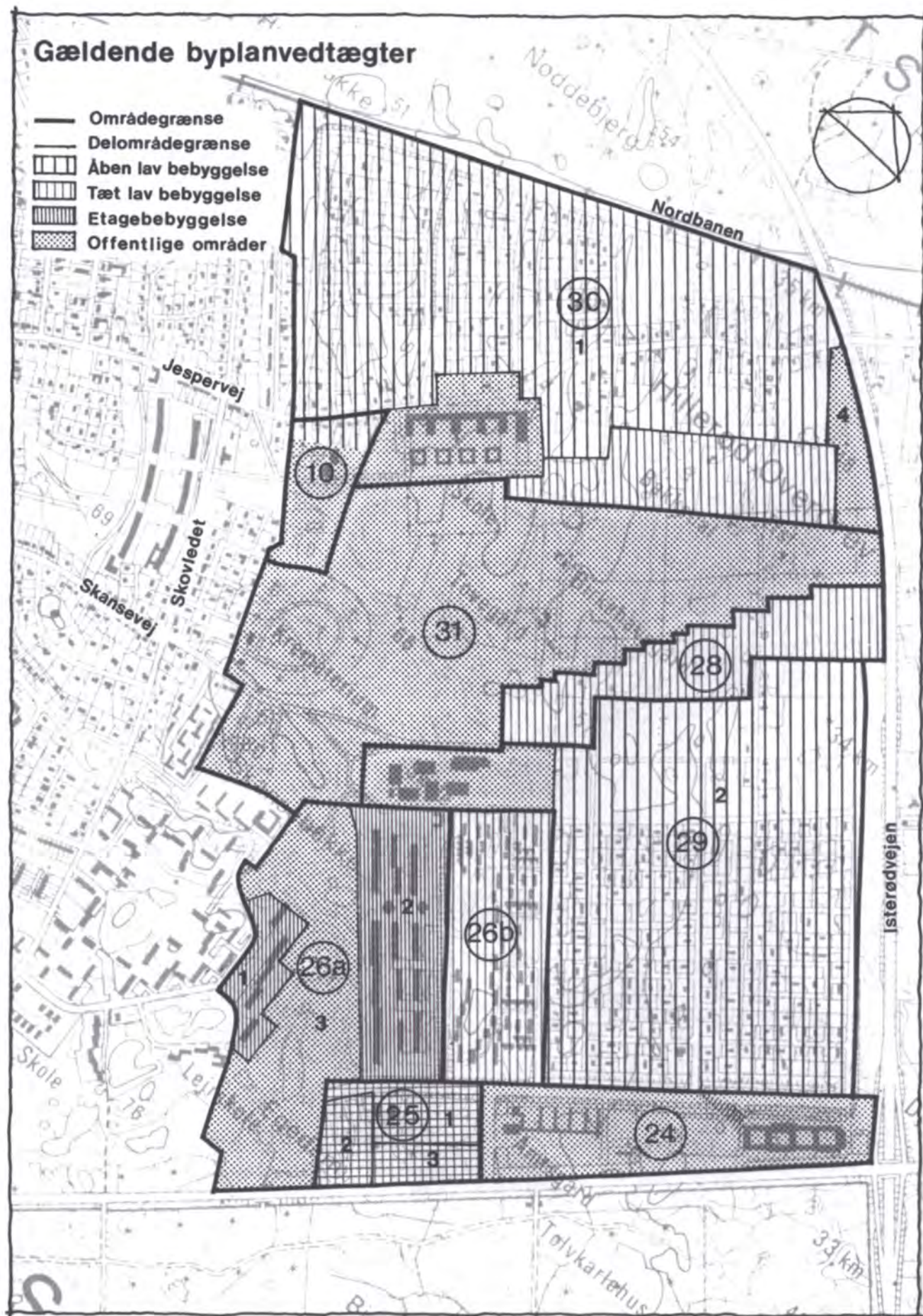
Begge steder er teksten præget af forfatterens, arkitekt Peter Bredsdorffs, engagerede og pædagogiske skrivestil med mange understregninger ved de vigtige argumenter! Forhåbentlig vil fremtidig forskning bringe mere klarhed over byplanernes tilblivelse, når det bliver muligt at grave dybere i arkiver og personligt kildemateriale.

Centerplan 1963

I begyndelse af 1960'erne udarbejdede en del købstæder rundt om i landet en centerplan for deres gamle bykerne. Centerplanen var en form for mere detaljeret dispositionsplan, men ikke bindende på samme måde som byplanvedtægten. Hillerøds bykerne var som i de andre byer under stærkt pres, og der var store bebyggelsesmæssige og trafikale problemer. Nogle af forbillederne var Holstebro og Nakskov m.fl. Der var også den mulighed, at man i visse tilfælde kunne få statslige tilskud til nye trafikveje gennem byerne og herved bruge vejplanlægningen som løftestang for en bedre udnyttelse af bykeren. Til at udarbejde centerplanen blev nedsat et meget kvalificeret team af byplanlæggere bestående af firmaerne Skaarup og Jespersen, Anders Nyvig I/S, ICP (Institut for Centerplanlægning) og kommunens teknikere.

Der blev lavet store og grundige forundersøgelser af arealbehovet til fremtidige centerformål samt prognoser for trafik og parkering. Desuden en meget interessant undersøgelse af etageareals anvendelse hus for hus! Resultatet blev, at Hillerød ligesom forbillederne skulle forsøge at leve op til trafikkravene og etablere en cirkulationsgade omkring bykernen og udhule karréerne, så der kunne blive plads til ca. 5.000 parkerede biler! Forslaget blev dog modificeret til en halv cirkulationsgade, da det var et meget voldsomt indgreb at lægge en 4-sporet trafikgade langs Slotssøen ...

Forslaget indebar, ud over de omfattende karréudhulinger til parkering, også en intensivering af bykernens bebyggelse med større bygningshøjder og højere udnyttelsesgrader.⁶ De store trafik anlæg omkring bykernen skulle danne forudsætning for, at Slotsgade og Helsingørgade kunne blive gågader og Torvet og andre byrum forbedres. Og det var en meget positiv side af planen. Så positiv, at begge gader i dag er fortræffelige og velindrettede gågader, uanset at cirkulationsvejnettet aldrig blev bygget ud, som det var tænkt i Centerplan 1963. Også kravene til nedrivningen i karréerne og intensivering af butiksbebyggelsen viste sig hurtigt at være skudt langt over målet.

Byplanvedtægten i Østbyen 1981 (Lokalplan 130, Hillerød Kommune).

Den første kommunesammenlægning, 1966

I centerplanen var det en stor mangel, at det hele handlede om Hillerød og ikke om Slotssognet. Her lå det gamle, men centrale Nyhuseområde, hvor man også ville skabe mulighed for fornyelse ligesom i bykernen. Pga. bebyggelsens alder og særlige karakter overvejedes at udarbejde en saneringsplan, så man herigennem kunne skaffe visse midler til fornyelsen. Men den blev aldrig gennemført, da det i mellemtiden lykkedes at skaffe politisk flertal for en sammenlægning af de to kommuner samt Nr. Herlev Kommune fra den 1. april 1966. Og det var jo en helt anden situation! Nu gjaldt det om at samarbejde og bl.a. at tage fat på nogle af de fælles byplanproblemer, som trængte sig på, såsom skoleplanlægning, byudvikling og trafikplanering. Det gamle Nyhuse fik nu en helt anden status som rådhuskvarter, idet den tidligere skole blev omdannet til rådhus. Der blev bygget til og om, men ellers skete der ikke de store ændringer.

Dispositionsplan for Østbyen

Allerede i begyndelsen af 1960'erne var man i Hillerød Kommune klar over, at dispositionsplanen fra 1950 havde for lille rummelighed, og at en udvikling længere mod øst måtte forberedes. Det skete bl. a. ved erhvervelsen af et stykke af Karlebo Overdrev, så hele arealet mellem de to skove St. Dyrehave og Gribskov blev tilgængeligt for byplanlægningen.

Også her blev i midten af 1960'erne nedsat en kvalificeret konsulentgruppe bestående af firmaerne Skaarup og Jespersen, Anders Nyvig I/S, arkitekt Halldor Gunnløgsson og de kommunale teknikere. Det kom der efter forundersøgelser, analyser og mange diskussioner en ganske flot del-dispositionsplan ud af. Også her var planen lidt mere detaljeret end dispositionsplanen fra 1950 med sine forslag til bebyggelse m.v., idet der måtte tages mere dybtgående stilling til de arkitektoniske forhold. Og det ses på Østbyen i dag! Den udnytter både det store landskab med den smukke udsigt fra Skansebakken, og bebyggelserne mod nord og syd lægger sig op ad de grønne kiler og støtter disse. I midten af Østbyen ligger det store grønne område, som udgår fra kapellet og kirkegården i vest og strækker sig helt ud til Isterødvejen mod øst.

Bebyggelsen består mest af villaer og tæt/lav bebyggelse. Amtsgården og andre institutioner er klogeligt lagt i et bånd langs skoven i syd. Isterødvejen og Overdrevsvejen udgør de to store trafikveje i området, mens de gamle veje, Jespervej og Skansevej, forsvinder i en ny differentieret struktur. Østbyen dækker et areal på ca. 240 ha og skulle rumme ca. 2-3.000 boliger.

Møntporten, et nåleøje

Et af de fælles problemer, der blev taget op på ny efter kommunesammenlægningen, var spørgsmålet om en forlægning af vejen gen-

Kommunestruktur pr 1.4.1970 i Frederiksborg Amt.

- KOMMUNEGRÆNSE
- AMTSGRÆNSE

nem Møntporten, så denne kunne lukkes for gennemkørende trafik og beskyttes mod rystelser m.m.

Der blev nedsat et meget stort og repræsentativt udvalg, der med hjælp af konsulenter og sagkyndige overvejede sagen, til de i 1969 fremkom med en betænkning. I denne foreslås en forlægning af Møntportvejen vest om Slotsparken. Men denne nåede aldrig at blive realiseret, da den ikke var en reel omkørselsvej, og da tankerne om den store regionale vejtrekant af omkørselsveje omkring Hillerød var på trapperne. Et meget morsomt kort i betænkningen viser alle de mange vejforslag til forlægningen, som har været diskuteret gennem flere årtier!

Storkommune 1970

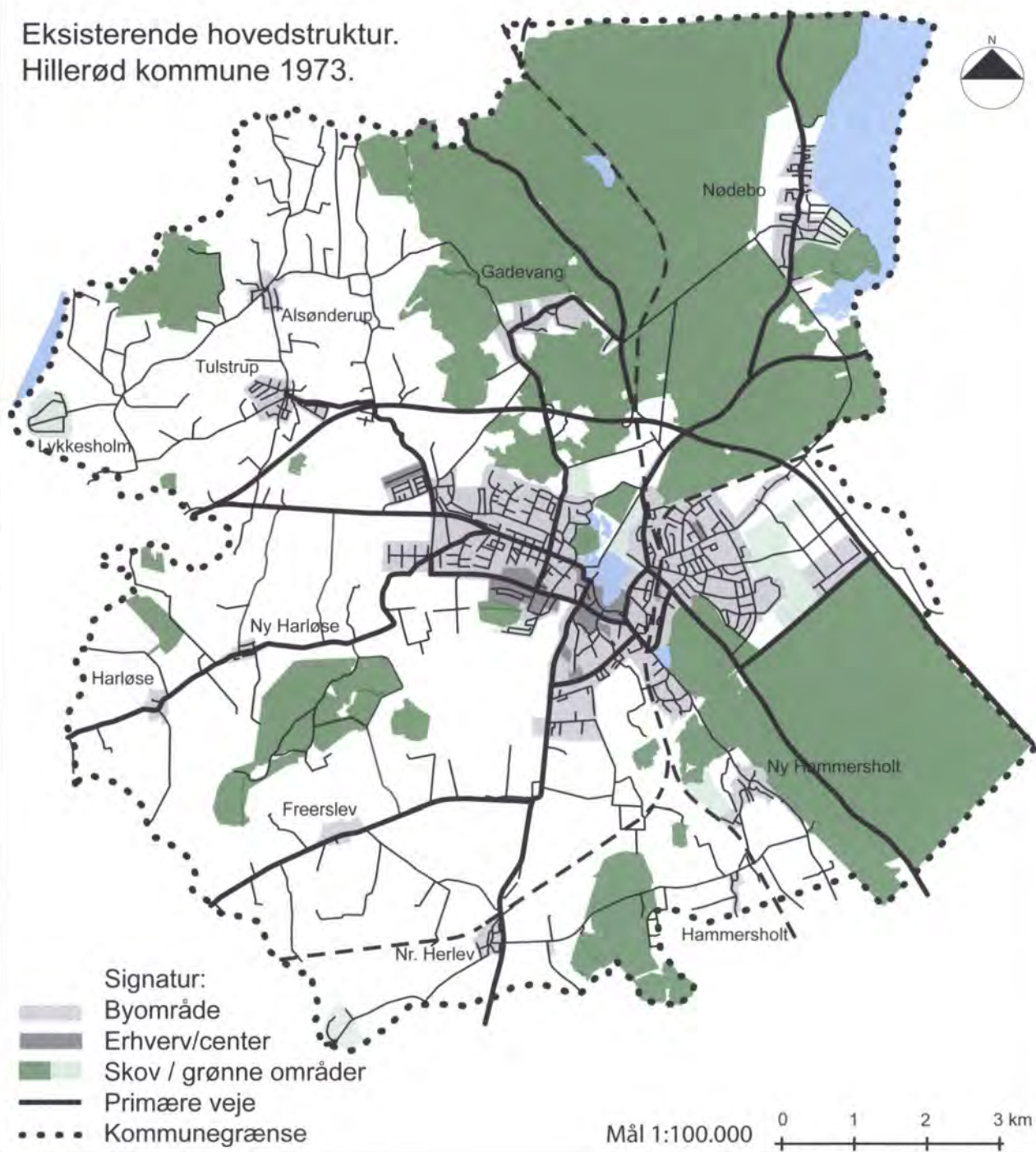
Hillerød havde tyvstartet lidt i 1966, da den store kommunalreform for hele landet først kom i 1970. De kommuner (sogne), som kom til ud over de tre fra 1966, var: Harløse, Alsønderup og Nødebo. Hillerød blev nu den centrale by midt i sit nærmeste opland.

Begge sammenlægninger betød, at der skulle ofres megen tid og kraft på administrative strukturændringer og samordning. Men selv om det tog sin tid, havde kommunen nu sin egen byplanafdeling, der kunne tage fat på en ny samlet dispositionsplanlægning og herunder trafikplanlægning med storkommunen som udgangspunkt. Ser man på dispositionsplankortet fra 1950⁷ og statuskortet fra 1973,⁸ fremgår det tydeligt, at dispositionsplanens rummelighed blev stærkt overskredet. Ikke så mærkeligt, da det var en travl og besværlig tid med et stort vækstpres og mange byplanproblemer. Mod normalt 10-12 år gik der mere end 20 år, før den næste dispositionsplan kunne ligge klar.

Udsigt fra Skansekirkegården over Østbyen, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Eksisterende hovedstruktur.
Hillerød kommune 1973.

2. Hillerød Kommunes dispositionsplan 1973-1988

Denne plan foreligger i et ringbind med smukt tegnede kortbilag udarbejdet af kommunens egen tekniske forvaltning. Den endeligt vedtagne plan blev først udsendt i marts 1975, da det tog nogen tid at komme igennem hele planprocessen i den nye storkommune.

Regionale forudsætninger

Nu begyndte hovedstadsområdet for alvor at rykke nærmere på Hillerød med sit vækstbehov og sine planer! Regionplan 1970 -1985 blev udarbejdet samtidig med Hillerøds dispositionsplan, hvilket gav mulighed for en koordination af de to planer undervejs. Regionplanens 1. etape omfattede perioden 1977-1992.

Regionplanen var som nævnt indledningsvis bygget op omkring byfingrene samt en transportkorridor omkring København. Denne skulle indeholde større vejanlæg, højspændingsledninger m.m.

I tilknytning til korridoren skulle placeres fire regionale centre eller knudepunkter og et af disse i Hammersholt. Ved knudepunkterne udlægger regionplanen store arealer både til erhvervsformål og boliger.

1973

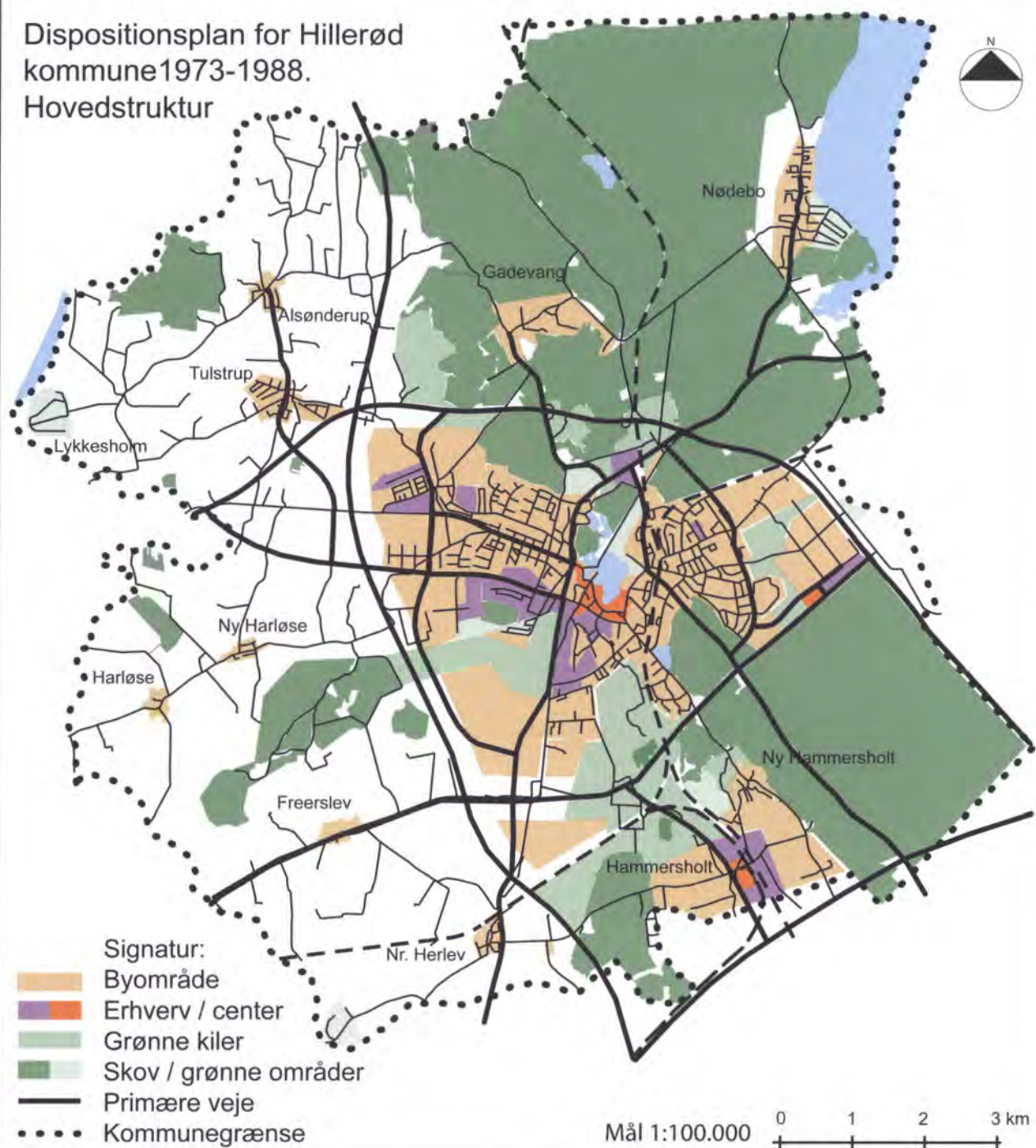
Alle tallene er for 1970 og gælder den ny Hillerød kommune:

Indbyggertal:	30.076
Antal boliger:	10.705
Arbejdspladser:	13.216
Aldersfordeling:	
0-14 årige:	24,3%
15-24 årige:	15,7%
25-34 årige:	17,0%
35-64 årige:	32,5%
65- årige:	10,5%

Hillerød bliver altså byvækstområde i regionplanen! Der udlægges 8.000 nye boliger, fordelt med 2.000 i Ullerødbyen mod vest, 5.000 i tilknytning til knudepunktet ved Hammersholt, mellem dette og Faurholm og ca. 1.000 syd for Nr. Herlev. Endvidere ca. 1.300 boliger inden for eksisterende byområder.

1. etape planen fastsætter dog kvoten til 5.000 frem til 1992, hvoraf 2.000 i Ullerød, 2.000 ved Hammersholt og 1.000 i eksisterende byområder. 1. etapen indeholdt desuden 35 ha byzone til erhvervsformål og 65 ha som reserve hertil ved Hammersholt. Hillerød Byråd mente allerede da, at det ville blive vanskeligt at leve op til disse vækstthastigheder.

Dispositionsplan for Hillerød
kommune 1973-1988.
Hovedstruktur

Byens form og landskabet

Hovedidéen i planen tog direkte udgangspunkt i den landskabelige struktur fra den første dispositionsplan. Byvæksten skulle foregå i rum mellem de grønne kiler, og der blev oven i købet tilføjet en ekstra grøn kile mod syd. Bydelene blev kaldt Overdrevsbyen mod øst (Østbyen), Ullerødbyen mod vest, Trollesmindebyen mod sydvest og nu også Hammersholt-området lidt længere mod sydøst. Disse byområder skulle alle undtagen Hammersholt området afgrænses mod det omgivende landskab af en stor vejtrekant af omkørselsveje, som nu endelig optrådte i både de regionale og kommunale planer. Dog skal nævnes, at det var en hård nød at knække, da vejene uundgåeligt måtte skære sig gennem de grønne skovkiler!

Boliger

Dispositionsplanens rummelighed var ca. 7.900 boliger. Heraf regnede man med, at ca. 2.700 boliger skulle udbygges i løbet af 5-7 år i eksisterende byzone eller på arealer, som allerede var udset til boligformål, fortrinsvis i de østlige og sydlige bydele. Senere hen skulle man fortsætte i Ullerødbyen mod vest og sydpå. Her udlagde man med stor optimisme potentielle byområder. Hammersholt området skulle indtil videre reserveres til regionale formål.

Erhverv

En målsætning i planen var at sikre en balance mellem antallet af boliger og arbejdspladser som hidtil. Der blev satset på serviceerhverv og administration, mens der ikke blev regnet med behov for nye industriarealer ud over til udflytning af ældre virksomheder fra centrale byområder.

Centerstruktur

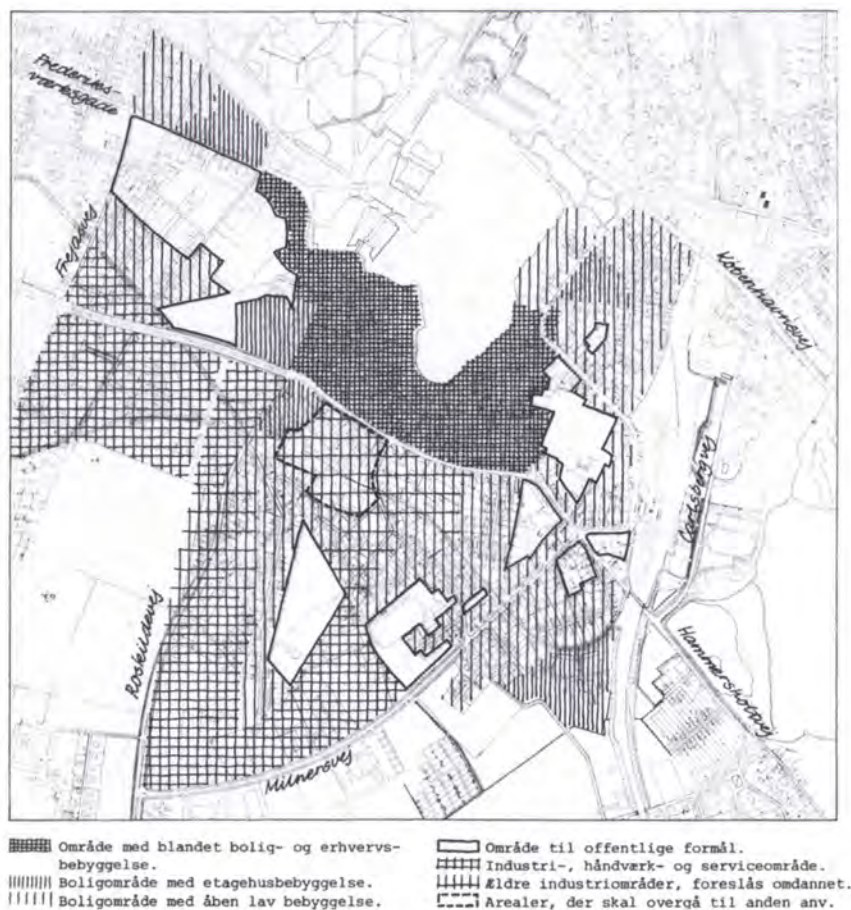
En ny del-dispositionsplan for bykernen var netop blevet udarbejdet i 1975 og nåede at indgå i dispositionsplanen. Målsætningen for denne var en helt anden end for Centerplan 1963. Det havde vist sig urealistisk og ødelæggende for bykernens kvaliteter at stille større forventninger til denne, end den kunne bære. I stedet lagde dispositionsplanen op til en ændret centerstruktur med en mere moderat udbygning af bykernen, lokalcentre i yderområderne og en fremtidig aflastning af bykernen i Hammersholtcentret.

Trafik

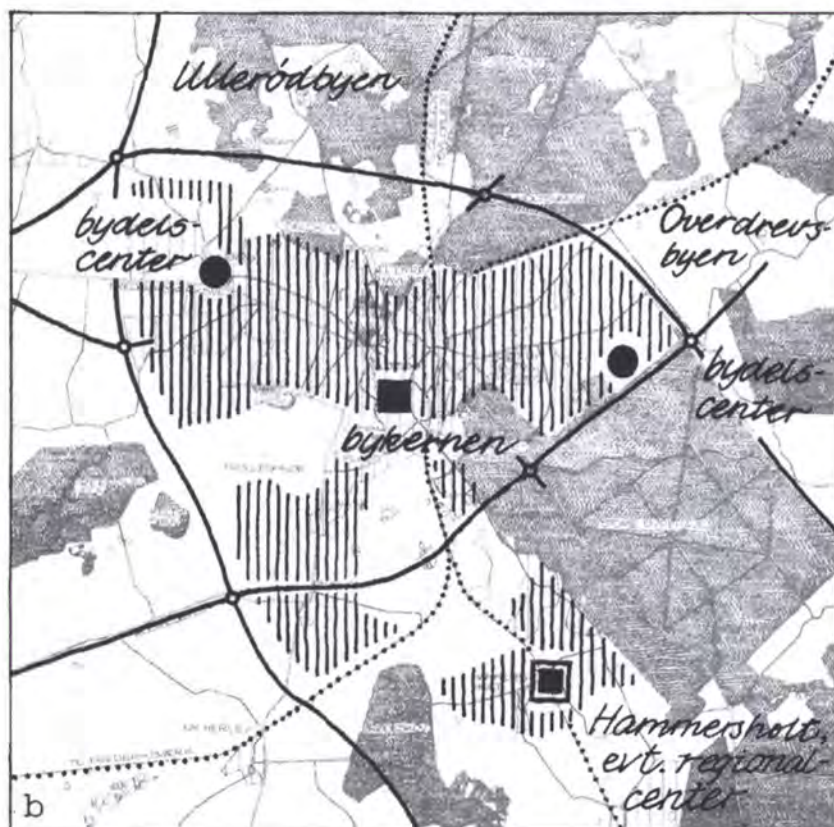
En vigtig forudsætning for dispositionsplanen var, at Hillerød allerede i 1968 fik S-toget til byen og herved gjorde pendlingen til København endnu mere bekvem. Også en forbedring af busterminalforholdene m.m. ved stationen blev gennemført.

Det overordnede vejnet bestod af Hillerød Motorvejen, Isterødvejen og dens forlængelse, Overdrevsvejen og dens forlængelse, samt den nye ringvej B5 i "transportkorridoren". Af disse blev første del af Isterødvejen og Overdrevsvejen samt Hillerød Motorvej anlagt sidst i 1960'erne. Den øvrige del af vejtrekanten tilkom i løbet af 1970'erne.

"Hillerød bykerne og grænseområder". 1975. Arealernes anvendelse. Bemærk Nordstens fabrikker m.m. udlagt som areal, der skal overgå til anden anvendelse.

Dispositionsplanens centerstruktur. Bykernen skulle aflastes af lokale centre i de østlige og vestlige bydele samt af et evt. fremtidigt regionalt center ved Hammersholt.

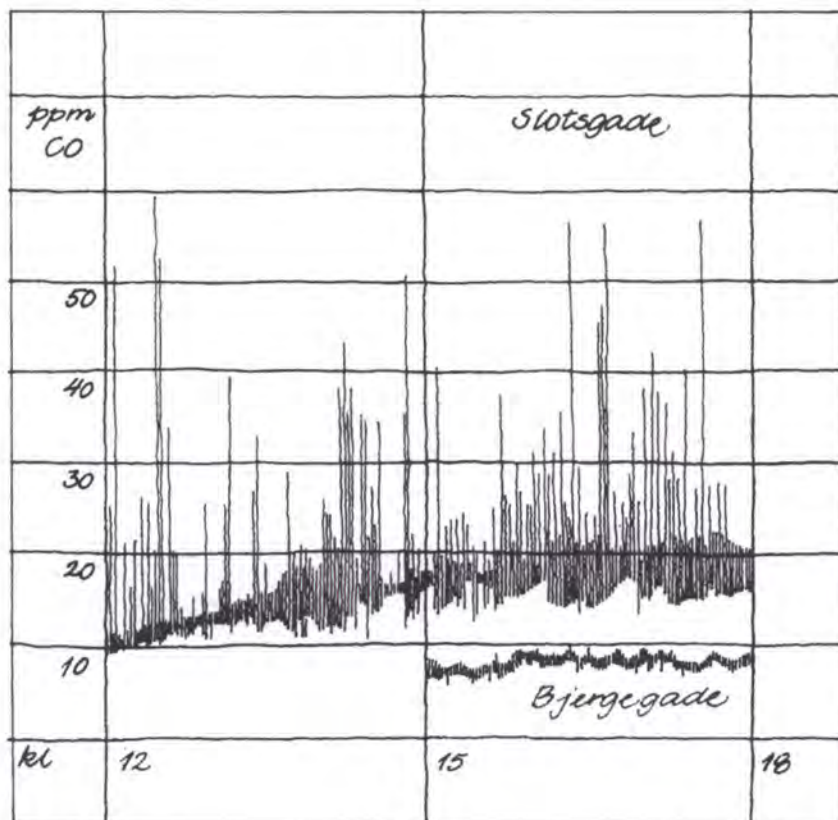
En anden forudsætning i planen var Møntportudvalgets forslag til en forlægning af Møntportvejen vest om Slotsparken og ned mellem Nyhuseområdet og bykernen. Planen indeholdt desuden en forbedring af det primære vejnet i byen og af både overordnede og lokale stisystemer.

Bykernen og grænseområderne 1975

I 1975 forelå et forslag til en revideret centerplan eller del-dispositionsplan for de centrale byområder, udarbejdet af min tegnestue. Forslaget bestod af tre rapporter, der indeholdt hhv. forudsætninger, planforslag og dokumentation af den ret omfattende offentlighedsprocedure, som også den nye kommuneplanlov lagde op til.

Forslaget omfattede ikke alene den egentlige bykerne, men også alle de ældre tilgrænsende områder, som fungerede i en vis sammenhæng med bykernen. Desuden lagde planen vægt på at belyse alle de historiske, arkitektoniske og bymiljømæssige kvaliteter, som bykernen rummede, og som bidrog til at skabe Hillerøds særlige identitet. Altså det specielle, som blev fremhævet allerede i den første dispositionsplan.

Selve planforslaget bestod mere af en række forslag til politik og strategier inden for de enkelte sektorer end af store fremtidsskitser. F.eks. skulle både lokaliseringen af butikker og boliger samt trafikken og parkeringens tilrettelæggelse arbejde mod samme mål: at gøre bykernen mere attraktiv og velfungerende på dens egne præmisser.

Kulilteindholdet i den atmosfæriske luft i Slotsgade og Bjerggade (Helsingør), der allerede var en populær gågade (1973).

Illustrationsplan. Hillerød bykerne og grænseområder 1975. Et af planens hovedformål var at bevare og udvikle bykernens arkitektoniske kvaliteter og enestående samspil med slot og slotsområde. På planen ses bl.a. forslaget til en sti langs Slotssøen.

I planen indgik også etablering af gågader samt omlægning og forbedring af torve og pladser. Her marked på torvets nederste del ca. 1975. Foto: Bente Nielsen.

Forslaget havde helt taget den gamle centerplans idé om indretning af gågader i Slotsgade og Helsingørsgade samt forbedring af torve og pladser til sig. Men nyt var, at nu skulle der etableres en samlet, smukt udformet søsti fra slottet via Posen og Torvet til Jægerbakken, så bykernens fodgængersystem kunne forbindes med slotsområdetets stier og dispositionsplanens store stisystem for byen i øvrigt. En nydannelse var også en ny sti fra Torvet til stationen og under jernbaneterrænet. Men kun dele af denne er gennemført. Gågaderne i Helsingørsgade blev anlagt i hhv. 1970'erne og 1980'erne. Søstien blev etableret i to etaper – i 1970'erne og lige efter årtusindskiftet.

Et interessant punkt i planen var, at man så det gamle industriområde ved Nordstens fabrik og slagteriet m.v. udlagt til fremtidigt centerformål, uden at der var taget nærmere stilling. Det skyldtes, at spørgsmålet om industriernes flytning eller nedlæggelse endnu var uafklaret. Dog var der ingen tvivl hos politikerne om, at her lå en god mulighed for fremtidig byomdannelse.⁹

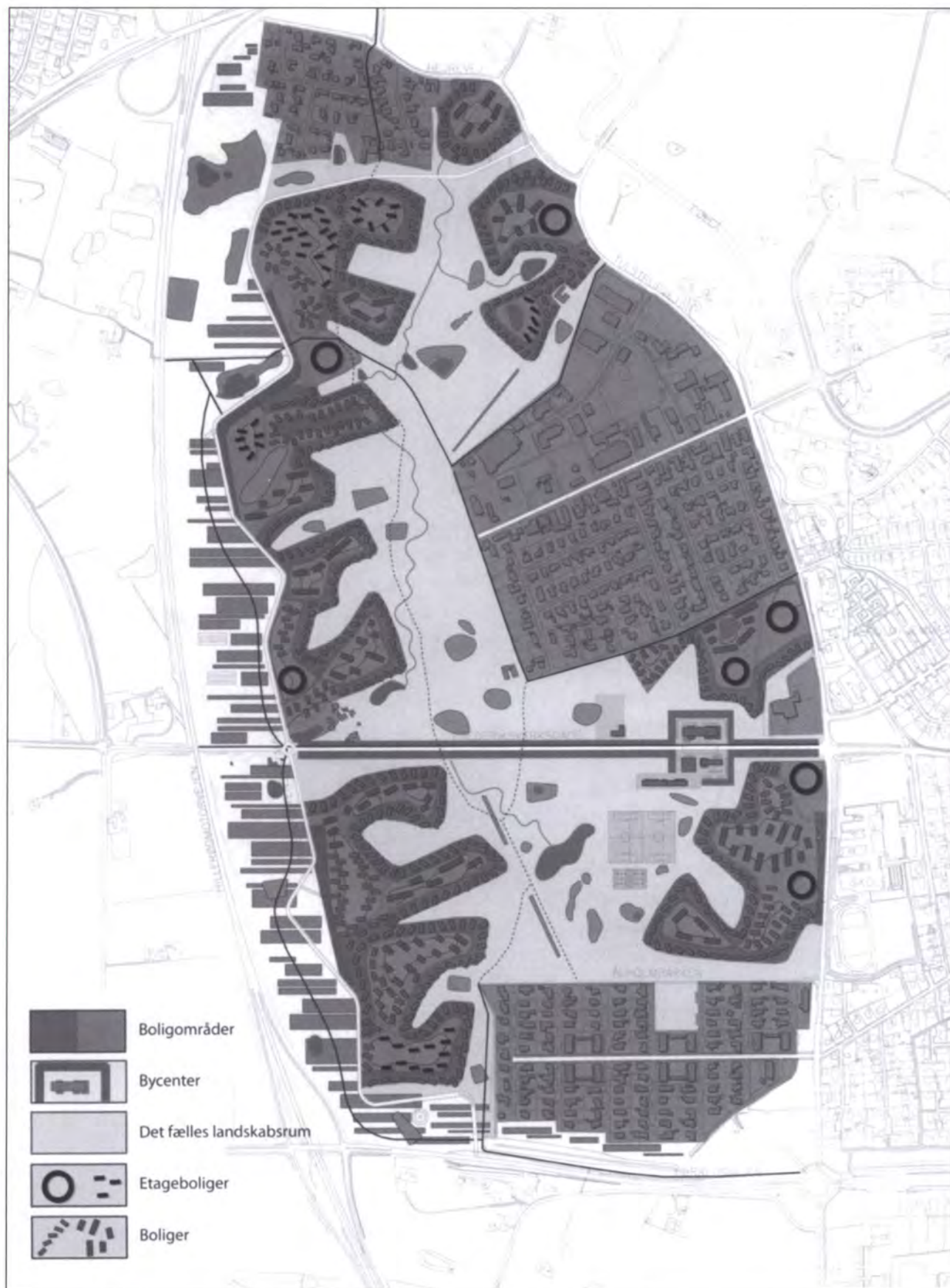
Strukturplan for Ullerødbyen

En strukturplan svarer til en del-dispositionsplan, hvor de vigtigste bebyggelsesstrukturer fastlægges. Ullerødbyen skulle udbygges på et 150 ha stort areal beliggende nordvest for de eksisterende byområder, men inden for Hillerød Motorvej i vest og Isterødvejens forlængelse mod nord i vejtrekanten. Selve landskabet var ganske åbent med et svagt fald mod Frederiksværksgade i syd.

Der blev i 1977 udskrevet en arkitektkonkurrence om bydelens udformning. Førsteprisen gik til arkitekt Jørn Boldsen, der i sin strukturplan for hele området havde opdelt det i en række mindre byenheder omkring en byfælled og store landskabsrum. Mod de store veje i vest og nord blev foreslået en ryg af beplantninger, der også skulle danne en visuel grænse for byen udadtil. Desuden skulle der være et lokalcenter og et varieret boligudbud.

Strukturplanen blev en del år senere fulgt op med en ny konkurrence og en revideret strukturplan. En mere konkret rammelokalplanlægning med stor deltagelse af borgere i angivelserne resulterede i et tillæg til kommuneplanen. Områdets udbygning skulle foregå etapevis med ca. 2-300 nye boliger om året. Den samlede rummelighed udgjorde ca. 3.500 boliger.

I dag ser man husene vokse op på Sophienborg-arealet, den nordøstlige del af den første Ullerødplan. Vest for Tulstrupvej er byggemodningen af Ullerødbyens nye arealer gået i gang. Beplantningen ses ikke endnu, så det er endnu for tidligt at sige noget om dens samspil med dispositionsplanens landskabelige hovedidé. Dog ser det ud til, at den snarere har en forståelig relation til Hillerød Motorvej som et noget forstyrrende element end til strukturen med de oprindelige store grønne kiler. Men det vil eftertiden få at se.

Helhedsplan for Ullerødbyen. Planen viser hovedprincipperne for placering af nye boligområder, landskabets udstrækning samt boligtyper. Plan og grafik af SLA Landskabsarkitekter (Kommuneplan 2005-2017. Hillerød kommune. Hovedstruktur og redegørelse).

3. Hillerød Kommune. Kommuneplan 1982-1992 (Revideret 1984)

Hovedstrukturen i Dispositionsplan 1982-1992 bygger i store træk på de samme idéer som den foregående dispositionsplan. Da det nu var en kommuneplan efter den nye lov om kommuneplanlægning, der trådte i kraft i 1977, var der udarbejdet nogle midlertidige bestemmelser kaldet § 15-rammer, som skulle gælde, indtil den første kommuneplan var klar. Disse bestemmelser blev herefter integreret i planen.

Regionale forudsætninger

I den gældende regionplans 1. etape (1977-1992) var der regnet med en begyndende udbygning af det regionale center ved Hammersholt. Men p.g.a. den generelle afmatning i samfundet, usikkerheden om transportkorridorens anlæg og grundlaget for regionplanens vækstbehov m.m. besluttede Hovedstadsrådet at foretage en fornyet vurdering af situationen og fremkomme med et resultat heraf i 1985. Dvs. at Hammersholtcentret stort set blev opgivet, hvilket vakte en vis bekymring i Hillerød Kommune. Her havde man også svært ved at følge med i de store investeringer i nye byanlæg, men alligevel ser man på dispositionsplanens kortbilag en forsigtig skravering, der viste regionplanens arealudlæg ved Hammersholt. Man ville afvente revurderingen af regionplanen og i øvrigt ikke være i modstrid med denne indtil da. Tiderne kunne jo skifte!

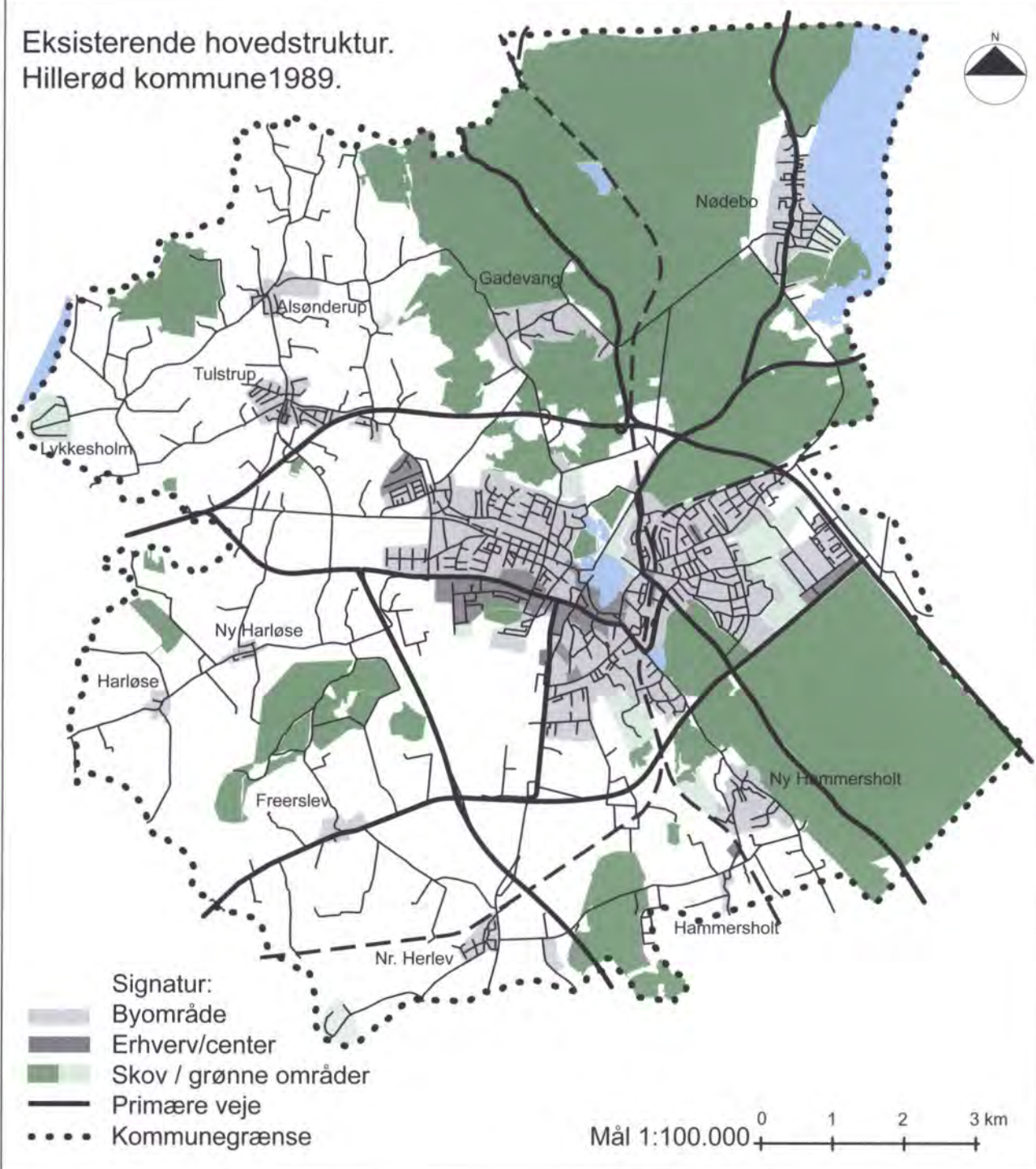
Målsætning og strategier

Planen repræsenterer i det hele taget en meget forsigtig og sparsom melig kurs. Der kunne ikke blive råd til mere end 150-200 nye boliger om året, og disse skulle bygges ud, så man udnyttede transport og serviceinstitutioner på bedste måde. Det var også vigtigt at fastholde en god bolig/arbejdsstedsbalance, så man minimerede transporttid og udgifter. Centerstrukturen blev også fastholdt. Hillerød skulle fortsat være kommunens og Nordsjællands hovedcentrum for specialbutikker, service, forlystelser o.l. I 1984 blev gennemført en mindre betydende revision af Kommuneplan 1982-1992.

Ullerødbyen. Interessant ny bebyggelse med anvendelse af træ i Ullerødbyens nordlige del tegnet af "Vandkunsten" i samarbejde med IKEA, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Eksisterende hovedstruktur.
Hillerød kommune 1989.

4. Hillerød Kommune.

Kommuneplan 1989-2001

Nu kan man se, at kommunen har vænnet sig til at arbejde med kommuneplaner. Der foreligger et stort, vel gennearbejdet og tydeligt materiale i hele fire rapporter. F.eks. er det sædvanlige store planbilag med alle de mange arealudlæg og funktioner opdelt på to kort, så trafiksystemet kan overskues for sig uden besvær. Kommunens tekniske forvaltning har udarbejdet materialet med hjælp af flere konsulenter.

Målsætningen for Hillerød er fortsat, at den skal være oplandsby og gerne opfylde sin rolle i regionen. Den skal også føre en aktiv erhvervspolitik og sikre nye arbejdspladser. Ellers er der ikke den store forskel på hovedstrukturen i forhold til de foregående planer. Der er snarere tale om en uddybning og forbedring på en lang række mere detaljerede punkter.

Det afgørende nye, som dukker op, er, at det gamle industriområde ved Nordstens fabrik i bykernen nu bliver tilgængeligt, samt at Hillerød Kommune får overdraget Statens Gårde.

1989

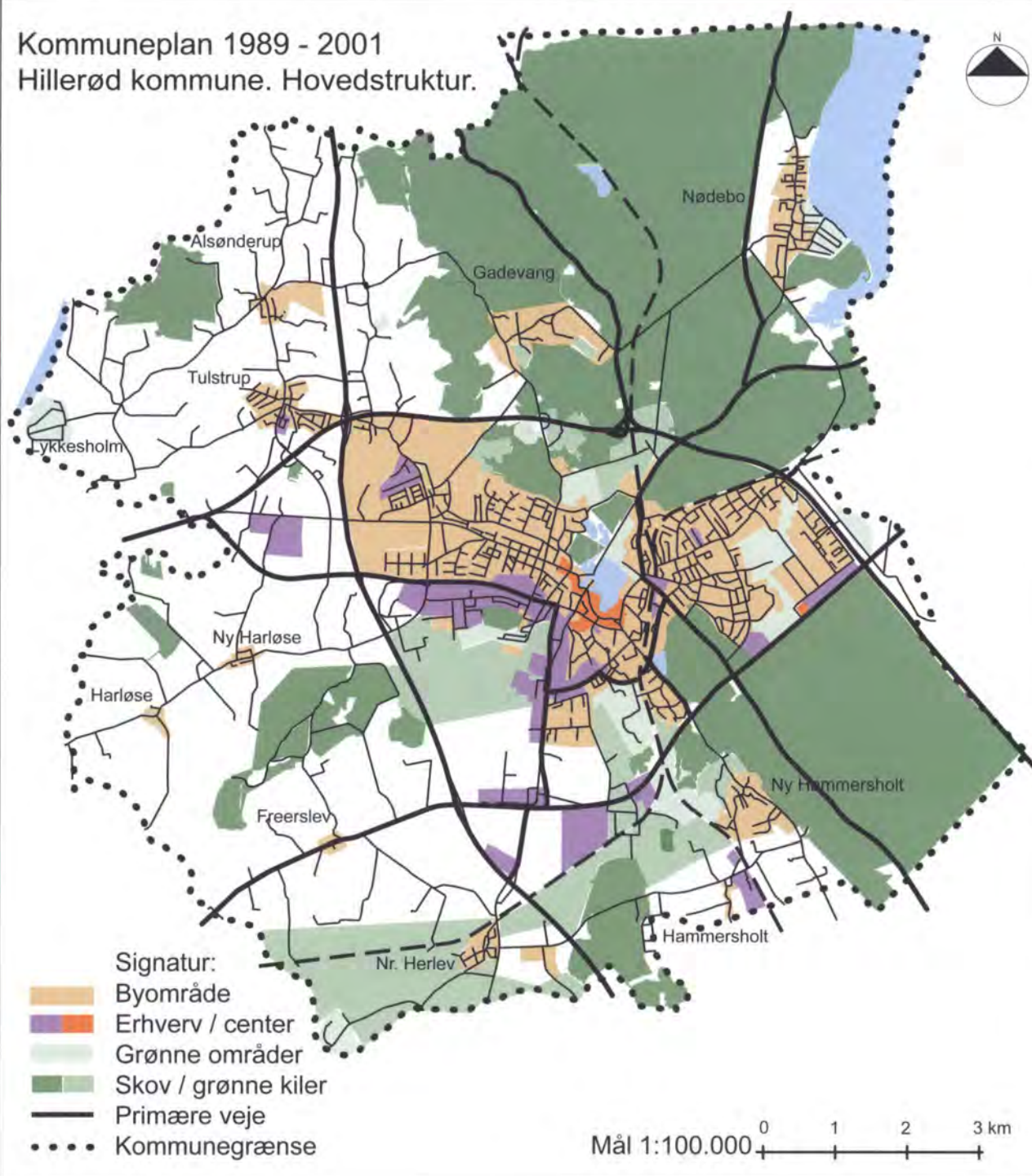
Indbyggertal:	33.434
Antal boliger:	13.373
Arbejdspladser:	21.501
Indpendlere:	11.436
Udpendlere:	9.180
Aldersfordeling:	0-14 årige: 17,8%
	15-24 årige: 14,8%
	25-34 årige: 14,0%
	35-64 årige: 39,8%
	65- årige: 13,5%

Regionale forudsætninger

Den næste regionplan, der gælder for samme periode som kommuneplanen, åbner for de nye muligheder, der har vist sig, og forstærker Hillerøds position som vækstområde, handels-, undervisnings- og kulturby i den regionale struktur. Centerforholdene i kommunen kan videreudvikles både centralt og decentralt, og Statens Gårde kan udbygges efter en nærmere aftale.

Hillerød presser på for at få det regionale vejnet længere nord for byen anlagt, og en ny mulighed for etablering af en S-togs-station, hvor Overdrevsvejen skærer jernbanen, reserveres. Vedr. det tidligere

Kommuneplan 1989 - 2001
Hillerød kommune. Hovedstruktur.

omtalte knudepunkt eller regionale center ved Hammersholt samt transportkorridoren ønsker Hovedstadsrådet fortsat en reservation for transportkorridoren opretholdt. Reservationen optræder da også som en diskret skravering på det store kortbilag i Hillerøds Kommuneplan 1989-2001.

Statens Gårde

Statens Gårde omfattede et landbrugsareal på ca. 500 ha med gårdene Faurholm og Trollesminde. Arealerne blev erhvervet af kommunen den 1. januar 1989 med mulighed for nu at kunne etablere et eksportcenter ved Trollesmindes anlægget og at udlægge 50 ha til internationale og regionale erhvervsformål. Der skulle i det hele taget kunne placeres mange slags virksomheder inden for, f.eks. forskning, uddannelse, udstilling, hotel o.l. I kommuneplanen er vist en foreløbig idéskitse, der illustrerer et muligt samspil mellem det store erhvervsområde og de grønne kiler.

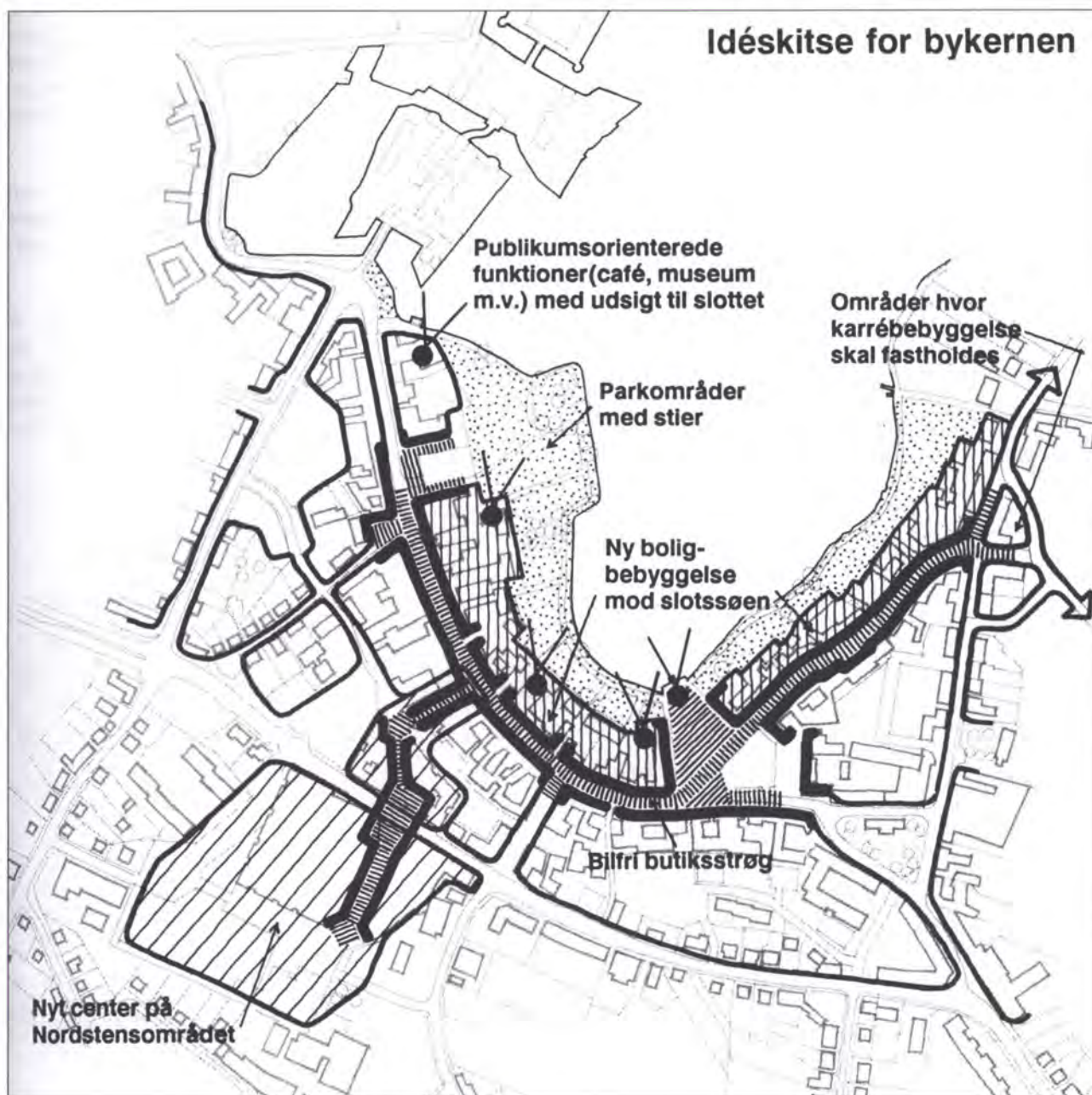
Centerstruktur

Ved udflytning af virksomheden Thrige Agro A/S frigjordes Nordstensarealet m.m. Kommunen besluttede at styrke bykernen ved at opføre en ny og koncentreret centerbebyggelse her. Baggrunden for dette var bl.a., at Hillerøds rolle som oplandscenter var blevet svækket gennem en årrække, og at konkurrencen med andre centre i nærheden, f.eks. i Lyngby, var blevet hårdere. Ifølge kommuneplanen måtte der på området opføres varehuse med et bruttoetageareal på indtil 8.000 m². I resten af bykerneområdet måtte opføres eller indrettes detailhandelsbutikker, herunder varehuse på op til 3.000 m² bruttoetageareal pr. butiksenhed. Uden for centerområdet måtte der ikke etableres varehuse, og nye supermarkeder på over 1.500 m² tillades ikke opført. I de lokale boligområder kunne etableres mindre butikker.

Det var rigtigt nok helt nye toner for bykernen som handelscenter og et stort eksperiment at lægge et større indkøbscenter midt inde i den gamle bykerne! Normalt bliver sådanne storcentre placeret isoleret, ret tilfældigt, hvor mulighederne byder sig, og hvor tilgængeligheden fra et passende opland er god. Men nu var chancen der for at udforme det i en tæt bymæssig sammenhæng og omgivet af bebyggelsen i en beskeden købstadsskala! Herefter tog Slotsarkaderne efterhånden form.

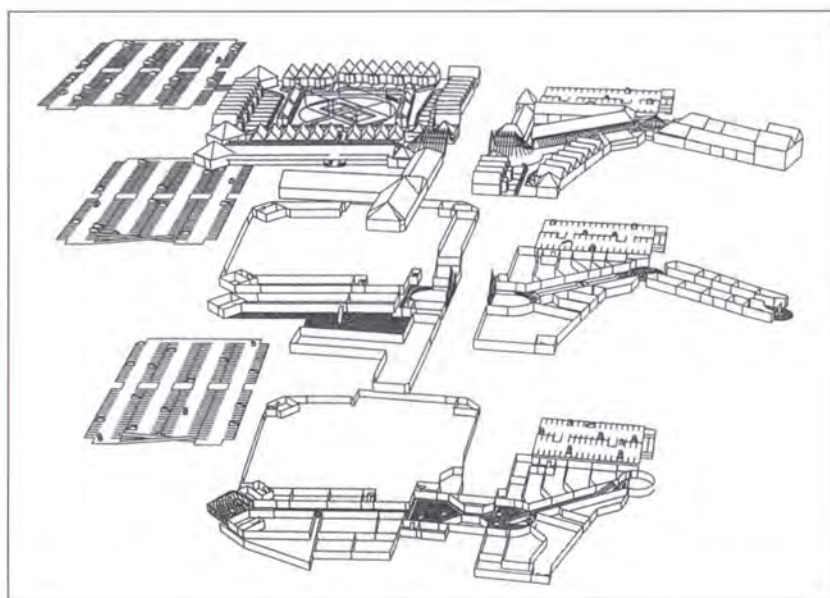
Slotsarkaderne 1990

Et af de store problemer ved udnyttelsen af de tidligere industriarealer til centerformål var, hvorledes man bedst kunne knytte det nye område sammen med det eksisterende center og ikke mindst med gågaderne her. Bl.a. andet ville det være nødvendigt at krydse Nordstensvej/Hostrupsvej for at åbne for det nye areal. Den løsning, man valgte, var at etablere en ny butiksgade som en arm med udgangspunkt i Slotsgade og et forløb videre under trafikvejen og over til selve det gamle industriområde. Forløbet af denne butiksgade, der

Idéskitse for bykernen med angivelse af nyt centerområde ved Nordstens fabrikker. En ny gågade-arm afbrudt af flere små torve skulle danne forbindelse fra Slotsgade mod syd, under cirkulationsgaden og over til resten af fabriksarealet (Kommuneplan 1989-2001. Hillerød kommune. Hovedstruktur og rammer).

Sprængt isometri af butikscentret "Slotsarkaderne", der viser supermarkeder og "bytorvet" med de omgivende 1½-etages gavlhuse (Arkitekten 1993: 16-18).

Opstalt mod nordvest.

ved opførelsen blev udformet som overdækkede arkader afbrudt af flere torve, indgår i kommuneplanens afsnit om bykernens udformning og indretning.

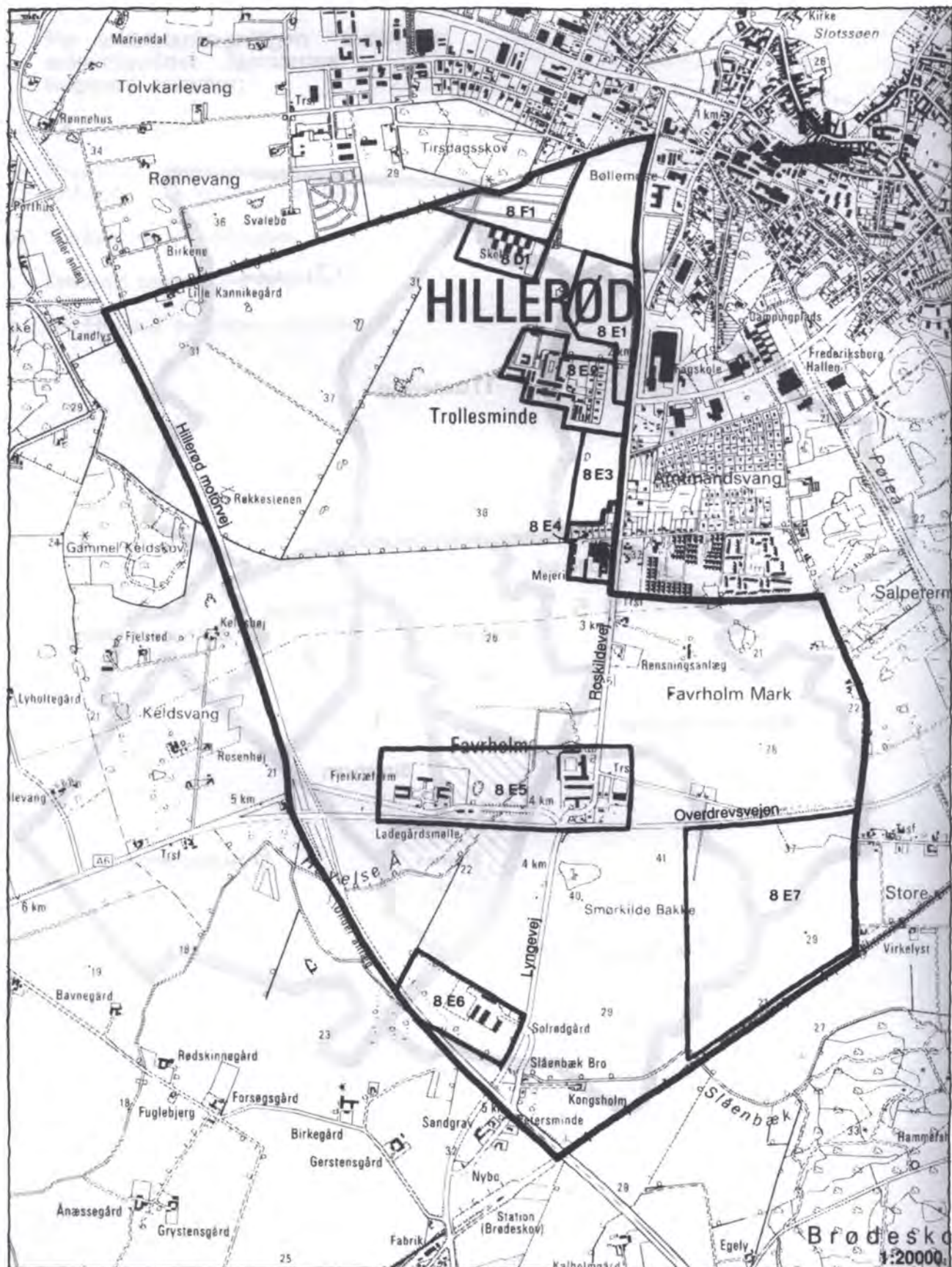
Slotsarkaderne blev tegnet af arkitekterne Plesner & Wajnmann i samarbejde med AK 83 Arkitektkontor og blev projekteret og opført ganske hurtigt. Indkøbscentret rummer ca. 25.000 m² etageareal til butikker og kontorer samt nogle boliger. Desuden hører der to store parkeringshuse med til bebyggelsen. Butiksgaden ender i et åbent torv længst mod syd. Her ligger også flere kulturelle institutioner, bl.a. hovedbiblioteket, indrettet i en af de store gamle slagterihaller. Det meste af Nordstens fabrik måtte nedrives, men den store støberihal er blevet bevaret, kraftigt renoveret og integreret i centret og indrettet til kulturhus med forskellige aktiviteter.

Selve bebyggelsen har en vældig kompakt, men meget varieret og fantasifuld form. Flere steder langs "gaden" er der butikker og kontorer i 2-3 etager, og midt i det hele ligger et stort supermarked, ovenpå hvilket boliger er placeret som små rækkehuse omkring en plads med et lille grønt område i midten.

Arkitektonisk udgør bebyggelsen en postmoderne symfoni af inspirationer hentet fra historiske miljøer eller andre kulturer. De overdækkede arkader og torve har mindelser om den tyrkiske basar i Istanbul og Milanos og Paris' glasarkader. Klassicismens købstadshuse kanter butiksgaden, og de små rækkehuse med gavlene vendt mod pladsen har hollandske forbilleder. De store parkeringshuse ligner gamle industribygninger fra 1800-tallet som en reference til fabriksarealet.

Den humorfyldte idé og en ganske god gennemarbejdning af helhed og detaljer gør, at centret bliver uhøjtideligt og allerede ser lidt brugt ud. Det ser ud til, at publikum kan lide dette, da de meget hurtigt har taget indkøbscentret til sig!

I forhold til bykernen i øvrigt forsøger centret at indpasse sig mest muligt og ligne et ældre tæt bebygget byområde. Det lykkes også i et vist omfang, ikke mindst p.g.a. den varierede arkitektur og opdelingen i mange små elementer i en købstadsagtig skala. Men at det er et storcenter, som er dumpet ned midt i bykernen, fremgår tydeligt af, at entréerne til butiksgaden og torvene, som ellers skulle være offentlige rum, låses om natten samt af, at boligerne på taget har deres egen private, aflåste fælles hovedentrédør. Et storcenter er en forretning med sine egne spilleregler.

Rammeområde for statens gårde i kommuneplan 1989-2001, Hillerød kommune. Hovedstruktur og rammer. Der foreligger endnu ikke nogen samlet plan for området, der omfatter ca. 500 ha og som blev erhvervet af Hillerød kommune m.fl. i januar år 1989.

5. Hillerød Kommune.

Kommuneplan 1995-2007

Planen kom ret hurtigt efter den foregående og fulgte nøje i dens fodspor. Kursen blev justeret på nogle punkter, men ellers viste planen stor omsorg for boligforhold, offentlig service, arkitektur, sociale forhold, økologi o.m.m. Rummeligheden for boligudbygningen lå på ca. 1.900 boliger, fortrinsvis i Østbyen og Ullerødbyen.

I bykernen havde opførelsen af Slotsarkaderne styrket Hillerøds position som oplandscenter, men på bekostning af landdistrikternes dagligvareforsyning. I planperioden skulle der arbejdes videre med at forbedre bykernens kvaliteter og aktiviteter. De lokale centre i yderområderne måtte ikke glemmes.

På Statens Gårde voksede flere nye virksomheder frem. Lokaliseringen af det store medicinalfirma Novo Nordisk A/S sås som en gevaldig løftestang for idéen om erhvervsområdet som et område med internationale og globale forbindelser. Kommunen havde udarbejdet en strukturplan for Statens Gårde, som de forventede optaget i den kommende regionplan 1997. En ny trafik- og miljøbehandlingsplan var netop blevet påbegyndt i kommunen i 1995.

6. Hillerød Kommune.

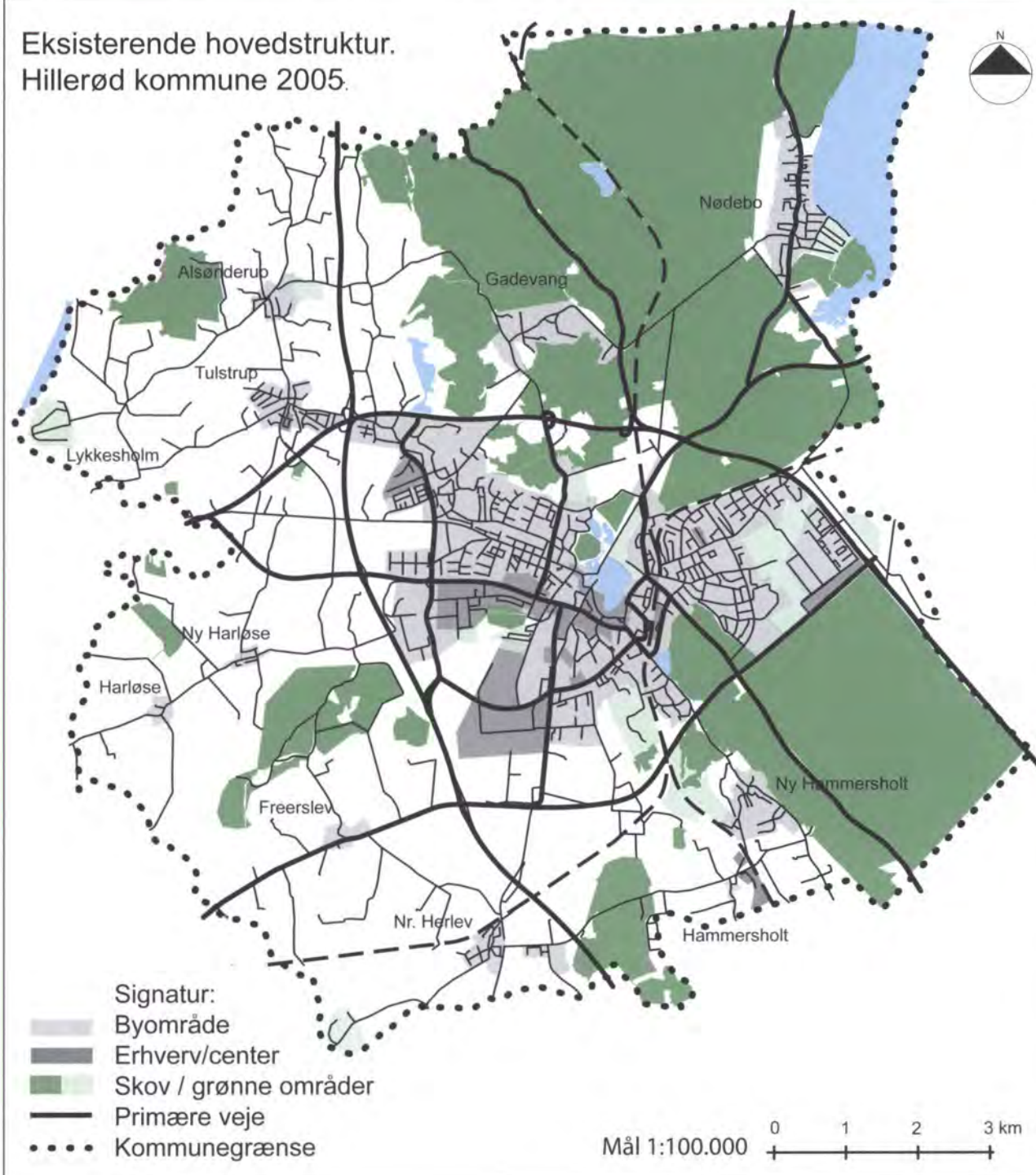
Kommuneplan 2001

Denne kommuneplan kom også ret hurtigt efter den foregående, men det skyldtes formentlig, at der havde været et behov for at følge op på Regionplan 1997, som nu forelå. I denne udgjorde Hillerød et af tre regionale centre i Frederiksborg Amt, og det var regionplanens hensigt at støtte detailhandelens udvikling m.m. i disse mest muligt.

Regionplanen gav nogle gode råd, som kommunen tog til sig, foruden de aktiviteter og tiltag, som kommunen selv foreslog for at styrke den voksende interesse for Hillerød som et regionalt center.

Både den gamle bykerne og de tilgrænsende områder udgjorde nu centerområdet, og planen fokuserede i særlig grad på fortætning, fornyelse og omdannelse! Eller som det står i forordet: "Planen sigter mod en stadig bedre udnyttelse og forskønnelse af den eksisterende by ud fra hensynet om en bæredygtig udvikling af byen."

Eksisterende hovedstruktur.
Hillerød kommune 2005.

7. Hillerød Kommune.

Kommuneplan 2005-2017

Hovedstrukturen i denne plan i form af byens vækstområder, de grønne kiler, arealudlæggene og trafiksystemet m.m. var i store træk de samme som i den foregående plan – også viljen og ønsket om at forny og forbedre kvaliteten i forskellige områder i byen. Der satses derfor på fire hovedtemaer: boligpolitik, bevaring, byudvikling og byomdannelse. Med byomdannelsen sigtes stadig på yderligere ændringer i bykernen og ved stationen.

Et nyt område ved Trollesminde skal udvikles, og så er det tanken, at det nye rådhus skal stå klar ved Trollesminde i løbet af 2007, samme år som den næste kommunesammenlægning træder i kraft! Boligudbygningen skal fortrinsvis foregå i Ullerødbyen, hvor der stadig er store arealer til rådighed. Enkelte initiativer i yderområderne nævnes også, bl.a. at der plantes ny skov i et område nær kommunegrænsen mod Skævinge i vest.

Regionalt set rummer den nyeste regionplan (2005) ikke væsentlige ændringer for Hillerød. Byen er fortsat regionalt center og et vækstområde i en af byfingrene. Muligheden for at placere en S-togs-station et sted mellem Allerød og Hillerød, den tidligere omtalte arealreservation for transportkorridor mod syd, holdes fortsat åben.

2005

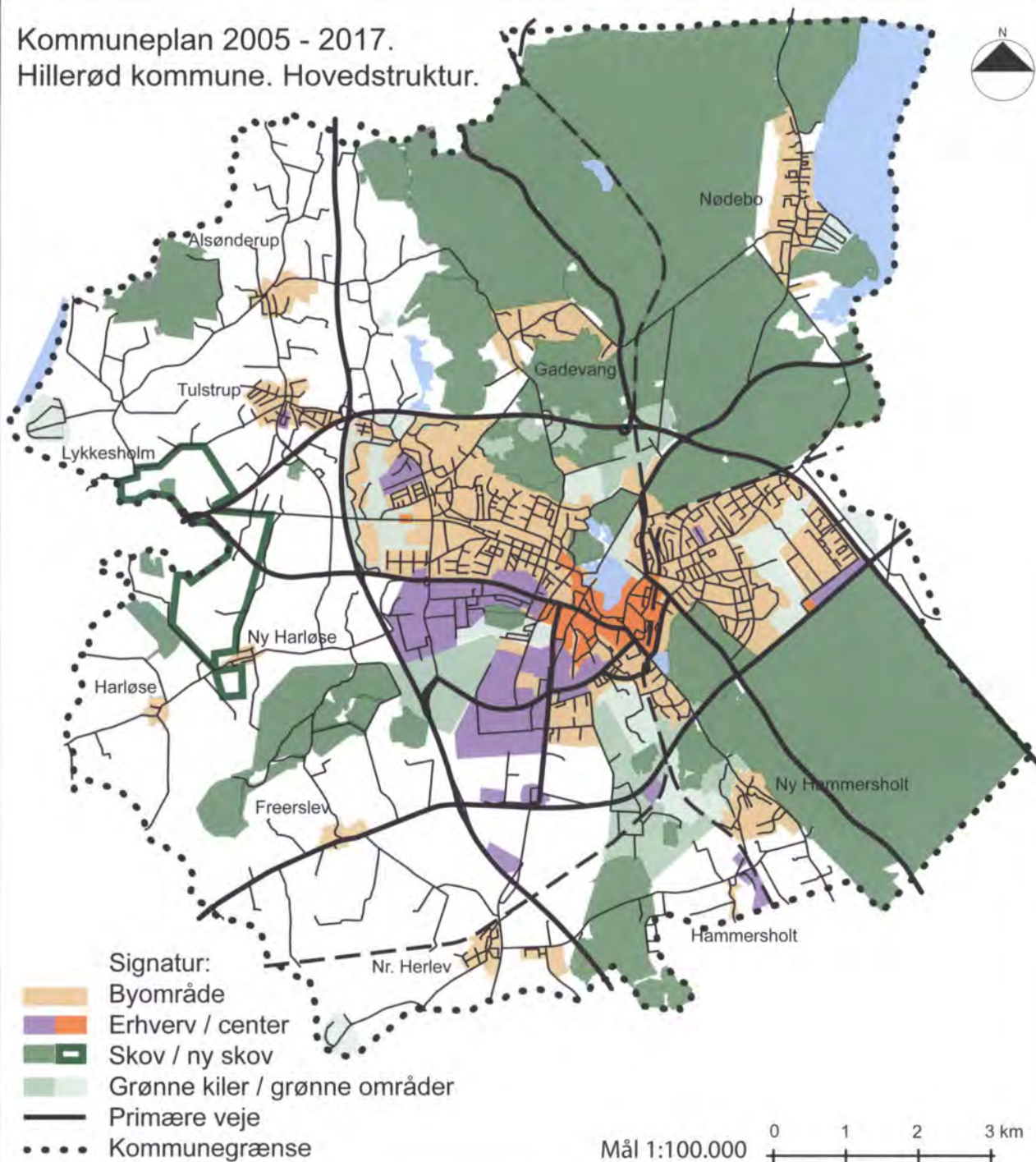
Indbyggertal:	37.291
Antal boliger:	15.876
Arbejdspladser:	24.542
Indpendlere:	15.337
Udpendlere:	10.305
Aldersfordeling:	0-14 årige: 21,0%
	15-24 årige: 10,3%
	25-34 årige: 10,8%
	35-64 årige: 43,3%
	65- årige: 14,6%

Af kommuneplanen fremgår i øvrigt, at byen nu opfatter sig selv som en integreret og aktiv del af hele storbyregionen, men samtidig også som en selvstændig by med egen identitet. Der tænkes både globalt og lokalt på samme tid!

Kommunesammenlægning 2007

Den 1. januar 2007 træder den næste kommunalreform i kraft, og Hillerød vil blive udvidet med Skævinge samt en del af Slangerup (Lystrup og Uvelse) Kommuner. Den kommende Hillerød Kom-

Kommuneplan 2005 - 2017.
Hillerød kommune. Hovedstruktur.

mune vil både få en betydelig opgave i at bidrage til det regionale samarbejde og i at planlægge for sit eget område. Men foreløbig gælder den nys udarbejdede kommuneplan helt til 2017, så der er god tid til fremtidige overvejelser.

Sammenfatning

En periodisering

Ser man tilbage på de år, som er gået siden 1950, tegner der sig en tydelig periodedeling i både samfundsudviklingen og de mange dispositions- og kommuneplaners reaktioner herpå. Naturligvis var det ikke de lokale politikere, der kunne bestemme alting. De måtte tage højde for påvirkningerne fra den almindelig samfundsudvikling, konjunkturerne, regionplanlægningen osv. I sin bog om Dansk Byplanlægning 1938-1992 har arkitekt Arne Gaardmand beskrevet denne sammenhæng. Han skelner mellem tre karakteristiske udvalgte perioder under det halve århundrede. Den første fra 1938-1960 kalder han "knaphedssamfundets tid" med faglig oprustning og boligproblemer. Den anden periode fra 1960-1975 får stikordene "drømmen om vækst-Danmark" med planeksplosion og begyndende selvransagelse. I den tredje fase fra 1975-1992 kommer reformerne af planloven, væksten stagnerer, og samfundet må omstille sig til nye tider igen.

Arne Gaardmands beskrivelse passer ganske godt med, hvad man kan se af påvirkninger på Hillerøds dispositions- og kommuneplaner, som afløser hinanden gennem årtierne. For perioden efter 1992 frem til nu, kan man i de sidste udarbejdede kommuneplaner for Hillerød aflæse helt nye tendenser i samfundsudviklingen og resultaterne af den lange omstillingsproces for Hillerød fra traditionel provinsby til aktiv medspiller i Øresundsregionens storstadsdrømme og globale visioner.

Hovedstrukturens udvikling

Byplanmæssigt set var de store vækstår i 1960'erne og 1970'erne ganske afgørende for, hvordan byen blev udformet og for, hvilke udviklingsmuligheder, der blev åbnet for. De store hovedgreb med fastlæggelse af vækstretninger og grønne kiler har været en overbevisende stærk struktur. Efterhånden som hovedstadens arme bredte sig, blev det mere og mere vigtigt at samarbejde regionalt og kommunalt. Det gjorde Hillerød gennem alle sine syv planer med stor påpasselighed og konsekvens. Det var f.eks. et meget afgørende skridt og en stor beslutning for byen at påtage sig rollen som regional centerby, bl.a. ved erhvervelsen af Statens Gårde og en intensivering af bykernens tilbud med etableringen af Slotsarkaderne m.m.

Men det almindelige og dagligdags byplanarbejde er måske det vigtigste at nævne. De seneste årtiers kommuneplaner viser, at Hillerød

Kommunestruktur pr 1.1.2007 i region Hovedstaden.

- GRI..** KOMMUNEGRÆNSE
- Hel..** TIDLIGERE KOMMUNEGRÆNSE
- REGIONSGRÆNSE**

Kommune på bedste måde har bidraget til at udvikle kommuneplanen som et nyttigt og meget professionelt arbejdsredskab.

Det er også karakteristisk, at der gang på gang har været stillet høje kvalitetskrav til byplanlægningens indhold. F.eks. har der været en tradition for at nedsætte særlige arbejdsgrupper, udskrive arkitektkonkurrencer eller indkalde særligt sagkyndige på nye og vigtige opgaver. Efter Østbyen og Ullerødbyen bliver det måske de sydlige bydele, som skal i søgelyset en gang i fremtiden?

Byplanlægningens idéindhold

Som beskrevet indledningsvis om byplanhistorien blev den moderne form for byplanlægning til for at lette på nogle af de mange problemer industrialismen, bilerne og den tekniske udvikling påførte de traditionelle byer. Et af midlerne var bl.a. at adskille de forskellige anvendelser og funktioner, der gav anledning til problemerne. Der skulle også bruges mere og mere plads til byernes funktioner, og arealkravene voksede. Den by, vi ser i dag, har elementer i sig fra både den traditionelle by og fra den spredte bydannelse i efterkrigstidens mere organiserede og byplanlagte områder.

Det interessante i de sidste kommuneplaner for Hillerød er, at en ny byform måske er på vej, affødt af det moderne informationssamfund! En dansk forsker, arkitekt Carsten Juel-Christiansen, har skrevet om dette i sin licentiaafhandling fra 1985: Monument og niche. Den handler om, at byens billede igen er ved at ændre sig, og at man ser informationssamfundets bebyggelser som store punktformationer dukke op i landskabet, ofte lidt tilfældigt uden nødvendigvis at have forbindelse med omgivelserne. Han kalder nogle af disse anlæg for "monumenter" eller "offentlighedsnicher". Ser man på Slotsarkaderne, er det sådan en offentlighedsniche – eller et stort mødested for regionale og lokale interesser – selv om det forsøger at gemme sig godt i bykernen. Ser man på nogle af de nye store virksomheder, der dukker op nu på Statens Gårde, udgør de både en slags monumentagtige anlæg i landskabet og er samtidig mødesteder mellem globale og regionale forbindelser.

En vigtig byplanbeslutning, som også hører vores tid til, er, at Hillerød Kommunes nye rådhus skal stå klar ved Trollesminde ved kommunesammenlægningen 2007. Det bliver også fortrinsvis et digitalt mødested, men set i det lange perspektiv betyder det formentlig ikke så meget. Hvordan byen skal udvikle sig videre i en ny tid, må fremtidens kommuneplaner overveje. Men man kan jo bruge Torvet i bykernen som en konkret rådhusplads for byens borgere indtil videre.

Frederiksborgs slot, Lille Slotssø og et stykke af Frederiksværksgade 1954. Bag slotskroen til venstre i billedet gik grænsen mellem Hillerød og Frederiksborg slotssogns kommuner. Udsnit af luftfoto taget af US Air Force og digitaliseret af COWI.

De travle 60'ere

I 1959, året efter min afgangseksamen, blev jeg ansat som byplanarkitekt i Hillerød og Frederiksborg Slotssogns Kommuner. Jeg skulle aflaste professor i byplanlægning Peter Bredsdorff, som hidtil havde været kommunernes byplankonsulent, men som havde travlt med mange andre opgaver, herunder Københavns planlægning. Han skulle dog stadig fungere som chef og vejleder for mig. Så jeg flyttede fra København til Hillerød med min familie og indrettede et hjørne af stuen i det ret billige gamle bygmesterhus, vi havde købt til min enmandstegnestue.

Byplanlægning var på den tid et ganske nyt fænomen på Arkitekt-skolen i København. Jeg var blandt de to første elever, der lavede indstillingsopgave i byplanlægning til eksamen. Og der var rift om de nyuddannede byplanlæggere. De blev straks ansat i kommuner eller på tegnestuer, hvor de byplanmæssige opgaver pressede sig på. I Hillerød begyndte byen at vokse ligesom i de andre købstæder omkring København, og desuden skulle de to kommuner nu på en helt anden måde end tidligere leve op til deres forpligtigelser som byplanlæggende myndighed.

Frederiksborg Slotssogns Kommune

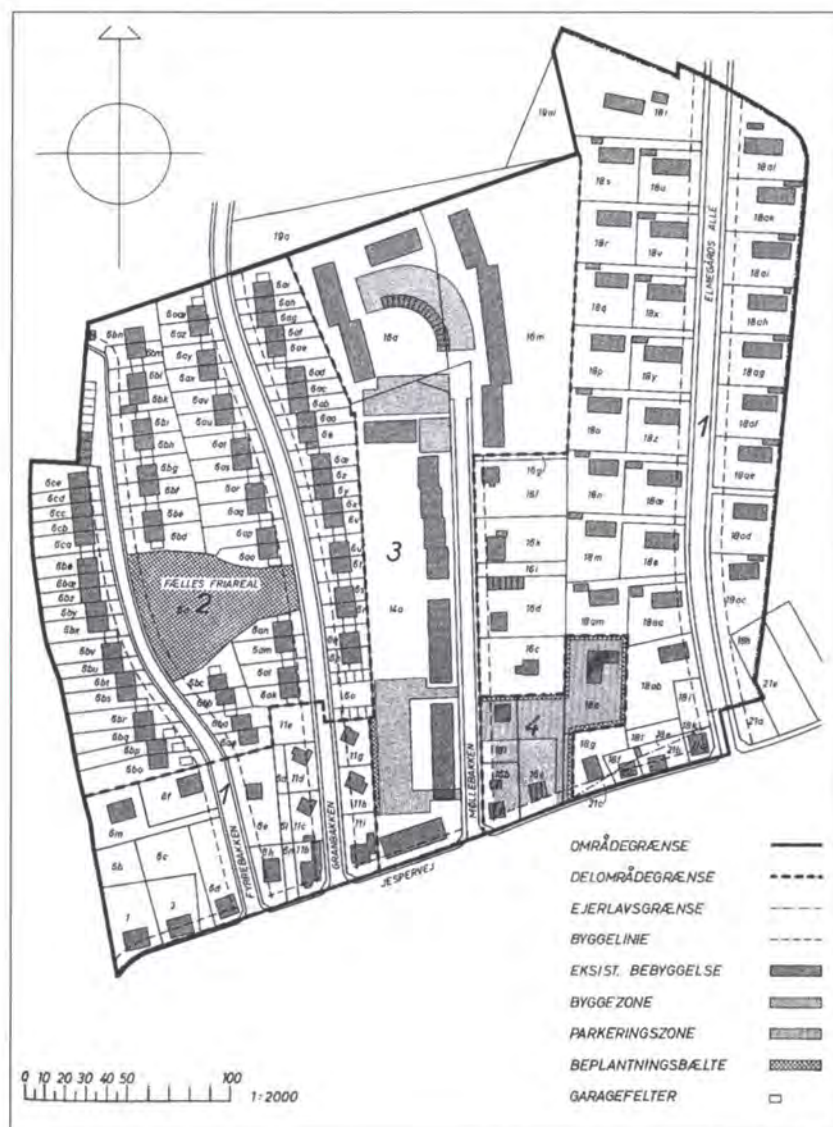
De to kommuner Hillerød og Frederiksborg Slotssogn var på det tidspunkt meget forskellige. Grænsen mellem dem gik et lille stykke vest for Slotskroen og ned gennem Munkeengen. Men at krydse denne grænse var som at komme mange år tilbage i tiden. Frederiksborg Slotssogns Kommune var en lille søvnig sognekommune, som naturligvis ikke havde samme status og ambitionsniveau m.h.t. planlægning som købstadkommunen Hillerød. Da jeg hverken havde bil eller kørekort, cyklede jeg, når jeg skulle til møde eller havde andre ærinder i de to kommuner.

Det gamle Nyhuse, centralt beliggende i Slotssognskommunen, var et vældigt hyggeligt byområde med småhuse langs gaderne, enkelte lejeboliger og institutioner, haver og nogle fine villaer. I det senere nedrevne hus Frederiksværksgade 4 holdt den kommunale administration til, og Teknisk Forvaltning havde til huse i overetagen på nr. 18. Her regerede kommuneingeniør Svend Bjørneboe med hjælp af civilingeniørerne Niels Steensberg og Viggo Jensen. De tekniske udvalgs møder, som jeg ofte deltog i, blev afholdt her. Blandt politikerne husker jeg især udvalgsformanden inspektør K. Lassen fra Statens Gårde. Han var også sognerådsformand i en periode og en rigtig statelig hædersmand. Vi kom godt ud af det sammen og delte altid en øl ved møderne. I øvrigt stod cigarrøgen tykt i lokalet.

Hillerød Kommune

Fra Hillerød Kommune, hvor den tekniske forvaltning holdt til øverst oppe i hjørnehuset mellem Helsingørsgade og den øvre del af

Fyrrebakken og Granbakken. Byplanvedtægt nr. 31. Møllebakke-kvarteret 1972.

"Carl Lundqvist: Eget hus, Københavnsvej 20, opført 1914. Blev senere udvidet med en sidefløj. Huset havde en for 20-ernes villabyggeri karakteristisk lyserød farve. I dag er huset mishandlet og næsten ukendeligt." (Hans Erling Langkilde: Klassicismen i købstæderne. 1986).

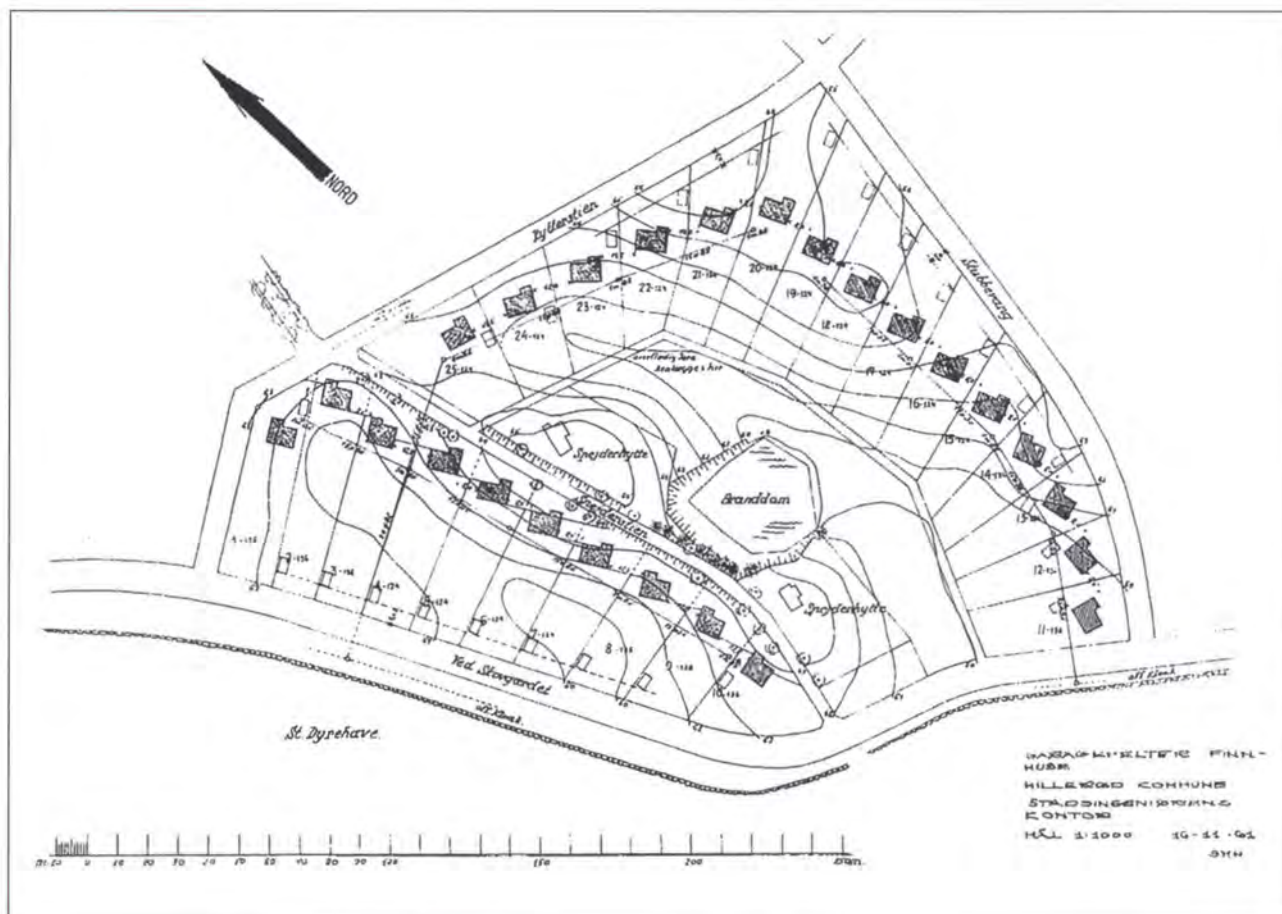

Torvet, må jeg også nævne nogle af de dygtige ingeniører, som blev mine gode kollegaer og venner gennem mange år. De havde slået sig ned i Hillerød og satset hele deres arbejdsliv på at udvikle og vedligeholde byen. Det var især ingeniørerne Henry Gøtze, Ingmar Schødt og – efter kommunesammenlægningen i 1966 – Viggo Jensen, som jeg havde kontakt med. Og så naturligvis stadsingeniøren Hugo Lund Andersen, der svævede over vandene og holdt fat i alle trådene. Jeg husker, hvordan han sad for enden af bordet i kaffepausen som en rigtig patriark og forsøgte at få en nogenlunde interessant konversation i gang (Da jeg senere hen fik min egen tegnestue, skulle jeg ikke have den slags traditioner, men indførte fri adgang til kaffemaskinen).

Stadsingeniøren var i øvrigt et meget kultiveret og charmerende menneske, som jeg lærte utroligt meget af, og som jeg satte mere og mere pris på i årenes løb. Hertil kom, at han var en stor strategisk begavelse og derfor ofte fik sin vilje igennem både overfor politikerne og medarbejderne. Når en vigtig sag brændte på, brugte stadsingeniøren uendelig meget tid og tålmodighed på at ræsonnere med politikerne. Det var jo også nye tider for dem! Jeg husker, hvordan stadsingeniøren før et kommunalvalg dybt sukkende udtrykte, at nu skulle han igen til at "opdrage" et helt nyt hold af politikere.

Også jeg blev opdraget. Stadsingeniøren gennemgik ofte sine ræsonnementer med mig, både når jeg skulle løse nye opgaver, og når jeg f.eks. havde afsluttet en sag til udvalgsbehandling. Til hvert eneste punkt på byplanudvalgets dagsorden skulle der formuleres et skriftligt forslag til protokollat. Så kunne sekretæren hurtigere føre protokollen, hvis forslaget blev vedtaget. Og dagsordenerne var ofte lange og tunge i de travle 60'ere.

Blandt politikerne i Hillerød Kommune før den første kommunesammenlægning i 1966 er det især den gamle borgmester Richard Børgesen, som dukker op i erindringen. Han var et elskeligt menneske med stor humanistisk bredde. Han kunne se, når noget var smukt tænkt! Han var en god støtte for mig mange gange og skrev en gang en fin anbefaling til mig, der skaffede mig min første udlandsrejse. Der var to ting, han holdt allermest af som borgmester, nemlig at vie de unge mennesker og at finde på gadenavne til alle de nye veje, som kom til i hans borgmestertid. Han beklagede meget, at der allerede var en vej, der hed Vibekevej, opkaldt efter kirkegårdsgartnerens kone. Ellers ville han have givet en vej navn efter mig.¹ I årenes løb har jeg lært en del af de kommunale politikere at kende og haft et udmærket samarbejde med dem. Flere af dem blev mine gode venner. Jeg har altid haft stor respekt for de borgere i byen, som beslutter sig for at gå aktivt ind i det demokratiske system for at påvirke livet i byen og udviklingen i deres omgivelser. Denne vilje og energi hos politikerne påvirker ofte deres arbejde og diskussionerne på møder og i udvalg i en vældig positiv og fornuftig retning.

Finnhusene i Hillerød. Tegning som viser udstykning og bebyggelse 1961 (Finnhusene i Hillerød 1948-1998). Vejene og bebyggelsen skulle følge terrænets kurver og vejenes rum udformes med enkle, grønne profiler kantet af høje bøgehække mod parcellerne.

Et af Finnhusene opført i 1948 som det ser ud 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Er der en god sagsbehandling og nogle gode politiske ledere, kan arbejdet blive rigtigt konstruktivt og givende. Det er min erfaring, at det i langt de fleste tilfælde er de menneskelige egenskaber, det kommer an på, og ikke så meget om de har den ene eller anden politiske farve. Jeg kan kun opfordre flest muligt af byens borgere – også de yngre årgange og kvinderne – til at engagere sig i det politiske liv. Det er både spændende og ofte meget resultatrigt.

Ansøgninger på stribе

Ved min ansættelse i de to kommuner var jeg eneste arkitekt (og kvindelige tekniker) og fik derfor hurtigt nogle af de arbejdsopgaver, som et stadsarkitektkontor normalt skulle tage sig af. Meget af min tid gik i begyndelsen med at behandle de mange ansøgninger om nybyggeri af forskellig art, der dukkede op, dog mest villaer og småhuse. Der skulle tages stilling til byplan- og byggebestemmelser, beliggenhed på grunden og udformning m.m. Ofte krævede det møder og forhandlinger med ansøgeren, hvis materialet, vi fik, ikke var helt i orden. Det var ikke usædvanligt at modtage ansøgninger og tegninger, som tydeligvis var lavet på madpapir på køkkenbordet. Så måtte der gode råd og vejledning til.

Men administrationen kunne også begå fejl og skabe problemer midt i travlheden. Jeg husker en byggesag ved Hammersholtvejen, hvor et hus kom til at ligge temmelig uheldigt nede i et hul, både i forhold til vej og naboer. Jeg glemte simpelthen at kontrollere terrænkoterne og er stadig lidt flov, når jeg passerer forbi. Dog førte det med sig, at jeg senere hen blev meget dygtigere til at løse koteproblemerne.

I den store udstykning af Selsvangområdet fra midten af tresserne indførte ingeniørerne og jeg, at der for hver enkelt villavej blev udtegnet en længdeprofil af vejen i målestok 1:100. Den blev hængt op som en lang tegning på væggen, og hver gang der kom en ny ansøgning, klistrede vi en kopi af hustegningen op på vejen, så vi kunne se, om der blev et godt samspil mellem hus og vej.

Blandt de eksisterende bebyggelser opstod der også visse vækstproblemer. F.eks. i Hillerød Kommune, hvor en del af de meget små statslånhuse, som blev opført på Sandviggård lige efter krigen, samt Finnhusene, opført i 1948, fik problemer med størrelsen. Der indkom den ene ansøgning efter den anden om tilbygninger med ekstrarum, badeværelse, fyrrum og solterrasse m.m. Finnhusene er for øvrigt en meget smuk bebyggelse med en fin byplan og gode detaljer i udformningen. Den har sin helt specielle historie, da husene var en foræring fra Finland til Danmark som et led i genopbygningen efter krigen. Byplanen blev tegnet af professor Peter Bredsdorff, men efter sigende skal landskabsarkitekt og professor C. Th. Sørensen have haft en stor finger med i spillet. Det ses tydeligt. Også i dag, hvor området har beholdt sine grønne kvaliteter.

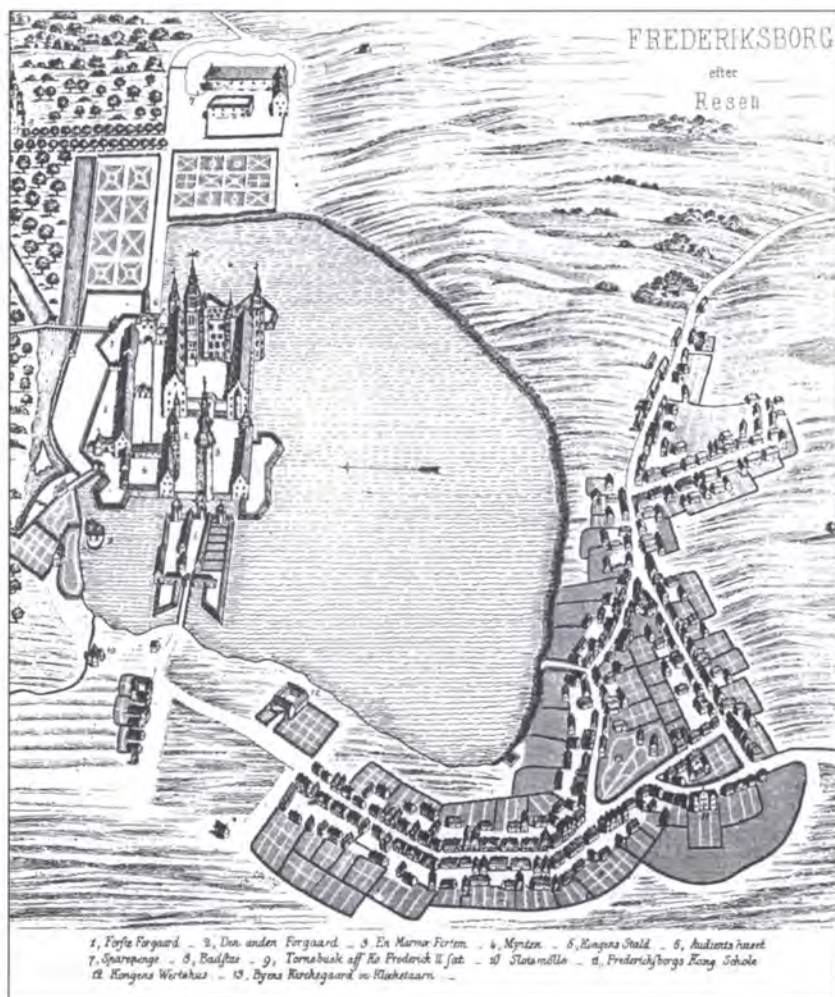

Bebyggelse på hjørnet af Kalvehavevej og Frederiksværksgade (kortudsnit, Hillerød købstad 1937. Geodætisk institut).

Kalvehavetorvet. Mål 1:2500 (udsnit af illustrationsplan, "Hillerød bykerne og grænseområder" 1975).

Resens prospekt over Frederiksborg slot og Hillerød. Fra omkring 1670. Gentegnet i udsnit i Trap's Danmark 1858. "Kongens værts-hus" (nr. 12) ligger på samme sted som senere "Baronessens gård" på "Posen".

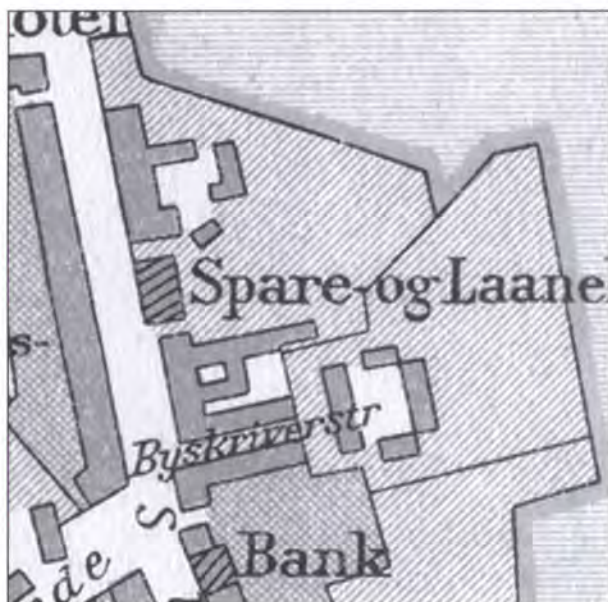
Servitutterne derimod er jeg sikker på, at Peter Bredsdorff har stået bag. Det var den tids mulighed for at skabe rammer og retningslinjer for byplan og bebyggelse helt ned i detaljen. Peter Bredsdorff var netop da meget optaget af at videreudvikle og forbedre servitutter som et godt styringsredskab. I servitutterne for Finnhusene var der optaget bestemmelser både om bebyggelsens udformning og materialer, haver, hække og vejprofiler m.m. Det lykkedes mig at få kommunen med på, at der blev tinglyst nogle supplerende servitutter med standardtegninger af forskellige udbygningsmuligheder, som passede til træhusenes karakter. Disse var tegnet af en af byens gode lokale arkitekter Gunnar Petersen. På samme måde lavede han også standardtegninger til de små statslånshuse, hvoraf han selv havde tegnet flere.

Ud over de mange parcelhuse begyndte de første større samlede bebyggelser af etageboliger og rækkehuse at dukke op. En af de første større rækkehusbebyggelser i Hillerød Kommune var på et område umiddelbart øst for Gribskovbanen ved Granbakken og Fyrrebakken. Som ung entusiastisk byplanarkitekt gik jeg meget op i spørgsmålet om at skaffe ordentlige legearealer til børnene og fredelige stier, som de kunne gå og cykle på. Men byherren ville bygge det hele til med sine rækkehuse, og jeg udtrykte mig i temmelig udiplomatiske vendinger om dette, da jeg diskuterede planforslaget med Peter Bredsdorff. Men han holdt mig i ørerne og sagde: "Du må lære at moderere dine udtalelser!" Det glemte jeg aldrig, og det lykkedes da også gennem forhandling at få reduceret antallet af huse, så der blev både legepladser og stier.

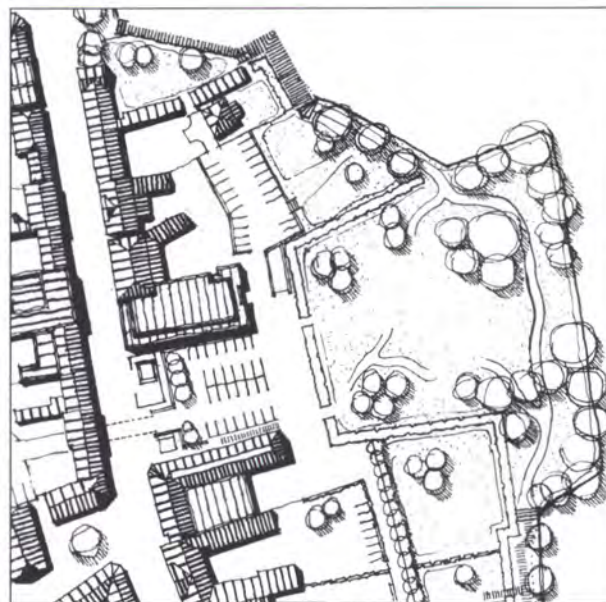
Øget pres på bykernen

Frederiksborg Slotssogns Kommune fik i begyndelsen af 1960'erne den første store byggesag, som varslede om ændrede tider. Nogle ældre småhuse på hjørnet af Frederiksværksgade og Kalvehavevej, som kommunen havde erhvervet, skulle nedrives og give plads til en ny forretningsbebyggelse. Til politikernes og forvaltningens store forskrækkelse blev der ansøgt om at bygge et "højhus" på 8 etager sammen med en lavere bebyggelse omkring et nyt torv. Det var naturligvis helt ude af skala med omgivelserne, og sagen endte med at selveste "Den Kommitterede i Byplansager" Edmund Hansen måtte møde op og hjælpe til med at finde en løsning på problemerne. Det lykkedes, at få husets højde ned på 4 etager og at beholde torvet, det såkaldte "Irmatorv", som var en udmærket nydannelse på stedet.

På samme måde dukkede flere vanskelige fornyelsesprojekter og ønsker om nybyggeri op i Hillerød Kommune i Slotsgade og Helsingørgade. De to dygtige og erfarne lokale arkitekter med deres tegnestuer, Gunnar Petersen og Jens Lundqvist, havde stadig en del af det større byggeri, men konkurrencen udefra var hård. Begge arkitekter har ind imellem tegnet vældig fine huse, som fortjener at blive husket i Hillerøds arkitekturhistorie. Gunnar Petersen tog det ikke så højtideligt

Det gamle Fisketorv med Byskriverstræde og Baronessernes gård (kortudsnit af Hillerød købstad 1937, Geodætisk institut).

Fisketorvet med den nye Sparekassebygning opført i 1969. Mål 1:2500 (udsnit af illustrationsplan fra "Hillerød bykerne og grænseområder 1975).

*Tre generationer af sparekasser
Først en bygning i hollandsk re-
næssance fra 1873, derefter spare-
kassen fra 1900 med forebilleder i
italiensk renæssance, endelig den
nye bygning fra 1969 i elegant
modernisme. Foto: Allan Nørre-
gaard.*

*Fisketorvet i midten af 1960'erne,
før den tredje sparekassebygning
blev opført. Foto: Jan Lindebjerg
Petersen.*

med byggebestemmelserne. Han sagde engang til mig med et muntert glimt i øjet, at han altid lagde en ekstra etage på sine huse i bykernen, for så var der noget at handle med...

Jens Lundqvists far, Carl Lundqvist, var også en velanskrevet arkitekt i Hillerød, og hans søn Søren Lundquist har jeg haft som elev på Arkitektskolen i København. Kunstnerisk fornemmelse og gode håndværksmæssige kundskaber kendetegner de tre generationer af arkitekter. Jens Lundqvist har flere gange rådgivet mig om designspørgsmål, f.eks. i forbindelse med indretningen af Fisketorvet efter konkurrencen om opførelse af en ny sparekassebygning: "Du har lagt fliserne forkert, så jeg skal gå spidsrod over torvet, hver gang jeg kommer forbi," sagde han.

Fisketorvet

Netop her i Slotsgade kom en større fornyelse til at berøre den gamle randbebyggelse af små gadehuse ved det oprindelige Fisketorv og Byskriverstræde (nedrevet 1965) samt arealet "Posen" med "Baronessernes Gård".² Posen var nu i kommunens eje, men med en klausul om, at arealet ikke måtte bebygges væsentligt. Baronessernes Gård, der havde en interessant bygningshistorie med mindelser fra den gamle kro, blev nedrevet i 1966. Kroens beliggenhed ses tydeligt på "Resens Atlas" fra omkring 1670.³ Meningen med fornyelsen var, at der skulle indrettes et nyt Fisketorv, og at Sparekassen skulle udvides med en ny bygning mod torvet.

Der var enighed om, at det var en god idé at udskrive en arkitektkonkurrence, og jeg blev sat på at udforme programmets betingelser sammen med Sparekassens daværende direktør, Blinkenberg Nielsen. Det var en spændende opgave og et behageligt samarbejde. Konkurrencen blev udskrevet i 1963, og førsteprisen gik til arkitekt, professor Poul Kjærgaard, en af mine lærere fra Arkitektskolen. Det var et meget moderne hus, der stod færdigt i 1969. Sammen med de to tidligere sparekassebygninger fra henholdsvis 1873 og 1900 skriver de tre bygninger interessant og typisk arkitekturhistorie hver fra sin tid.

Den nye sparekassebygning. Facader mod Slotsgade og Fisketorvet (Arkitekten 31/1964: 46-47).

The architectural drawings for the 'CASA' project are presented in a grid-like fashion. The top row features two elevation drawings: the left one is labeled 'ZIGZAGGIFACED' and shows a long, low profile with a chimney on the roof; the right one is labeled 'GATE' and shows a gabled end with a chimney. The middle row contains two more elevation drawings: the left one is labeled 'WATERFACED' and shows a long, low profile with a chimney; the right one is labeled 'GATE' and shows a gabled end with a chimney. The bottom row features a large floor plan on the left, labeled 'PLAN' at the bottom left, and a side elevation on the right, labeled 'SIDE' at the bottom right. The floor plan is a detailed layout of the house, showing rooms such as 'KITCHEN', 'DINING', 'LIVING', 'BEDROOM', 'BATH', 'CLOSET', 'GARAGE', and 'PORCH'. The side elevation shows a gabled end with a chimney and a small porch area.

A detailed black and white topographic map of a city area. The map shows a grid of streets and numerous buildings, some of which are shaded to indicate their presence. A large body of water, possibly a river or lake, is visible on the right side of the map. Contour lines are drawn across the map to represent elevation changes. Various labels, including street names and numbers, are scattered throughout the map. The map is oriented with North at the top.

Selve torvet forelå der flere forslag til i de forskellige konkurrenceprojekter, men intet som var umiddelbart overbevisende. Så jeg fik lov til at lave en skitse, som opfyldte kommunens ønske om, at der skulle tages hensyn til de to nye sidebygninger, der nu grænsede op til torvet, at der skulle etableres et torveareal direkte i tilknytning til Slotsgade, samt at der også skulle være plads til kundeparkering med adgang fra Slotsgade. Jeg tegnede herefter min helt egen skitse med den forsænkede parkeringsplads, træerne bag muren mod torvearealet og fortove med ramper langs bygningssiderne. Posen skulle fortsat være et smukt grønt parkområde mod Slotssøen.

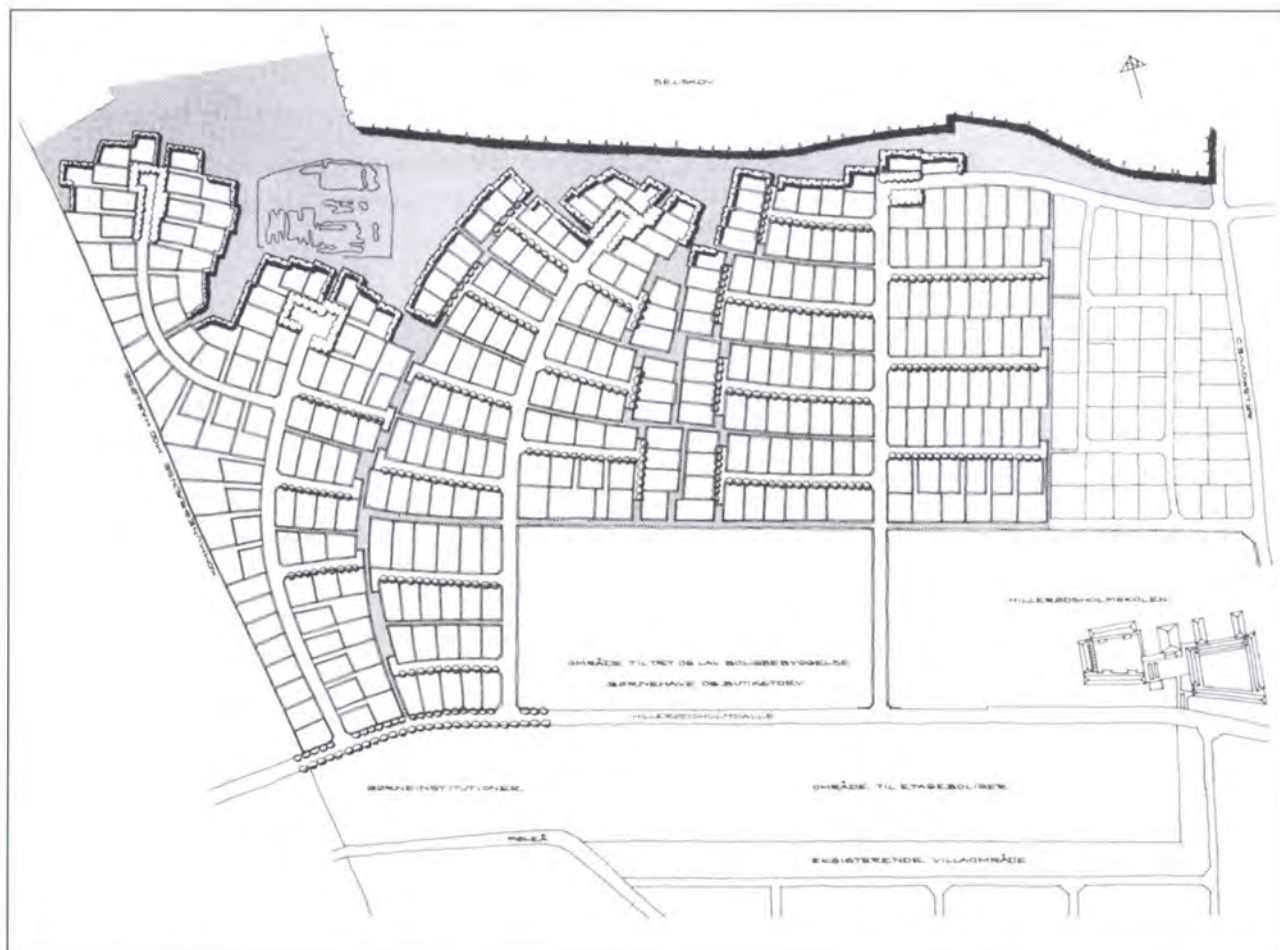
Torvet fungerede efter hensigten, men var nok lidt kedeligt og ingeniøragtigt i sine detaljer, som jeg ikke havde haft megen indflydelse på. I hvert fald lod Hillerød Byråd i 1973 billedhuggeren Helge Holmskov nyindrette og udsmykke selve torvepladsen mod gaden. Det gjorde han udmærket og meget robust og kraftfuldt med vandskulpturen af de glitrende fisk, som jagtes i flugten af en flok måger. Skulpturen var en gave fra Sparekassen.

En anden større fornyelse i bykernen fra begyndelsen af 1960'erne var Slotsterrasserne i Helsingørgades midte mod søsiden. Det var en meget symptomatisk bebyggelse for tiden, og der skulle bygges mest muligt. Det blev en noget bastant bebyggelse, hvor en del af stueetagen måtte trækkes ud som en stor skuffe bag randbebyggelsen mod gaden. Det brød totalt med den gamle tradition om at holde en rimelig husdybde og taghøjde på forhuset og at placere resten af etagearealet i side- og baghuse omkring et gårdareal. Snart blev det ganske almindeligt at øge stueetagens butiksareal på denne måde. Først efter vedtagelsen af planen for bykernen og grænseområderne i 1975 blev der i de efterfølgende lokalplaner foretaget en vis styring af bebyggelsesforholdene i de enkelte karréer.

I begyndelsen af min "læretid" i de to kommuner gik det meste af min tid med den travle sagsbehandling. Men skridt for skridt gik det op for mig, hvad der var meningen med en god byplanlægning. Man skulle ikke være bagud hele tiden, men skulle turde lægge nogle udviklingslinjer for fremtiden og forsøge at få byen som helhed til at hænge fornuftigt sammen.

De nye udstykningsplaner

Der var rift om hver eneste ledige grund især i Hillerød Kommune, og snart måtte nye udstykningsområder planlægges og byggemodnes. Stor var min glæde, da jeg allerede ca. 1960 fik mulighed for at tegne min første nye udstykningsplan for villaområdet Æblehaven ved Skansevej. Det var bare en lille udstykning, men jeg undersøgte nøje sammen med ingeniørerne, hvordan vi bedst kunne udforme grunde, vejprofil og servitutter. Det nye i planen var, at grundene blev ret store og næsten kvadratiske i formen, så de kunne rumme det nye fænomen: typehusene, som begyndte at dukke op. Typehu-

Udstykningsplan for Selsvangområdet. Øverst Selskov og planens større grønne områder, nederst opsamlingsvejen for den kørende trafik (Selsvangskvarteret i Frederiksborg slotssogns kommunerapport ca. 1965).

Selsvangsplanen var en af de første udstykninger i Danmark med total trafikdifferentiering, d.v.s. adskillelse af kørende og gående trafik. Karakteristisk for området er de mange stier mellem boligveje og delområder, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

sene var helt anderledes end de pæne villaer i 1 1/2 etage med tegltag, som vi f.eks. kendte fra Holmene og 1930'ernes og 1940'ernes byområder i øvrigt.

Typehusene blev hurtigt meget populære. De var som regel længe- eller vinkelhuse i ét plan med enkle og rationelle planløsninger og facader, ret billige og nemme og hurtige at opføre. Arkitekter og byggefirmaer kappedes om at tegne deres eget typehus. Selv Arkitektforeningen sendte i 1962 sit eget typehus på markedet. Det var smukt tegnet og gennemarbejdet af Arkitekternes Typehuskontor. Det skulle naturligvis være et forbillede for andre!

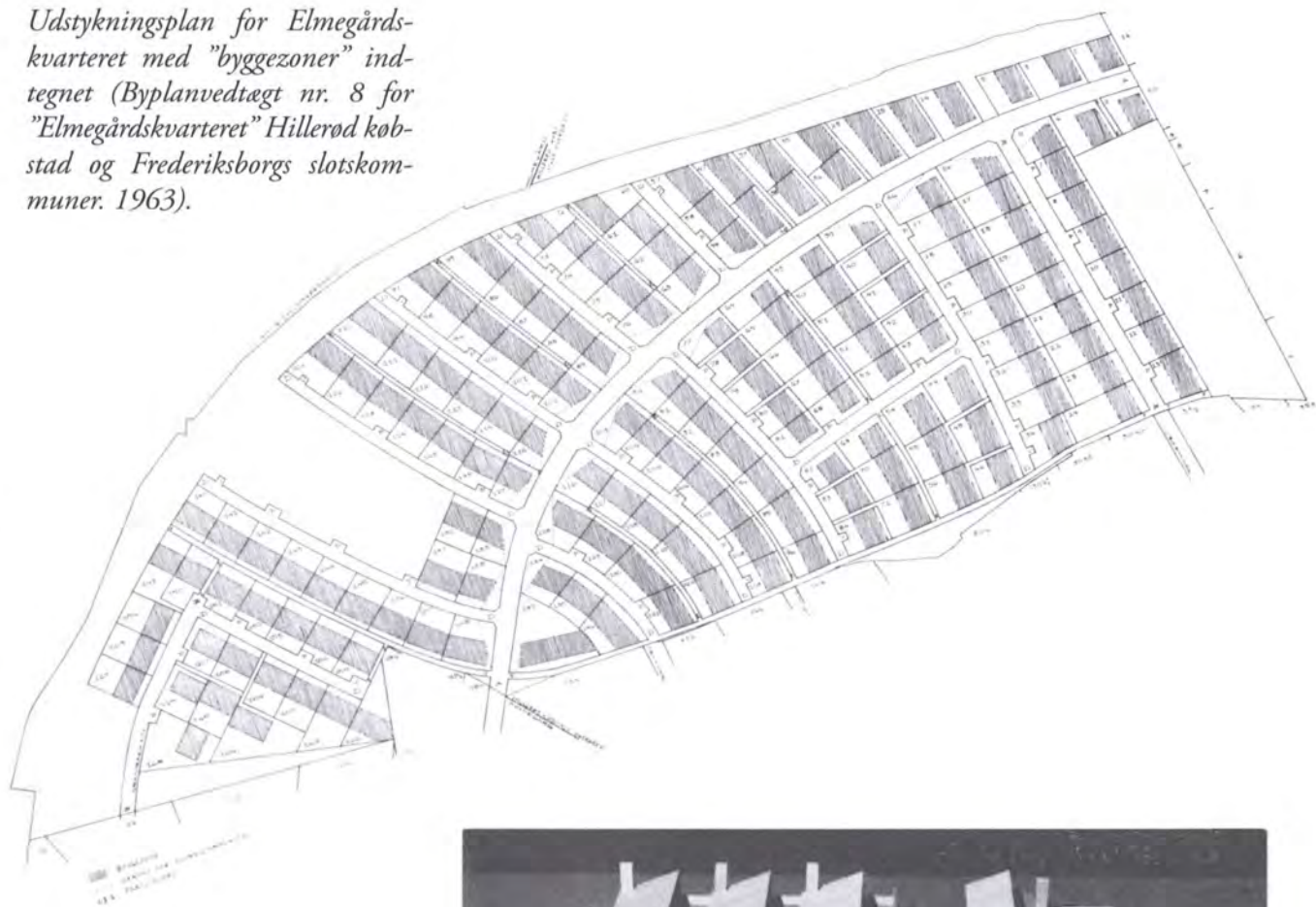
Erfaringerne fra Æblehaven brugte jeg til de to meget større udstykningsplaner: Selsvang i Frederiksborg Slotssogns Kommune og Elmegårdssområdet i Hillerød Kommune, som begge blev påbegyndt inden den første kommunesammenlægning i 1966. For at belyse typehusenes behov for plads på grundene, adgangs- og orienteringsforhold, bestemmelser i de byplanvedtægter, som skulle lægges til grund for den detaljerede administration,⁴ undersøgte jeg 25 typiske typehuse, som var fremme i tiden. Bl.a. grundenes form, størrelse og solorientering blev bestemt ud fra denne undersøgelse. I begge udstykninger skulle husene kunne placeres i deres byggefelt, så de fik sol fra syd eller vest på deres terrasse eller haveside.

Også andre nye byplanidéer, som blev diskuteret i fagkredse, var jeg meget optaget af. Der blev eksperimenteret meget med adskillelse af bil-, cykel- og gangtrafik, og etablering af ordentlige friarealer, grønne områder og legepladser var et absolut krav. Det lykkedes at gennemføre nogle af landets første differentierede trafiksystemer i begge områder. Der var også stor interesse for udformning og indretning af de grønne områder, friarealer og vej- og stiprofiler. Selsvangudstykningsplanen fik sin endelige form i et samarbejde med havearkitekt Arne Levin. Det blev den bestemt ikke ringere af.

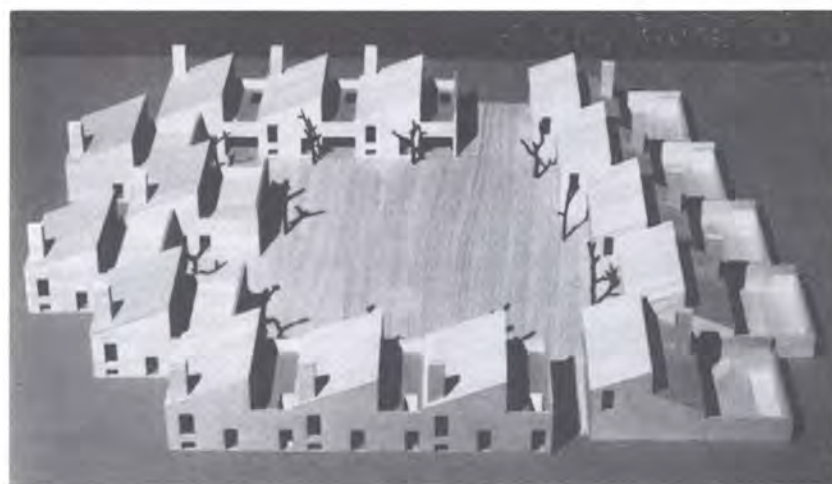
Etageboligerne

Allerede i 1950'erne var der flere nye etageboligområder på vej uden for de ældre byområder i Hillerød Kommune. Et større område ved Fredskovhølet var nylig opført, da jeg kom til byen. Dengang havde boligselskaberne altid gode havearkitekter til at tage sig af omgivelserne. Jeg havde fornøjelsen af at følge landskabsarkitekt Eywin Langkildes arbejde med terræn og beplantning. Men der var behov for flere nye etageboligområder, og et temmelig stort areal mellem Jespervej og Skansevej og inden for den nye ringforbindelse "Skovledet" mod øst blev det næste. Her havde arkitekt Gunner Petersen for Fællesorganisationens Byggeselskab indsendt en bebyggelsesplan med traditionelle vinkelformede etageblokke, der dansede op og ned i terrænet, der ellers havde en meget fin skålform stigende op mod den højeste del i øst.

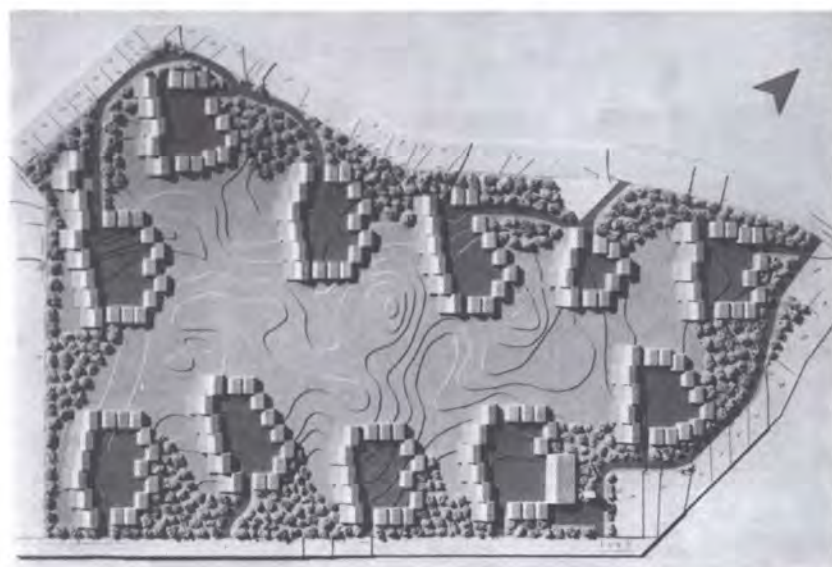
Udstykningsplan for Elmegårds-
kvarteret med "byggezoner" ind-
tegnet (Byplanvedtægt nr. 8 for
"Elmegårdskvarteret" Hillerød køb-
stad og Frederiksborgs slotskom-
muner. 1963).

Modelfoto af boliggruppe i projek-
tet "Amtsstuegården". Idéen var at
man både skulle kunne have kon-
takt med naboerne og være i fred
efter ønske.

Modelfoto fra et udstyknings- og
bebyggelsesforslag på "Amtsstue-
gården" i Frederiksborg slotssogns
kommune, som desværre aldrig blev
realiseret (Arkitekten 21/1963:429-
432).

Gennem et meget konstruktivt samarbejde med arkitekten lykkedes det at få ændret bebyggelsesplanen til en for den tid usædvanlig og meget moderne plan, der samlede bebyggelsen i nogle lange længer, placeret i en stor bue med ryggen til Skovledet og således, at alle lejligheder havde vestsol på balkonerne og udsigt over det store grønne område i arealets midte. Idéen var også inspireret af nogle meget sociale tanker, som Peter Bredsdorff havde haft om principper for lokalisering af etageboligområder i Hillerød. De skulle enten have direkte kontakt til skovene og de åbne landskaber i "de grønne kiler" mellem byområderne eller på anden måde nyde godt af Hillerøds landskabelige kvaliteter.

Nye boformer på vej

Men der var grøde i luften i forbindelse med boligbyggeriets udformning hen mod slutningen af 1960'erne. Villaen var den store favorit, men de udstrakte villaområder, der bredte sig som et tæppe omkring byerne, gav allerede tidligt anledning til kritiske røster. Også det nye etageboligbyggeri, der blev opført hurtigt og rationelt rundt omkring med helt nye og effektive byggemetoder, fik problemer både med det sociale liv og bymiljøet. En ny boligform: "tæt/lav" begyndte at dukke op, og der blev bl.a. afholdt en idékonkurrence herom af Statens Byggeforskningsinstitut (S.B.I.) i 1971. Fordelen ved de tætbeliggende række-, kæde- eller gårdhuse var, at de udnyttede grundarealet bedre end villaerne, beholdt den grønne karakter og gav bedre mulighed for kontakt. F.eks. har bebyggelserne "Høje Gladsaxe" og "Albertslund Syd", der begge er fra 1960'erne, samme udnyttelse. Det tænker man ikke over umiddelbart, men det er virkelig et spørgsmål om, hvad man får for pengene – også i dag!

Hillerød fik også nogle få bebyggelser inspireret af den nye bølge. En af de første var et bebyggelsesforslag på Amtsstuegårdens frugtplantage i Frederiksborg Slotssogns Kommune allerede fra 1961. Desværre blev det aldrig gennemført. Bebyggelsesplanen og husene var tegnet af arkitekt, professor Johannes Exner og hans medarbejder

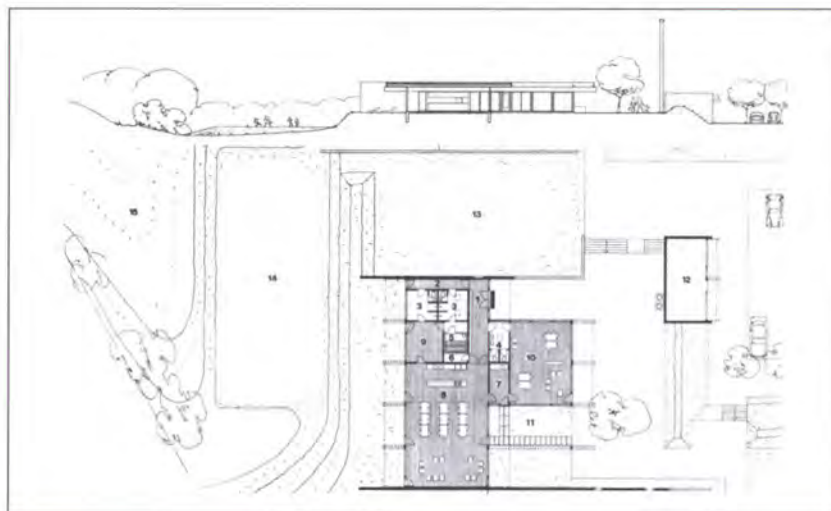

Etagebebyggelsen "Lærkeparken" fra begyndelsen af 60-erne, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Sætthedammen. Situationsplan 1:2000. 1. Tilkørsel med carporte, 2. Fællesareal, 3. Varmecentral, 4. Fælleshus, 5. 2-etages huse, 6. En-etages huse, 7. Fremtidig bassin, 8. Friareal, 9. Haver. Skraverede felter angiver tilbygninger siden færdiggørelsen (Arkitektur DK 6/1974: 232-239).

Sætthedammen. Snit og plan af fælleshus.

Sætthedammens arkitekttegnede hønsehus, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

arkitekt Jan Gehl for en meget idealistisk og engageret bygherre. Til projektet var knyttet havearkitekt Sven-Ingvar Andersson og sociologen Erik Høgh, der sammen med arkitekterne fandt frem til, at husene skulle udformes som kædehuse og placeres i grupper med ca. 12 huse i hver; så var der optimale muligheder for kontakt eller ikke kontakt efter eget valg. Bygningerne, som havde en smuk arkitektonisk udformning, gav på samme måde mulighed for både udblik og privatliv. Hvorfor dette for tidsperioden ret avancerede projekt ikke blev realiseret, kan man kun gisne om. Men det er lidt trist, at frugtplantagen endte som en helt banal villaudstyknings!

En anden interessant og i sit program mere vidtgående tæt/lav bebyggelse blev derimod realiseret i Hammersholt i 1972 efter kommunesammenlægningen. Det var det kollektive bofællesskab Sættemdammen, Danmarks og dermed verdens ældste bofællesskab i moderne tid. Endnu i 2006 bebos to tredjedele af husene af nogle af de oprindelige initiativtagere! Bebyggelsen, der er tegnet af arkitekterne Theo Bjerg og Palle Dyreborg, består af 27 to- og enetages kædehuse, samt et fælleshus grupperet omkring et bilfrit fællesareal. Grundidéen til bebyggelsen blev formuleret af de første pionerer under ungdomsoprøret i 1967-1968. Boligerne skulle være ejerboliger og familien det centrale. Men der skulle etableres et åbent og varmt nærmiljø, hvor man ikke var bange for at hjælpe hinanden eller arrangere ting og sager i fællesskab. Interessant og tankevækkende, at en sådan bebyggelse, som man stadig kan lære meget af, befinder sig i Hillerød!

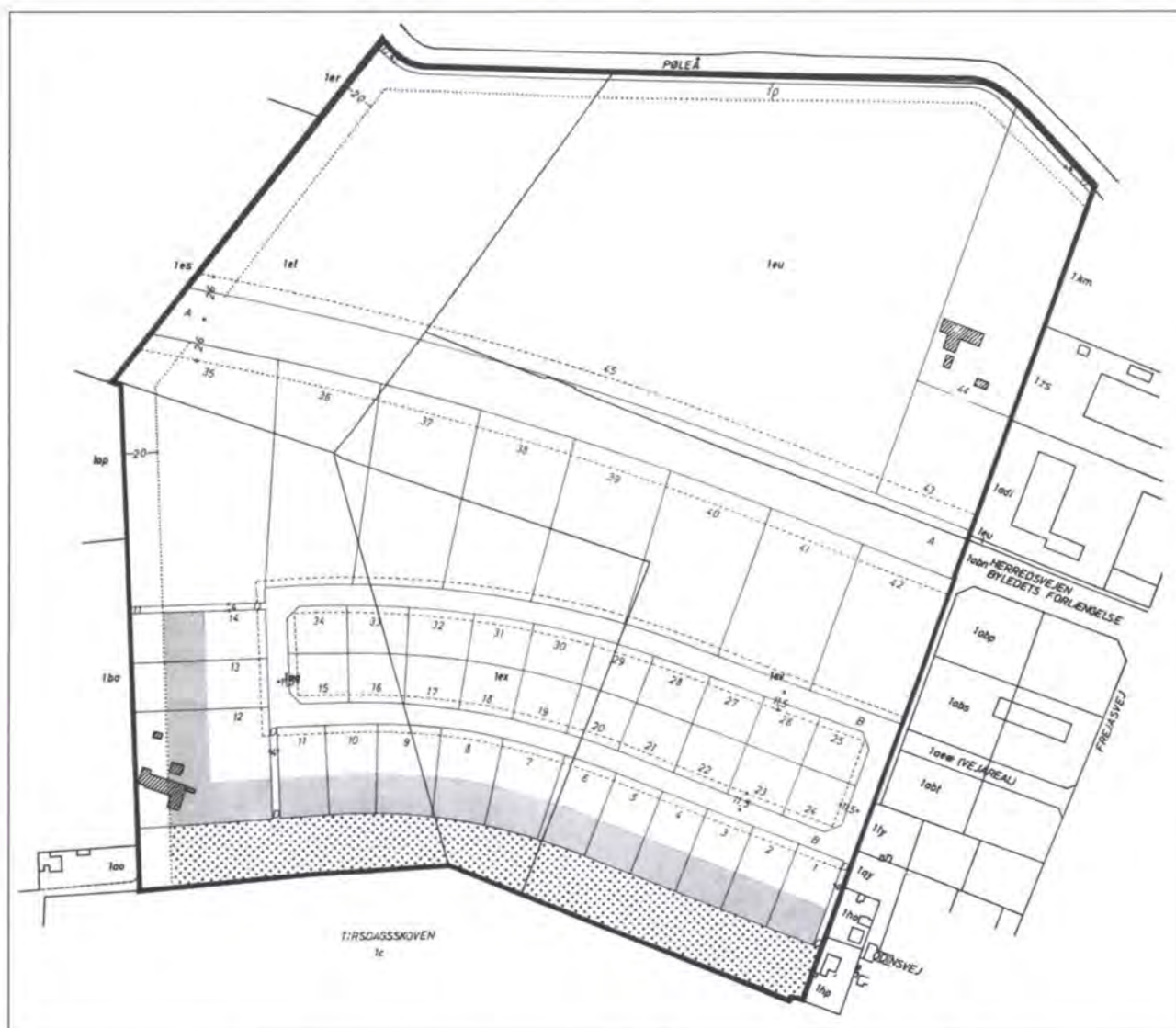
Fra håndværk og industri til moderne virksomhedsformer

Også håndværks- og småvirksomheder, som før havde fundet deres plads i de ældre byområder, begyndte at røre på sig med behov for ekspansion og udflytning. Et forsøg blev lavet i Hillerød Kommune allerede ca. 1960 med Håndværkervænget ved Jespervej. Filosofien var, at her skulle man kunne flytte ud både med sin bolig og sit værksted. Der blev udarbejdet servitutter og bestemmelser for bebyggelsen, og området blev ganske populært, men hurtigt alt for lille.

Inden sammenlægningen af de to kommuner i 1966 udarbejdede jeg planer og byplanvedtægter for to betydeligt større virksomhedsområder, henholdsvis ved Tirsdagsskoven i Frederiksborg Slotssogns Kommune og omkring Milnersvejs forlængelse i Hillerød Kommune. Begge områder var egentlig tiltænkt industri og håndværk, men det var tiden stort set løbet fra. Det var store og ofte ret pladskrævende service-, handels- og kontorvirksomheder, medicinalindustri og mere specielle produktioner, som invaderede arealerne. Også enkelte offentlige eller halvoffentlige institutioner fik plads her, bl.a. Apotekerskolen (nu Pharmakon, red.) og De Tekniske Skoler ved Milnersvej.

En interessant udvikling for Håndværkervænget ved Jespervej er, at kommunen netop i skrivende stund har fremlagt en lokalplan, der

Håndværkervænget ved Jespervej i Hillerød, udstykning fra begyndelsen af 60-erne. Mål 1:5000 (udsnit af grundkort 1977).

Industriområdet ved Tirsdagsskoven i Frederiksborg slotssogns kommune (Byplanvedtægt nr. 17. 1965).

foreslår området gradvist omdannet til boligområde. Baggrunden for dette er, at en sådan omdannelse allerede er i gang, samt at kommunen af miljømæssige hensyn ikke ønsker at blande boliger og erhverv.

Centerplan 1963

Der, hvor presset på Hillerød mærkedes mest, var i virkeligheden på den gamle bykerne og biltrafikken omkring denne. Bykernen var noget af en flaskehals at komme igennem for bilerne, og der var ingen omkørselsmuligheder på grund af den særlige topografi med slot, slotssø, park og have i byens midte og de grønne kiler af skove og åbne landskaber, der adskilte byens vækstretninger.

For at afklare udviklingsbehovet for bykernen blev der allerede i 1963 udarbejdet en centerplan for bykernen i Hillerød Kommune. Konsulentfirmaet Skaarup og Jespersen stod for denne i samarbejde med trafik konsulenterne Anders Nyvig I/S. Centerplanen byggede på forundersøgelser og prognoser for butiksudviklingen m.m. udarbejdet af Institut for Centerplanlægning.

Da jeg var kommunens eneste byplanarkitekt og stadig meget ung og uerfaren, fulgte jeg dette arbejde som medarbejder i Hillerød Kommune, men havde ikke megen indflydelse. Ligesom i flere samtidige centerplaner i andre af landets byer gik den hårdt til værks mod de gamle købstadsmiljøer. Målsætningen var, at bykernen skulle ændres og ombygges, så den kunne leve op til nutidens krav til et moderne forretningscentrum! Der skulle etableres en firsporet cirkulationsgade omkring bykernen, også langs Slotssøen, skæres ud i karréernes bagarealer til mange kundeparkeringspladser og åbnes mulighed for mere intensiv bebyggelse. Og så var der endda ikke plads!

Det stod hurtigt klart for mig, som havde lært byen grundigt at kende, at det simpelthen ikke lod sig gøre at gennemføre en så gennemgribende omdannelse. Der ville ikke blive sten på sten tilbage, selvom idéen med gågaderne f.eks. var meget attraktiv. Jeg var vildt uenig med de øvrige planlæggere og protesterede, så godt jeg kunne. Men jeg lærte utrolig meget om hvilke krav, der kunne stilles til de gamle bymiljøer og hvilke, der ikke var mulige, hvis man ville beholde identitet og historisk kontinuitet i sin by. Det kom til at præge al min virksomhed senere hen både som byplankonsulent og lærer for arkitektelever m.v. Efter min mening skulle man gå meget mere varsomt til værks og i hvert fald ikke slå bykernens unikke sammenhæng med slot og slotssø i stykker. Det var jo netop attraktionen!

De nye og mere nænsomme tanker om bykernernes planlægning fik jeg rig lejlighed til at formulere i konkrete projekter efter etableringen af min egen byplankonsulenttegnestue i Hillerød i 1966. I 1968 vandt tegnestuen f.eks. en delt førstepræmie i en konkurrence om Århus bykernes fremtid, og i 1971 udkom Danmarks første kombinerede dispositions- og bevaringsplan med Ærøskøbing som objekt.

Plan for Nyhuse 1964 lige inden den første kommunesammenlægning i 1966. Planen blev senere ændret flere gange (Byplanvedtægt nr. 15 for Nyhusekvarteret. Frederiksborg slotssogns kommune. 1964).

Løngangsgade i Nyhusekvarteret i første halvdel af 1960'erne. Foto: Privateje.

Begge planer var med til at markere et alternativ til de hårdhændede centerplaner, som florerede i 1960'erne. Det viste sig da også ret hurtigt, at centerplanen for Hillerød var skudt en hel del over målet og temmelig urealistisk i sine forventninger. Som konsulent for storkommunen havde jeg den store glæde at få lov til at revidere den gamle centerplan og udarbejde en ny plan for bykernen i 1975.

Det gamle Nyhuse i en ny tid

Men det ellers centralt beliggende gamle Nyhuse i Frederiksborg Slotssogns Kommune var ikke inddraget i den første centerplan. Der kunne af og til være et vist modsætningsforhold mellem de to kommuner i tiden før sammenlægningen. Jeg følte nogle gange, at jeg var det eneste, de havde til fælles, når jeg krydsede grænsen på min cykel. En gang havde nogen "set" mig på vej op i Hillerøds Tekniske Forvaltning inden et vigtigt møde i Slotssognet! Det var dog et ganske uskyldigt ærinde.

Nyhusekvarteret, der har sin egen specielle historie og tilknytning til slottet, kom også under et vist pres for ombygning og fornyelse, da det var ganske tyndt bebygget. Skulle der bygges højere og tættere med etagebebyggelse, måtte det ske efter en samlet plan, og det ville være nødvendigt at erhverve areal og rive nogle eksisterende huse ned. Men hvordan skulle man løse en sådan fornyelse i et gammelt byområde? Flere andre byer i landet havde samme problem. Peter Bredsdorff, som stadig holdt lidt øje med mit arbejde, var en varm fortaler for saneringsloven fra 1959 og foreslog derfor, at den blev forsøgt anvendt på Nyhuse samtidig med udarbejdelsen af en saneringsplan⁵ med tilhørende byplanvedtægt. Det skulle kunne åbne for de økonomiske muligheder, som saneringsloven indebar og for den ønskede fornyelse, bl.a. med etageboliger.

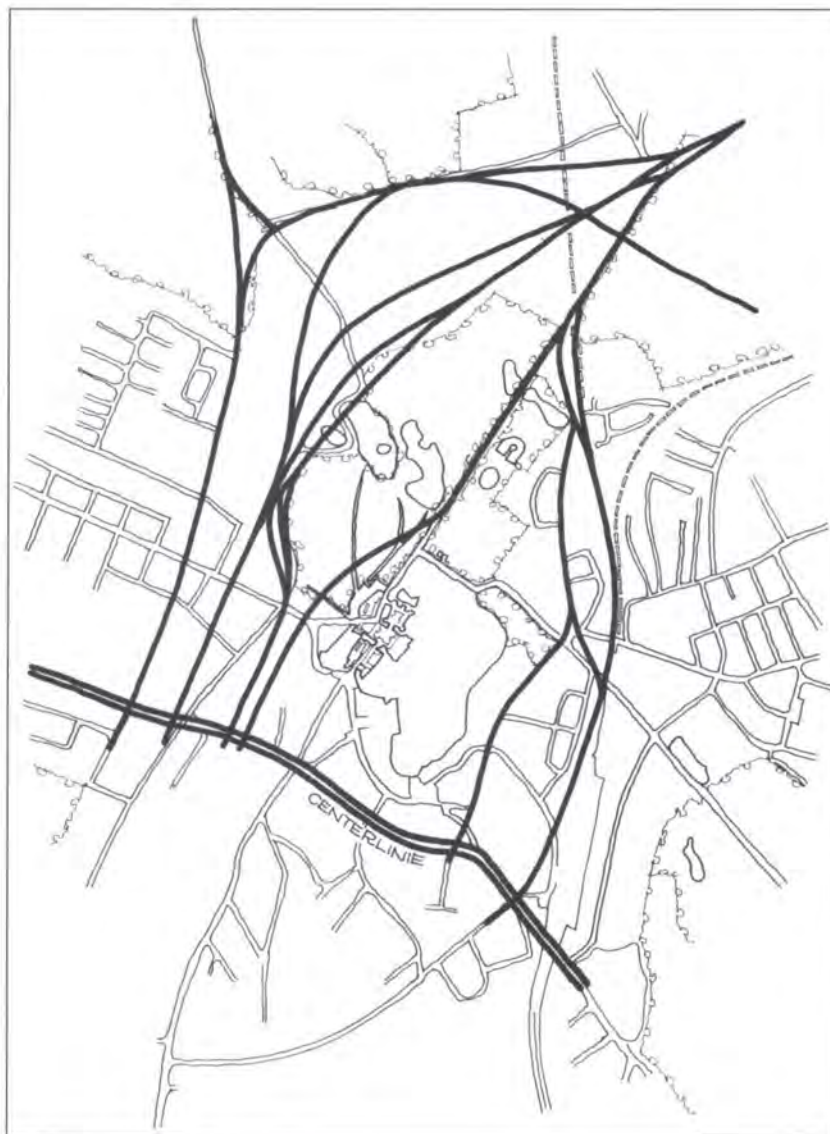
Planen nåede et stykke vej, men så kom den første kommunesammenlægning i 1966 og ændrede forudsætningerne for områdets bebyggelse totalt. Den nye storkommune havde nemlig besluttet at bruge den gamle Nyhuse Skole og senere administrationsbygning til rådhus og bygge de nødvendige udvidelser til dette. Samtidig var der naturligvis også al god grund til at se på Hillerød bykerne og Nyhuse som et samlet centerområde med fælles muligheder og problemer, f.eks. trafikken.

Senere hen har jeg ikke været særlig overbevist om, at udarbejdelsen af en saneringsplan efter datidens bestemmelser var den rigtige fremgangsmåde for et kvarter som Nyhuse. Der var snarere brug for en bevaringsplan⁶ med en nænsom mulighed for fornyelse. Men det er let at være bagklog. Tiden var endnu ikke moden til sådanne tanker.

Biler – eller cyklister og fodgængere?

De overordnede trafikproblemer i hele byområdet havde været oppe at vende flere gange i 1950'erne og 1960'erne. Bl.a. blev den gamle

Undersøgte vejforløb gennem tiderne til erstatning for vejen gennem Møntporten (Møntportudvalgets betænkning 1969).

Frederiksborg slot med Møntporten (Møntportudvalgets betænkning 1969).

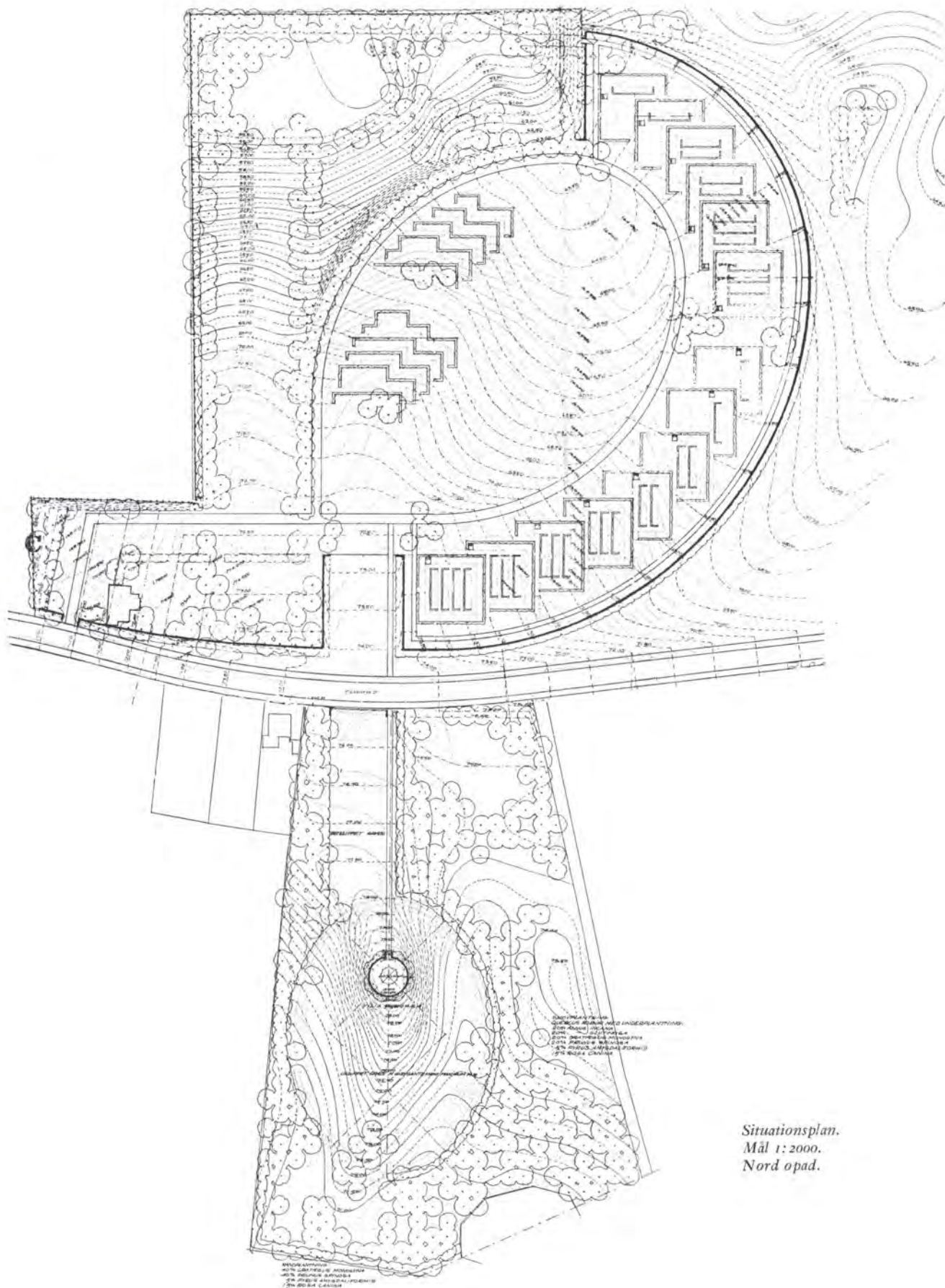
sag om Møntportens eventuelle lukning taget op på ny, og i 1969 udkom Møntportudvalgets betænkning. Problemerne i byen bestod jo i, at man hverken kunne komme igennem bykernen eller uden om byen uden stort besvær. Den gamle landevej gennem den smukke Møntport ved slottet var endnu en gang truet med en forlægning vest om slottet gennem parken. Jeg var konsulent for Møntportudvalget og det lykkedes heldigvis efter mange grundige undersøgelser og skrappe diskussioner at nå frem til, at en eventuel vejlinje skulle gå vest om hele parkområdet. Og det ville endda langt fra kunne løse de akutte problemer.

Jeg postulerede, at det var et overordnet vejplanproblem, vi sloges med, som måtte løses i lyset af en plan for hele byområdets fremtidige vejbetjening. Jeg husker alle mændene i dette udvalg og især den daværende amtmand J. Elkjær-Larsen, som bare så på mig med løftede øjenbryn, da jeg vovede at tale ham midt imod! Senere hen har jeg tænkt på, om ikke byplanlægning lige så ofte er et spørgsmål om at forhindre uheldige indgreb og uoprettelige fejltagelser som at finde på noget nyt? I dag er der ingen tvivl om, at slot, sø, have og park er en sammenhængende helhed og Hillerøds særlige kendetegn. I 1991 blev Møntporten lukket for gennemkørende trafik.

Et andet trafikproblem i 1960'erne viste sig i forbindelse med udbygningen af den kollektive trafik og planerne om at føre S-banen til Hillerød. Det ville naturligvis stille nye krav til hele stationsområdets indretning og funktion. Jeg blev i god tid sat på at lave en skitse for området, bl.a. med placering af kontrolposter for billetteringen. Men det arbejde kunne jeg have sparet, for inden jeg var færdig, havde DSB "opfundet" billetautomaterne. Planen blev ændret og udvidet flere gange, både før og efter S-toget kom til byen i 1968. Men en direkte og bekvem fodgængerforbindelse under sporene til skolerne ved Carlsbergvej, som jeg oprindelig foreslog, er dog aldrig

Indtil 1992 var der adgang for biltrafik igennem Møntporten. Foto: HB's pressearkiv, slutningen af 1970'erne.

Planen, udarbejdet af landskabsarkitekt Sven Hansen, viser Skansekirkegården og Skansebakken som en helhed. (A. Lund, Danmarks havekunst III. 2002)

blevet anlagt. Den høje og besværlige gangbro, som senere blev bygget over et par af sporene, må anses for en nødløsning, som ikke er en moderne S-togsterminal værdig.

Østbyen

Før 1966 deltog jeg også fra Hillerød Kommune i det omfattende arbejde med den storstilede planlægning af Østbyen. Det var et meget flot landskab mellem de to skove – St.Dyrehave i syd og Gribskov i nord – der skulle blive by. Fra det højeste punkt, Skansebakken, kunne man se helt til Esrum Sø. For at gøre det muligt at udbygge Østbyen havde kommunen allerede i 1962 fået overdraget et større område af nabokommunen i øst, Karlebo Kommune.

Ellers var terrænet meget småkuperet og opdelt af de mange læhegn i mindre landbrug og enheder. Konsulentgruppen bestod af nogle af den tids mest markante byplanlæggere og arkitekter. Det var utroligt spændende og lærerigt at deltage i dette arbejde. Trafikplanlæggeren Anders Nyvig løste problemet med placeringen af vejforbindelsen Overdrevsvejen mellem Isterødvejen og Kongevejen ved elegant at lægge den nye vej langs skovbrynet mod St. Dyrehave i syd, som i forvejen dannede en meget synlig grænse i landskabet.

Arkitekt, professor Halldor Gunnløgsson gjorde sig store anstrengelser for at skabe arkitektonisk nytænkning. Der var idérige forslag fremme om at bygge fritliggende høje etageboliger inde i dele af skoven og om at placere bebyggelsen i det åbne landskab inden for nogle store ringformede voldanlæg, næsten som i små middelalderbyer! Men det egnede terrænet sig ikke ret godt til, og idéen med den store grønne midterkile, der strakte sig fra Skansebakken i vest til Isterødvejen i øst, blev født.

På Skansebakken lå allerede landskabsarkitekt Sven Hansens storladne nye kirkegård anlagt 1960 og arkitekt Max Brüels fine kapel

Kapel og krematorium udgør med sine enkle kubistiske former en af Hillerøds smukkeste bygningsanlæg. Fra kapellets indre ser man ud over landskabet med et stort kors placeret i forgrunden. Kapellet, der blev indviet i 1967, er tegnet af arkitekt Max Brühl, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Topografisk kort med levende hegn og småbrug i den nordlige del af Østbyen før udbygningen (Lokalplan nr. 130. 1982).

og krematorium bygget i 1967. De to byområder på begge sider af kilen blev struktureret helt om af byplankonsulenterne Skaarup og Jespersen, så de gamle vejføringer af Jespervej og Skansevej næsten forsvandt. I 1967 blev en samlet dispositionsplan for Østbyen godkendt af byrådet i storkommunen.

Den første kommunesammenlægning 1966

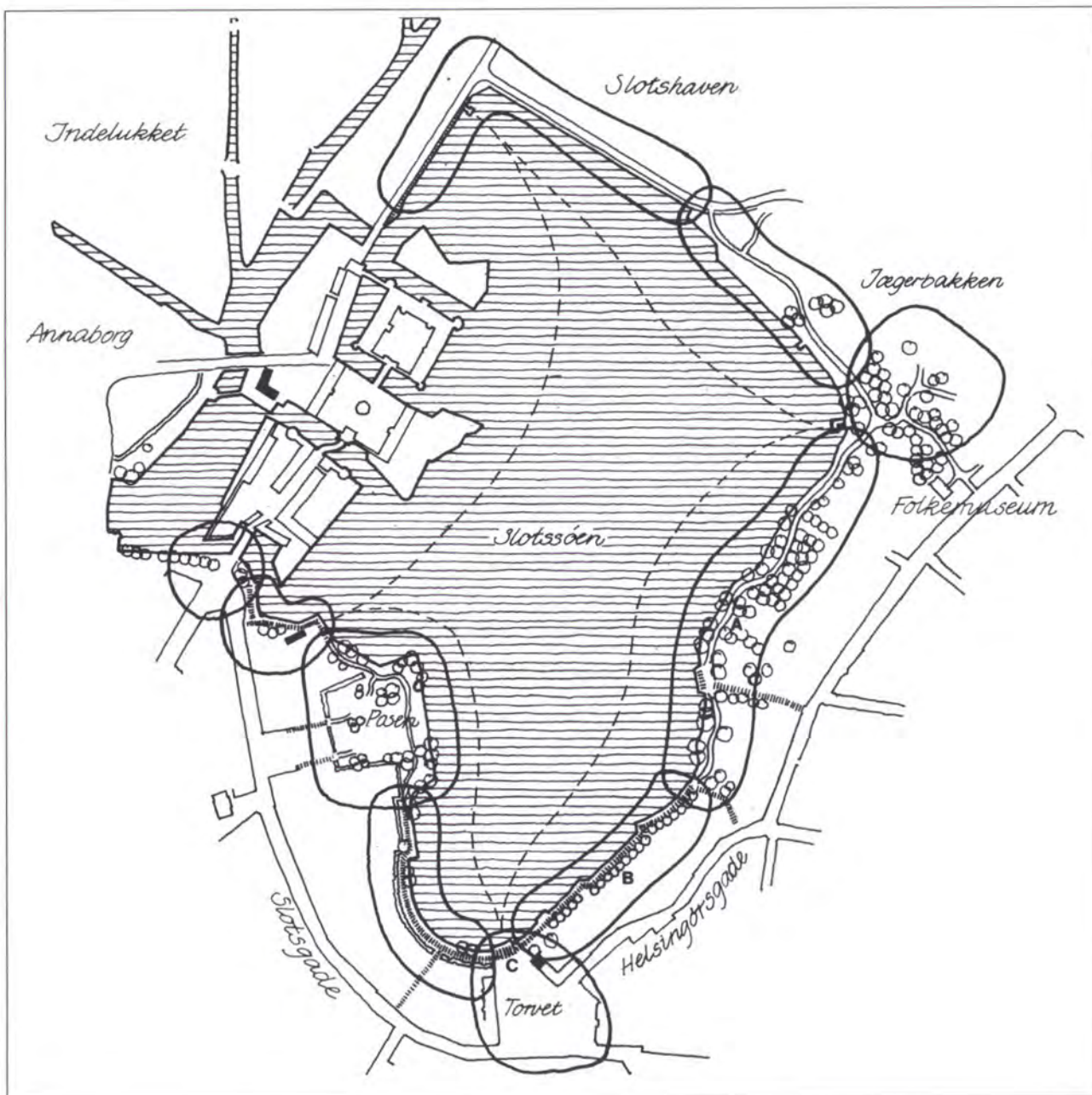
Den stærke tilvækst i begyndelsen af 1960'erne medførte også et øget pres på skoler og børnehaver m.m. I de to kommuner var embedsmændene begyndt at blive nervøse for, hvordan de skulle klare de forventede store årgange af skolebørn. Det var tydeligt, at der var brug for en overordnet planlægning og opførelse af flere nye skoler. Men der var ikke tid til at vente på de store planer. Hillerødsholmskolen i Frederiksborg Slotssogns Kommune blev påbegyndt i 1955 og fuldført i 1962. Kulsvierskolen i Hillerød Kommune stod færdig i 1967-1968, inden Østbyens planlægning var afklaret. Også den senere opførte Trollesmindeskole (1973) fik en hurtig start. Der opstod problemer med bundforholdene, idet både kloakrør og bulldozere sank ned i dybet. Skolen måtte flyttes længere mod vest og lå i øvrigt ikke særligt godt i forhold til børnenes bopæl.

Da jeg stadig var eneste byplanarkitekt i de to kommuner og havde fuldt op at gøre med de løbende sager, var der slet ikke kapacitet til at tage fat på en større og meget påkrævet revision af dispositionsplanlægningen for hele byområdet. Det var heller ikke tilfredsstillende for kommunerne hele tiden at skulle hente konsulentbistand udefra. Ved kommunesammenlægningen i 1966 skulle også disse kapacitetsproblemer overvejes.

Da jeg var arkitekt og yngste medarbejder, blev der, selv om jeg ofte havde haft en stadsarkitekts opgaver og ansvar, truffet beslutning om, at alle ingeniørerne, der havde højere anciennitet end jeg, skulle have de ledende stillinger i den nye storkommune. Der blev ikke ansat nogen stadsarkitekt, selv om der var god brug for det. Jeg fik til gengæld mulighed for at etablere min egen byplankonsulenttegnestue i Hillerød, hvilket jeg var godt tilfreds med. Herfra kunne jeg så gøre nogle af de opgaver færdig, som jeg var i gang med, samt tage eventuelle nye opgaver ind fra storkommunen eller fra andre kommuner. Efter kort tid viste det sig, at kapacitetsspørgsmålet slet ikke var løst, idet storkommunen måtte ansætte en ledende byplanlægger civilingeniør Christian Olsen samt flere medarbejdere til at arbejde med de presserende overordnede planproblemer.

Hillerød bykerne og grænseområder 1975

Foruden flere forskellige mindre opgaver og udarbejdelsen af partielle byplanvedtægter var den mest markante opgave, tegnestuen fik fra storkommunen, udarbejdelsen af planen for "Hillerød Bykerne og Grænseområder", som udkom i 1975. Her fik jeg rig mulighed for at bruge de erfaringer, jeg havde gjort tidligere i Hillerød og senere

Etablering af en søsti hele vejen rundt om Slotssøen var et centralt element i bykerneplanen fra 1975 (Hillerød bykerne og grænseområder, 1975).

I 2001 blev anden etape af Søstien anlagt, 2006. Foto: Allan Nørregaard.

i andre byer rundt i landet. Nu kunne jeg gøre op med den gamle "Centerplan 1963" og udforme bykernen med udgangspunkt i dens særlige identitet og kvaliteter.

Gågaderne kom med igen, men cirkulationsgaden langs Slotssøen blev erstattet af en sti, der skulle kædes sammen med det øvrige stisystem omkring søen og i slotsområdet. Forventningerne til bykernens udbygning, trafik og parkering m.v. skulle ikke sættes højere, end den eksisterende bykerne kunne bære. I stedet måtte de nye bydele i øst og vest have deres egne lokale centre. Et større regionalt aflastningscenter i Hammersholt med ny S-togs-station blev også overvejet på dette tidspunkt, men frafaldet senere. Der var megen diskussion under planlægningen om en evt. udflytning af nogle af de gamle industrier fra centrum: Nordstens fabrik, slagteriet m.fl. Men problemet blev udskudt og arealet reserveret til fremtidige centerformål. I dag har blandt andet biblioteket og den store centerbebyggelse Slotsarkaderne fået plads i området.

Også hele processen i forbindelse med borgernes inddragelse var ret ny i dansk byplanlægning. Den blev først formaliseret mere i den nye kommuneplanlov fra 1975.⁷ Bykerneplanen blev vel modtaget og har dannet grundlag for bykernens behandling i de efterfølgende kommuneplaner. Det tog lang tid inden begge gågader blev etableret og torve og pladser forbedret. Byplanlægning tager tid, men det gør ikke så meget, hvis idéerne beholder deres kvalitet og relevans. I 1996 havde jeg den store fornøjelse at holde talen ved uddelingen af "Årets Hus"-prisen til nyanlægget af Torvets nedre del mod Slotssøen. Anlægget blev udarbejdet af landskabsarkitekt, professor Sven Ingvar Anderssons tegnestue. Så sent som i 2001 blev det sidste stykke af søstien mellem Torvet og Jægerbakken anlagt.

Byplankonsulent og lærer

På tegnestuen fik jeg hurtigt nye og spændende opgaver og kunne ansætte gode medarbejdere, deltage i konkurrencer og i det hele taget bidrage til den faglige debat på forskellig vis. I 1967 begyndte jeg så småt at undervise på Arkitektskolen i København og fortsatte med dette, til jeg i 1988 blev professor i "Byplanlægning" ved universitetet i Lund i Sverige. Det var udmærket både at være praktiker og at undervise. Så blev man tvunget til at tænke mere tydeligt og principielt, når man skulle forklare sine idéer for de unge mennesker. Omvendt var de altid en fantastisk kilde til glædelig inspiration.

Fra 1988-1998 fungerede jeg som professor i Lund, men måtte desværre lukke min tegnestue, der da var flyttet til København. Nye krævende og interessante opgaver ventede! Ligesom Peter Bredsdorff brugte sine erfaringer fra Hillerød i sin undervisning og sine forelæsninger, kan jeg forsikre om, at både mine danske og svenske studerende kender Hillerød og har hørt om alle byens fortrin og problemer!

Helge Holmskovs fine skulptur på Fisketorvet, september 2006. Foto: Allan Nørregaard.

Noter, kilder og litteratur

Professor Sven Illeris har været konsulent på de følgende to afsnit om byplanlægning. Teknisk assistent Susanne Thormann, Teknik og Miljø, Hillerød Kommune og arkitekt Lis Langvad har stået for udtegningen af kortene.

Syv generationer af kommuneplaner

- ¹ Dispositionsplan 1950, s. 11
- ² Hillerødbogen 1948, s. 465.
- ³ Dispositionsplan 1950, s. 20.
- ⁴ Frederiksværksbanens flytning, se afsnit om trafik
- ⁵ Dispositionsplan 1950, s. 29
- ⁶ Udnyttelsesgraden består af forholdet mellem etageareal og grundareal
- ⁷ Dispositionsplankortet i denne artikel
- ⁸ Statuskortet i denne artikel
- ⁹ Byomdannelse betyder en fornyelse med ændret anvendelse

De travle "60'ere"

- ¹ Vejen var opkaldt efter Vibeke Vang, men det har borgmesteren ikke vidst.
- ² "Baronessernes gård". Se også afsnittet om "Slottet og byen"
- ³ "Resens Atlas". Se s. 339 i "Hillerødbogen" fra 1948.
- ⁴ Juridisk bindende detaljerede planer og retningslinier for bebyggelsen, som afløste de tidligere anvendte servitutter.
- ⁵ Saneringsloven fra 1959 indebar mulighed for ret omfattende nedrivninger af saneringsmoden bebyggelse og genopførelse af nybebyggelse m.m.
- ⁶ Bevaringsplanlægning. En byplanvedtægt med bevarende bestemmelser var mulig før Kommuneplanloven og herefter bevarende lokalplaner.
- ⁷ Vedr. Lov om Kommuneplanlægning, se afsnittet om "Løvene, der bestemte".

Kilder

Dispositions- og kommuneplaner

Dispositionsplan for Hillerød og Frederiksborg Slotssogns kommune. Marts 1950.

Hillerød dispositionsplan. Hillerød byråd - 1972. Hillerød kommunes tekniske forvaltning.

Kommuneplan 1982-92. Hovedstruktur, rammer for lokalplanlægningen, forudsætninger. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1982-92. Revision 1984. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1989-2001. Hillerød kommune.

1. Hovedstruktur og rammer. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1989-2001. Hillerød kommune.

2. Forudsætninger. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1989-2001. Hillerød kommune.

3. Offentlig debat. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1989-2001. Hillerød kommune.

4. Politiske mindretalsudtalelser. Hillerød kommune.

Kommuneplan 1995-2007. Hillerød kommune.

Beretning. Hillerød kommune.

Kommuneplan 2001. Hillerød kommune. Redegørelse/Hovedstruktur. Hillerød kommune.

Kommuneplan 2005-2017. Hillerød kommune.

Hovedstruktur og redegørelse. Hillerød kommune.

Kommuneplan 2005-2017. Hillerød kommune. Rammer. Hillerød kommune.

Kommuneplan 2005-2017. Hillerød kommune.

Miljøhensyn og overvågning. Hillerød kommune.

Andre planer

- Hillerød bykerne og grænseområder. Hillerød kommune. (1) Dispositionsplan og handlingsprogram 1975-1990.
- Hillerød bykerne og grænseområder. Hillerød kommune. (2) Dispositionsplan og handlingsprogram 1975-1990. Bilags-materiale.
- Hillerød bykerne og grænseområder. Hillerød kommune. (3) Dispositionsplan og handlingsprogram 1975-1990. Den offentlige debat.
- Lokalplan nr. 192 for bykernen. Facader og skilte. Hillerød kommune.
- Lokalplan nr. 130. Boligområdet mellem Birkehaven og Isterødvejen i Østbyens nordlige del. Hillerød kommune.
- Forslag til strukturplan for Ullerødbyen. Nov. 1979.
- Selsvangkvarteret. Frederiksborg slotssogns kommune. Udstykningsplan.
- Skitseforslag til egnsplan for Storkøbenhavn. Udarbejdet 1947 af Egnsplankontoret København 1949 (1993).

Litteratur

- Andersen, J. (red.) 1981. Bogen om Hillerød. Hillerød: Forlaget Mentor Hillerød.
- Amtsstuegården, Hillerød. Arkitekten 22/1963, s. 429-432
- Athen-erklæringen. Byplanhistoriske noter. Note nr. 3. København: Dansk Byplanlaboratorium 1985
- Bendixen, E.L. et al. 1997. Sættedammen i 25 år Hillerød: Sættedammen v/Sven Illeris
- Bjerg, T. og Dyreborg, P. 1974. "Kollektivet Sættedammen, Hammersholt," i Arkitektur DK 6/1974, s. 232-239.
- Bevaringsplanlægning. Kommuneplanorientering nr. 1. Planstyrelsen, Miljøministeriet 1979.
- Fra landbrugsorienteret industri- og oplandsby til pendler-, undervisnings- og centerby - træk af Hillerøds udvikling fra 1950'erne til 1990'erne. Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseum. Stencil 1998.
- Gaardmand, A. 1993. Dansk byplanlægning 1938-1992 København: Arkitektens forlag.
- Juel-Christiansen, C. 1985. Monument & Niche. Den ny bys arkitektur. The architecture of the new city København: Rhodos.
- Konsulenterne Nellemann. 2003. Kortlægning & analyse af byernes udfordringer. Cases - 13 danske byer.
- Langkilde, H.E. 1986. Nyklassicismen i købstædernes arkitektur og arkitekter i årene omkr. 1920 København.: Arkitektens Forlag
- Lund, A. 2002. Danmarks havekunst III København: Arkitektens Forlag.
- Møntportudvalget. 1969. Betænkning om vejforholdene i Hillerød omkring Fredriksborg slot. Frederiksborg amt
- Mørk, A.R. og Freiesleben, L. 1962. Typehuskatalog (udarb. af) Arkitekternes Typehuskontor København.
- Notat om Storkøbenhavns planlægning 30.maj 1960. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanhistoriske noter. Note nr. 14. København: Dansk Byplanlaboratorium.
- Rasmussen, S.E. 1951. Københavnsegnens planlægning. Status 1950 København: Udvalget til planlægning af Københavns-egnen/ Ejnar Munksgaard.
- Skriver, P.E. 1969. Frederiksborgs Amts Sparekasse. Arkitektur DK 1969:145-150.
- Skriver, P.E. 1993. Slotsarkaderne. Arkitekten 1993:16-18.
- Sparekassebygning og torv i Hillerød. 1.præmieprojekt. Arkitekten 3/1964:46-47.
- Uhrskov, A. (red.). 1948. Hillerødbogen. Udgivet af Hillerød Byraad. Hillerød: Boghandlerne i Hillerød.

Biografi

Uddrag: Kraks Blaa Bog 2007

Vibeke DALGAS professor, arkitekt, byplankonsulent; født 28/9 1933 i Holbæk. Student 1952; afgang fra Kunstakademiets Arkitekt-skole 1958; byplanarkitekt i Hillerød og Frederiksborg Slotsogns Kommuner 1959-66; egen tegnestue fra 1966, først i Hillerød, senere i Kbh; lærer på Byplanafd., Kunstakademiets Arkitektskole 1967-72, på Afd. for Restaurering smst. 1972-88; professor i byplanlægning ved Stadsbyggnad, Lunds Universitet 1988-98. Formand for Danske Arkitekters Landsforbunds Byplanlæggerudvalg 1971-76; medl. af bestyrelse, skriftserieudvalg og biblioteksudvalg for Dansk Byplanlaboratorium 1973-81; medl. af Akademiet for de Skønne Kunster i 1978, herunder af Akademirådets Jury og af Byplan- og Landskabsudvalget; suppleant til Akademirådet til 1981; medl. af Dansk Komité for Byhistorie fra 1980; stifter af og formand for Byplanhistorisk Udvalg u. Dansk Byplanlaboratorium 1982-88; medl. af styrelsen for landskabsarkitektuddannelsen på Sveriges Landbrugsuniversitet 1989-93; censor (udpeget af Akademirådet) ved Arkitektskolerne i København og Århus fra 1988; beskikket medl. af Miljøankenævnet for Planstyrelsen (zonelovssager) fra 1982; censor ved ingeniør- og landinspektøruddannelsen ved Aalborg Universitetscenter 1983-87. 1988-98 udvikling af undervisning, forskning og udadvendt virksomhed på Byplanafd., Arkitektskolen i Lund; har deltaget i internationale konferencer; gæsteforelæsninger; har deltaget i bedømmelsen af lic.- og doktorafhandlinger på Lunds Tekniske Högskole, Kgl. Tekniske Högskole (Stockholm), Sveriges Landbrugsuniversitet. (Malmö) og Kunstakademiets Arkitektskole (København).

Tegnestuen har udført byplanarbejder (speciale bevarings- og byfornyelsesplanlægning) i ældre byområder og undersøgelses- og udviklingsarbejde for amter, styrelser, institutioner og kommuner, bl.a.: Ærøskøbing; Hjørring; Roskilde; Hillerød; Allerød; Aakirkeby; Rødekro.

Udstillinger: Danske Arkitekters Landsforbund (1981); Fredriksberg (1983); Holbæk (Malersammenslutningen Billedquintetten, 1984); Charlottenborgs Efterårsudstilling (Ark.-Sektionen, 1984); Kulturen (i Lund); Reseskisser (2003). Har medvirket til udg. af: Havnen og Byen (1979); Den gode By (1981); Kommuneplanorientering nr. 1; Bevaringsplanlægning (1979); bidrag til Registranterne for Stubbekøbing (1986) og Aakirkeby (1989); medl. af Redaktionskomiteen for Arkitekten og Arkitektur 1981-85. Tildelt bl.a. 1. præmie i international konkurrence i Paris om La Villette »Det 21. Århundredes Bypark« (samarb. m.fl., 1982).

Adresse: Karl XI-gatan 43, SE-222 40 LUND, Sverige.
E-mail: vibeke.dalgas@telia.com

Kolofon

"Byplanhistorie og byudvikling i Hillerød 1945-2006" udgør nr. 58 i rækken af Byplanhistoriske noter fra Dansk Byplanlaboratorium. Noter er et udvidet særtryk fra byhistorien "Hillerød 1945-2006", der udkom i december 2006. Noter er trykt med tilladelse fra redaktør Kirsten Baunegaard og Hillerød kommune, som står bag udgivelsen af denne bog.

KAB Fonden m. fl. har velvilligt ydet støtte til notens trykning. Redaktionsgruppen for noter består af arkitekt og formand for Byplanhistorisk Udvalg Inge Alstrup, prof. em. Sven Illeris (RUC), redaktør Kirsten Baunegaard, Hillerød kommune, samt prof. em. Hans Andersson (LU).

2007 Dansk Byplanlaboratorium

Grafisk tilrettelæggelse og trykning: Vibeke Dalgas i samarbejde med Hillerød Grafisk.

Bogen er sat med Adobe Garamond og trykt på 115 gr. G-print.

Oplag 250

Omslagets illustrationer

Forside: "Frederiksborg Slot, Slotssøen og Søstien", hentet fra: "Hillerød Bykerne, Dispositionsplan og Handlingsplan 1975-1990", side 66. Udarbejdet af Vibeke Dalgas.

Bagside: "De grønne kiler omkring Hillerød bestående af skove, statshusmandsbrug og statsgårde", hentet fra "Hillerødbogen", 1950, side 465. Afsnit udarbejdet af Peter Bredsdorff.

Formålet med at udgive "Byplanhistoriske Noter" er at bidrage til belysningen af den danske byplanhistorie i det 20. århundrede. Det sker bl.a. ved, at planlæggerne og andre, der har medvirket, med deres egne ord fortæller om den udvikling, de har deltaget i.

Noterne kan bestå af notater, erindringer eller beskrivelser af særlige emner eller begivenheder. Der er således ikke tale om egentlig historiske afhandlinger eller forskningsmæssige arbejder.

For hvert af de af udvalget afholdte seminarer om særlige planlægningsmæssige emner er der udsendt noter med gengivelser af indlæg og referater af droftelser blandt seminardeltagerne.

Det er udvalgets håb, at disse "Byplanhistoriske Noter" vil inspirere til, at andre på samme måde vil berette om deres oplevelser og erfaringer og således bidrage til fremskaffelse af et nyttigt baggrundsmateriale for eventuel senere forskning – et materiale, som det ellers ville være vanskeligt at skaffe til veje.